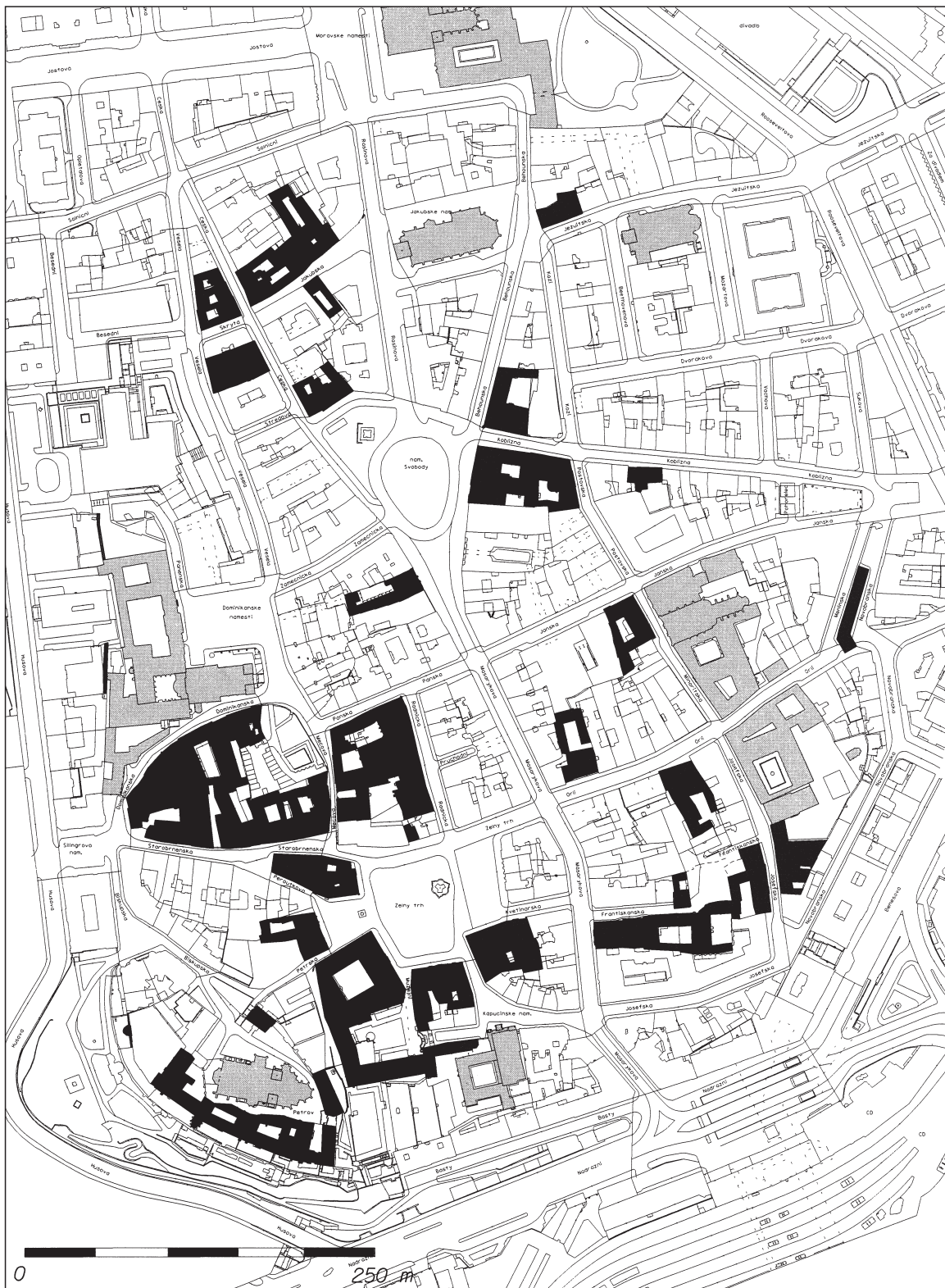

Systematický archeologický výzkum města Brna

Petr Holub, Václav Kolařík, Peter Kováčik, David Merta, Marek Peška,
Rudolf Procházka, Dana Zapletalová, Antonín Zůbek

Již více než dvě desetiletí není studium českých a moravských měst doménou pouze „klasické“ historie, dějin umění či urbanistiky, ale díky rozvoji záchranné archeologie se stalo předmětem více či méně intenzivní mezioborové spolupráce za silící účasti přírodních věd. Význam archeologie postupně uznávají i významní historici nejen střední, ale i starší generace. Typicky „archeologická“ témata, jejichž těžiště leží v přiblížení různých stránek života středověkých měšťanů počínaje formami bydlení, jsou ovšem v běžné dějepisné produkci syntetického rázu zastoupena stále víceméně okrajově (srov. Hoffmann 1990; 252–253; 1992, 5; Kejr 1998; Vaniček 2000, 266 n.; 2002, 256 n., 527 n.; Žemlička 2002, zvl. 378 n.). K běžným okruhům historického studia, jakými jsou otázka vzniku měst, řešená na bázi nejstarších listin, sociální a majetková skladba obyvatelstva či vývoj půdorysu a parcelace, řešených na základě účetních pramenů a novověkých plánů, přibyla díky archeologii řada nových oblastí bádání, případně bylo možné na základě archeologických pramenů nově přistoupit k řešení starých otázek. Studium českého města se tak zařadilo po bok celoevropského proudu bádání (srov. alespoň Carver 1987; Fehring 2002; Klápště 1996; Mozdziach 1994; Sydow 1992; Měřinský 1997, 145–158; Ottawa 1996; Piekalski 1999; Rębkowski 2001; Wachowski 1996 vedle řady specializovaných sborníků, z nejznámějších Flüeler M. a N./1992).

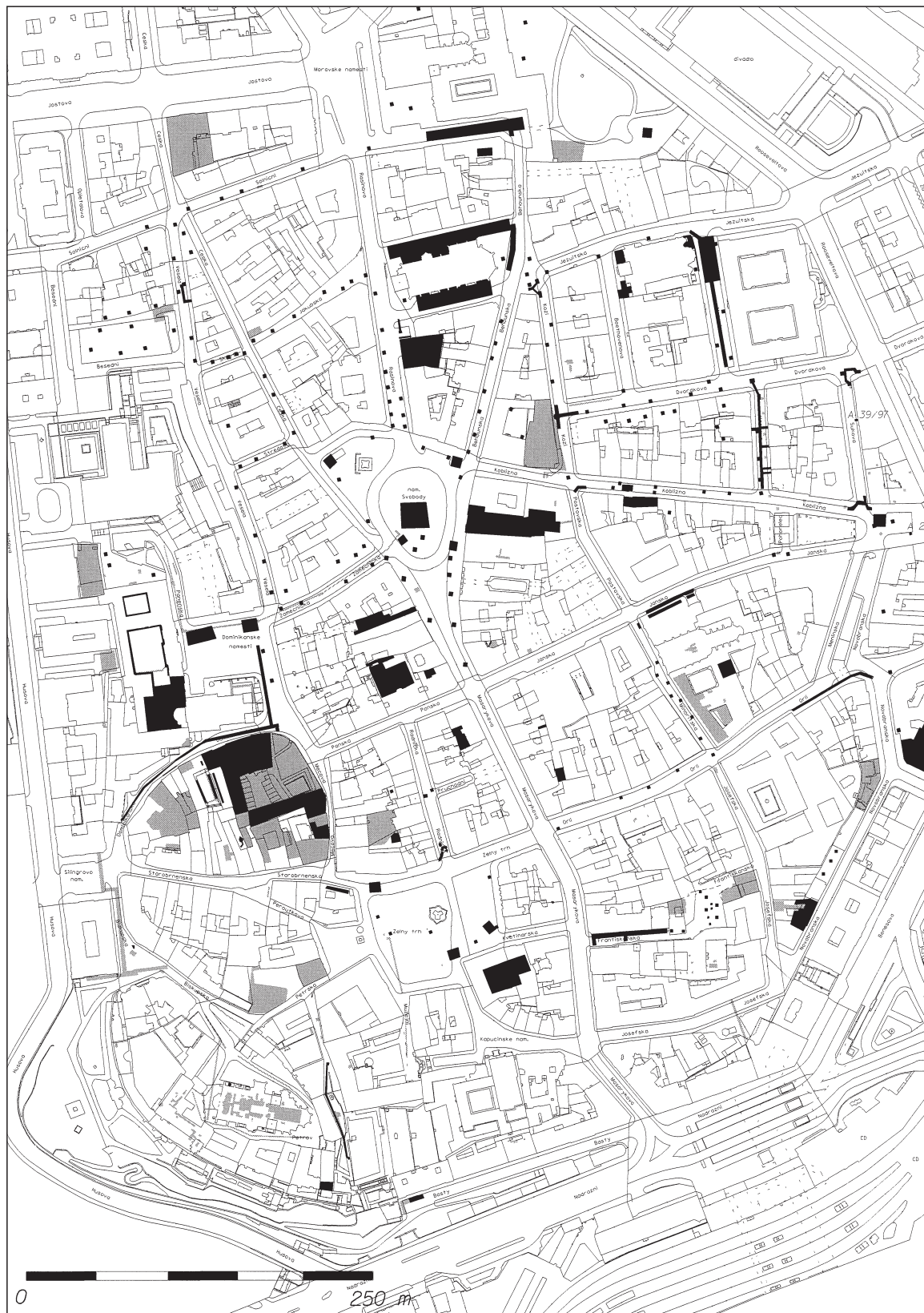

obr. 1
Historická zástavba Brna
(stav před rokem 1970).

Historische Bebauung von Brno
(Stand vor 1970)

Nástup urbánní archeologie přinesl ještě jednu kvalitu, dříve se omezující jen na některá velká města s dostatečným badatelským zájmem, totiž možnost soustavného dlouhodobého výzkumu podněcovaného intenzivní stavební činností. Místo jednotlivců zaujaly specializované týmy, ba celé instituce, a archeologický výzkum se stal běžnou součástí stavebních akcí v bouřlivě se rozvíjejících urbánních centrech.

Jeden z takových příkladů představuje Brno, které se mezi soustavně zkoumaná města, mezi něž v České republice patří zejména Praha a Olomouc, zařadilo před dvěma desetiletími a dnes nepochybně patří k nejsledovanějším lokalitám svého druhu nejen v celostátním, ale patrně i evropském měřítku. Cílem našeho příspěvku je charakterizovat vývoj archeologie v Brně, zvláště z metodického hlediska, a zamyslet se nad dalším směřováním oboru na příkladu výzkumu tohoto města.

obr. 2
Zkoumané plochy v historickém jádru
Brna (černě Archaia od roku 1997,
šedě ostatní instituce).

Erforschte Flächen im Stadtkern von
Brno (schwarz Archaia seit 1997,
grau andere Institutionen)

Počátky výzkumů v Brně (2. polovina 19. století – 1945)

obr. 3
Účastníci výzkumu kostela sv. Mikuláše
v r. 1963 nebo 1964. Ve druhé řadě
odspodu vedoucí výzkumu Boris
Novotný, vpravo vedle sedící Josef
Unger, za ním vlevo Tomáš Velimský,
uprostřed Miloš Čižmář, vzadu vpravo
Pavel Michna.

*Teilnehmer der Ausgrabung der Kirche
St Nikolaus in 1963 oder 1964. In der
zweiten Reihe unten der Grabungsleiter
Boris Novotný, rechts daneben sitzend
Josef Unger, hinten links Tomáš
Velimský, in der Mitte Miloš Čižmář,
hinten rechts Pavel Michna.*

obr. 4
Odborní pracovníci na výzkumu
na Dominikánské ulici 15 v r. 1985.
Zleva Petr Vitula, Rudolf Procházka,
Zdeňka Himmelová, Jaroslav Hladký.

*Fachleute der Grabung Dominikánská
Str. 15 in 1985. Von links Petr Vitula,
Rudolf Procházka, Zdenka Himmelová,
Jaroslav Hladký.*

Počátky živelné a nahodilé archeologické činnosti spadají v Brně stejně jako jinde do doby bouřlivé kapitalistické industrializace. První nálezy byly zachyceny v souvislosti s bouráním středověkých a barokních hradeb a zastavováním jejich prostoru. Ještě větší zásahy do archeologického terénu přinesla velká asanace na přelomu 19. a 20. století, kdy byla většina historické domovní zástavby nahrazena historizující architekturou nájemních domů, sídel úřadů a bank. Při té příležitosti bylo také zničeno či těžce narušeno přibližně 40 % historické zástavby, míru zničení dosud dochovaného archeologického terénu odhadujeme zhruba na 50 % (Hálová – Jahodová 1975; k samotné přestavbě Brna D'Elvert 1888, zvl. 11–144; Zatloukal, P. 1997).

Přestože v Brně bylo založeno Františkovo muzeum již r. 1817, k probuzení zájmu o moravskou archeologii, především prehistorickou, došlo až v 60. letech 19. století, kdy se stal jeho kustodem M. Trapp (Brodesser – Břečka – Mikulka 2002, 16, 17). Personální a institucionální zajištění získalo toto bádání hlavně po vzniku Vlasteneckého muzejního spolku v Olomouci r. 1883 a brněnského Muzejního spolku r. 1888, které místo Františkova muzea organizovaly archeologickou činnost na Moravě včetně oblasti sbírkotvorné a popularizační. Oba spolky se však časem zaměřily na jinou činnost. Zemské muzeum ani nadále nemělo zájem o organizaci archeologické činnosti, proto r. 1906 vznikl iniciativou I. L. Červinky Moravský archeologický klub. Do jeho činnosti však záhy negativně zasáhla 1. světová válka (Vignatiová 1975).

Na celém území dnešního města Brna byly do 80. let 19. století archeologické nálezy zaznamenávány jen ojediněle, od této doby se sběry a průzkumy začaly provádět poněkud intenzivněji. To platí i pro období středověku. Přímo v historickém jádru města Brna došlo k prvnímu zaznamenanému nálezu středověké keramiky na dnešní Husově třídě při odtěžování svahu Špilberka r. 1864. M. Trapp (1864) považoval tyto nálezy za obětiny z prvních staletí našeho letopočtu. K prudkému nárůstu nálezů středověkých a novověkých nádob došlo v souvislosti s již zmíněnou velkou asanací historického jádra. Přitom byly mimo jiné narušovány středověké a novověké jímky, obsahující velké množství často nepoškozených nádob. Ty se dostávaly do sbírek Františkova muzea především zásluhou M. Trappa a později profesora brněnské německé techniky A. Rzehaka, kteří je také zveřejňovali v odborném a denním tisku (Rzehak 1897; 1909; Trapp 1864). Nálezy byly interpretovány jako stavební obětiny, z popisů některých nálezových okolností však vyplývá jejich skutečný původ. A. Rzehak sestavil soupis 27 nálezů z historického jádra a předměstí s charakteristikou nálezů, dnes je však možno přiřadit konkrétní nálezy jednotlivým měštitím jen zčásti (Rzehak 1897). Největší z těchto souborů keramiky popsal až koncem 60. let V. Nekuda; do období před první světovou válkou náleží kolekce z ulice České z r. 1912, ze Starobrněnské ulice č. 7 z r. 1898 a z Husovy ulice č. 10 z r. 1897 (Nekuda – Reichertová 1968, 282–285).

Roku 1919 vznikl Státní archeologický ústav s odbočkou v Brně a výzkumnou činnost vyvíjelo i pravěké oddělení Moravského zemského muzea. V záchranném výzkumu se v průběhu 1. republiky a 2. světové války angažovali také nadšení amatéři (Dostál 1966, 7–9; Zapletalová 2002, 8–9).

Protože prvními vykonavateli „archeologické“ praxe byli vedle muzejních a vlastivědných pracovníků či učitelů také profesionální historici, případně historici umění (zejména B. Bretholz, A. Prokop), způsob sledování a interpretace jednotlivých archeologických nálezů z období středověku byl ovlivněn tehdy panujícím historickým směrem – pozitivismem. Jednotlivé nálezy měly pouze dokumentovat kulturu středověké každodennosti (Bretholz 1911, 324–326, Tafel VIII), přibližovat určitou historickou událost (srov. Kisa 1883, 76 atd.), případně odhalovat vývoj významné stavby v centru města (např. kostela sv. Petra a Pavla; Prokop 1884; 1904/I, 138–141; 1904/II, 324–326, 415–417, 573–580, 632–633). Pokud existovaly nějaké teoretické otázky týkající se nálezů, byly kladeny s důrazem na historickou topografii a politické dějiny města. Jednotlivé situace zaznamenávali autoři především slovně, výjimečně fotografií či nákresem, většinou však bez podrobnějšího popisu nálezových okolností. Obvykle bývaly zakresleny pouze okolnosti, které autor považoval za zajímavé, jako např. zdvo kostela (Prokop 1884). I při publikaci v odborné literatuře byla pozornost věnována spíše samotným předmětům než nálezovým okolnostem. Přibližná lokalizace nálezu se tak dnes často neobejde bez archivního studia. K určitému zlepšení došlo v období po 1. světové válce. Ke zkvalitnění metodiky archeologických výzkumů, tedy zejména dokumentace, došlo především u odkrytých mimo zastavěná území; mezi úrovní záchranných akcí v městském historickém jádru a v extravilánech předměstí a okolních obcí se začal zvětšovat rozdíl v neprospěch prvních. Nadále ovšem platí, že zejména sídlištní lokality jsou známy jen ze sběrů nebo postrádají bližší charakteristiku nemovitých nálezů. U pohřebišť bývají nálezové okolnosti zaznamenány alespoň slovně, obvykle ale jen u malé části hrobů. Relativně vysoká

pozornost je stále věnována samotným movitým nálezům. Během 2. světové války ale již na území Velkého Brna proběhly i některé velké, v dobovém kontextu dobře dokumentované výzkumy, z nichž lze uvést např. laténské pohřebiště z Brna-Maloměřic (Poulik 1942). Záchraně akce realizované v obvodu někdejších hradeb se však nadále omezovaly na sbírání celých nádob, o čemž svědčí např. „hromadný nález“ keramiky z domu Česká 20 (Nekuda – Reichertová 1968, 283, 284). Na nízké úrovni archeologické činnosti v městském intravilánu se nepochybně podílely objektivní potíže, snad ještě větší význam však mělo obecné podceňování významu archeologických památek z tak „mladého“ období. Ještě koncem 50. let považoval V. Hrubý šíře založený archeologický výzkum Brna za nemožný pro nepřekonatelné překážky, tj. zástavbu a poničení archeologického terénu (Hrubý 1959; 1961, 130; Hálová – Jahodová 1975, 11). Nezbyvá nám než být vděční za to, že alespoň část informací z narušovaných situací nezmizela beze stopy.

Dnes má většina středověkých nálezů z počátečního období výzkumů města Brna informativní hodnotu sběru, unikátní a dobře zachovalé nálezy však dosud slouží pro výstavní a didaktické účely, zejména v expozicích Muzea města Brna.

Období nesoustavných výzkumů po 2. světové válce (1945–1983)

Archeologickou činnost po 2. světové válce organizovaly odborné instituce, Archeologický ústav ČSAV a Moravské muzeum, samostatná činnost amatérských archeologů po r. 1948 v podstatě ustala.

Starožitnický přístup k nálezům se při výzkumu historického jádra Brna udržoval ještě dlouho po 2. světové válce, což ostře kontrastovalo s obecným rozvojem archeologické výzkumné činnosti. O tom svědčí např. úroveň dostupných informací o okolnostech nálezů keramiky z novostavby tržnice na místě zbořených domů č. 14–16 na Zelném trhu v r. 1948 (Nekuda – Reichertová 1968, 284). Nesporný vzestup metodiky přinesly velké systematické výzkumy, z nichž si v brněnském prostoru zaslouží pozornost zejména objevy Archeologického ústavu ČSAV v Brně na Starých Zámčích u Lišně. Teprve od sklonku 50. let 20. století se úroveň dokumentace městských odkryvů poněkud zlepšila ve smyslu posílení její grafické, resp. topografické složky. Neblahý dopad na informační potenciál stále ještě dochovaných historických terénů však měla skutečnost, že zůstaly archeology opomenuty některé ničivé stavební zásahy. K nejhorším bezesporu patřila výstavba hotelu Internacional na počátku 60. let na místě zástavby Panenské ulice, zčásti vybombardované na sklonku 2. světové války, v prostoru mimo hradby pak radikální rekonstrukce centrální části Starého Brna. Z relativně větších akcí třeba uvést objevy jímký a části zdí středověkých domů v místě destruovaných domů Orli 8, 10, 12 z r. 1957, záchraný výzkum pozdně středověkých hrncířských pecí na Kapucinském náměstí č. 8 a sondážní průzkum kostela sv. Mikuláše na náměstí Svobody v letech 1964–1966. V archeologické činnosti však dominovaly především objevy jednotlivých jímek či záchrana nahodilých nálezů. Tyto akce v historickém jádru, popř. na Starém Brně či podstatně vzácněji na jiném historickém předměstí, realizovaly Archeologický ústav ČSAV pod vedením B. Novotného (1958; 1959; 1961; 1962; 1964; 1965; 1966; 1967a,b,c; 1973; 1974; 1982) a Moravské muzeum zásluhou V. Nekudy, později P. Michny (Nekuda 1963, 57–84; Nekuda – Reichertová 1968, 282–285; Michna 1970; 1974; 1995). Mállokterý výzkum však byl završen náleзовou zprávou a jen minimum odkryvů bylo dosud publikováno jinak než předběžně.

obr. 5

Výzkumný tým na Kobližné ulici 3 v r. 1986; sedící zleva Libor Jan, Dagmar Vorlíčková, Rudolf Procházka, za nimi Andrea Matějčková, Lenka Krušinová, Petr Dvořák, Pavla Horálková, Pavel Ryš.

Das Forschungsteam der Grabung in der Kobližná Str. 3 in 1986; sitzend von links Libor Jan, Dáša Vorlíčková, Rudolf Procházka, hinten Andrea Matějčková, Lenka Krušinová, Petr Dvořák, Pavla Horálková, Pavel Ryš.

V sedmdesátých letech se začala rozvíjet výzkumná činnost Muzea města Brna, které provedlo dva plošné objevy v areálech předměstských církevních staveb. Pro objasnění otázky církevního centra předlokačního osídlení měl zásadní význam výzkum při kostele Nanebevzetí Panny Marie v prostoru někdejšího kláštera cisterciáček na Starém Brně v letech 1976–1983 (Cejnková 1980, 335–337; 1992; Cejnková – Loskotová 1993; Himmelová 1978, 98; 1980, 92). Určitý význam zde měla i záchraná akce v blízkosti zaniklé kaple sv. Prokopa na Křížové ulici, i když možnost vyřešit její chronologii, lokalizaci a vztah k osídlení zůstala téměř nevyužita (Čížmářová 1980). Druhým plošným objevem v areálu někdejšího benediktinského probošství v Komárově se podařilo mimo jiné odhalit pozůstatky stavby starší než pozdně románská fáze kostela sv. Jiljí (Cejnková 1977; 1978; Kudělka – Konečný – Samek 1981, 55–57; Samek 1994, 226–228).

V oblasti teoretického bádání byly synteticky zpracovány raně středověké archeologické nálezy z Velkého Brna (Hrubý 1961, 130–140) a v souladu s vývojem v prehistorické archeologii byly učiněny poměrně zdařilé pokusy o klasifikaci brněnské pozdně středověké a novověké keramiky (Novotný 1959; Michna 1970), z nichž zvláště studie P. Michny si udržuje trvalý význam. I přes tyto přísliby archeologie Brna v tomto období jen váhavě a nedostatečně vykořila ze stínu, ve kterém zůstávala od 19. století. Hmotná kultura byla i v této době hlavním předmětem teoretického studia a od 19. století se příliš nezměnil ani okruh otázek, které si badatelé kladli.

Pro celé doposud sledované období platí, že poznatky archeologie nebyly běžně využívány pro výklad dějin města. Počátkům města Brna, historické topografii a podobným otázkám, dnes běžně řešeným s přispěním archeologie, se až doposud věnovali především historici na základě písemných pramenů, případně významných architektonických památek (F. Šujan, B. Bretholz, G. Chaloupka), a také historici umění (V. Richter, C. Hálová – Jahodová). Od svého vzniku až do rozvoje archeologické činnosti v poslední čtvrtině 20. století dominovala bádání o otázce urbanizace, tedy přeměně raně středověké aglomerace v institucionální město, studie V. Richtera (1936; též 1970), umísťující sídelní a správní centrum 11.–12. století na návrší Petrov, do obvodu pozdějších hradeb, kam by se mělo vejít i k severu vysunutě předhradí. K již existujícímu slovanskému osídlení měl na počátku 13. století přibýt samostatný burgus Němců a Románů v severní části městského jádra. Richterovu teorii navzdory některým námitkám, zejména G. Chaloupky (1959; 1965), přijala většina badatelů včetně J. Dřímala, autora příslušné pasáže dvousvazkových dějin Brna (Dřímál 1969). Postupný rozvoj poznání ponechal ze zdánlivě bezchybné, elegantní konstrukce, jejíž velkou slabinou bylo podcenění úlohy Starého Brna, jen některé stavební kameny. Pozdější archeologické výzkumy navzdory počátečním pochybnostem (Procházka 1985; 1991b) nakonec přece jen prokázaly přítomnost předlokačního osídlení s kostelem na území pozdějšího města, ovšem jiné struktury, rozsahu, významu a stáří, než jak si představoval V. Richter (Procházka 2000; Procházka – Loskotová 1999).

obr. 6
Výzkum na Koblížné ulici 3 v r. 1986,
uprostřed Martin Geisler, vlevo vzadu
Pavla Horáková.

Grabung in der Koblížná Str. 3 in 1986;
in der Mitte Martin Geisler, links hinten
Pavla Horáková.

Neprokázala se ani přítomnost hradu na Petrově, ani existence předhradi v okolí kostela sv. Michala na Dominikánském náměstí (výzkumy D. Merty a M. Pešky). Naopak byla prokázána přítomnost nejstaršího sídelního horizontu i v okolí Zelného trhu, kde předměstskou osadu V. Richter vyvracel.

Určité metodické novum přinesla C. Hálová – Jahodová, když se pro rekonstrukci historického reliéfu města pokusila využít geologické vrty, ovšem přecenení mocnosti navážek vedlo mnohdy k nesprávným výsledkům (Hálová – Jahodová 1975).

Specifickou kapitolu představuje dílo O. Vičara, původním povoláním geodeta a stavebního úředníka městské správy, z oblasti historické parcelace a topografie. Ač ještě nemohl využívat archeologické prameny, jeho práce vycházející z kombinace písemných, ikonografických a plánových podkladů prokázaly trvalý význam právě v konfrontaci s výsledky nových archeologických pramenů (zvl. 1965; 1966; 1968; 1969; 1971; 1989). Význam jeho stěžejní historicko-topografické práce (Vičar 1965; 1966) nesnižují ani lokální korektury jeho rekonstrukcí v důsledku archeologických výzkumů (např. lokalizace židovského hřbitova nebo kostela sv. Prokopa a Oldřicha), neboť jím využitě prameny větší přesnost neumožnily. Jeho rekonstrukční mapy zůstávají velmi cenným východiskem terénního výzkumu.

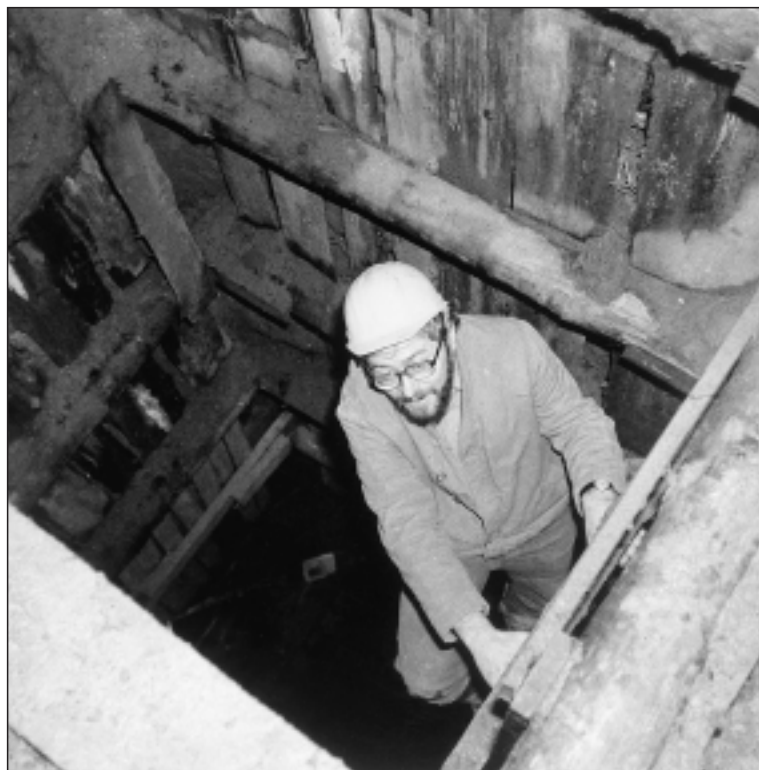
Počátek systematického zájmu o brněnské historické jádro (1983–1989)

Sedmdesátá léta 20. století lze nazvat počátkem rozmachu záchranných výzkumů v jádrech větších historických měst a dobou zrodu jejich soustavného archeologického výzkumu (pro Moravu srov. Měřínský 1979, 63–64). Oproti některým jiným městům (Most, Praha, Olomouc, Uherské Hradiště) nastoupilo Brno tuto cestu poněkud později.

obr. 7
Výzkum jímky na dvoře malé kvadratury
minoritského kláštera v r. 1988,
Rudolf Procházka.

Grabung der Kloake auf dem Hofe der
kleinen Quadratur des Minoritenklosters
in 1988, Rudolf Procházka.

Novou epochu předznamenala počátkem osmdesátých let zásadní studie D. Cejnkové, Z. Měřínského a L. Sulitkové (1984b), která se pokusila přehodnotit dosavadní výklady historických pramenů s maximálním využitím dosavadních výsledků brněnské archeologie. Tento přístup autorům umožnil zčásti se oprostit od Richtera modelu kontinuity centrálních funkcí na území institucionálního města ve prospěch Starého Brna, nebyla však zásadě zpochybněna teorie zrodu institucionálního města sloučením sídelních útvarů s etnicky různým obyvatelstvem. Výsledky archeologie, nepočítáme-li stať V. Hrubého, tak byly poprvé významně využity k řešení nejstarších středověkých dějin města Brna. Byl zde pochopitelně zohledněn stav bádání před započítáním systematického sledování historického jádra města, který již dnešnímu stavu poznání zcela neodpovídá. Do budoucna sice počítal tým autorů s publikací starších archeologických nálezů, zůstalo však jen u plánů. Přes určitou závislost na starších historických pracích stojí zmíněná práce již na počátku nové etapy bádání. Mimo jiné rozdělila badatele na ortodoxní přívržence Richteraovy teorie a jejich odpůrce; diskusi ještě více podnítily výsledky výzkumů v brněnské katedrále a dalších objektech na návrší Petrov.

V souladu s novou strategií a taktikou terénního výzkumu v areálech středověkých měst, kterou definoval L. Hrdlička (1982; 1983), postupně převládla v 80. letech i v Brně výzkumná činnost kombinující plošné předstihové výzkumy na stavenišťích s doprovodným sledováním maxima menších zásahů do terénu typu inženýrských sítí, statických a geologických sond, vrtů apod. (Procházka 1997i, 55). Na terénních výzkumech se v tomto období podíleli převážně pracovníci Archeologického ústavu ČSAV (dále AÚ) ČSAV Brno pod vedením R. Procházky, který přišel r. 1983 do Brna vybaven zkušenostmi z několikaletých odkryvů Uherského Hradiště a Uherského Brodu. Na vedení některých akcí se podílela též Z. Himmelová. V malé míře se na záchranné činnosti v historickém jádru podílelo též Muzeum města Brna menšími výzkumy na Orlí ulici 16 a Starobrněnské 3 (Cejnková – Loskotová 1992). Nadále však věnovalo pozornost Starému Brnu, kde po ukončení odkryvu ve Starobrněnském klášteře provedlo důležitý výzkum v domovním bloku mezi Křížovou, Křídlovickou a Ypsilantího ulicí, při kterém byly poprvé zachyceny pozůstatky mladohradištního opevnění a raně středověkého osídlení (Cejnková – Loskotová 1993). Od poloviny 80. let se však zaměřilo na výzkumy související s generální rekonstrukcí hradu Špilberka.

V letech 1983–1989 trpěla archeologická činnost nedostatečnými finančními i lidskými kapacitami, neboť vedoucí výzkumů se byli nuceni přizpůsobit podmínkám umělé zaměstnanosti a působit i na dalších lokalitách nebo se věnovat jiným vědeckým úkolům. Nedostatek kvalifikovaných pracovních sil působil i tehdejší nízký počet studentů archeologie. Neuspokojivou finanční situaci zvyšovala do r. 1987 absence zákonných norem, která by zavazovala stavebníky, tehdy výlučně tzv. socialistické organizace, k hrazení nákladů výzkumu. Teprve r. 1989 bylo Brno prohlášeno městskou památkovou rezervací (viz níže). Třeba zdůraznit, že AÚ nebyl kapacitně ani technicky připraven na optimální řešení tak náročného problému, jako byl systematický záchranný výzkum jader středověkých měst, a výzkum osídlení mladších období středověku hrál v jeho vědecké koncepci jen okrajovou roli. Dařilo se víceméně pokrýt

obr. 8
Dokumentace průzkumné sondy
projektu Sanace brněnského podzemí
na Panenské ulici v r. 1991;
Zdeňka Himmelová, Richard Zatloukal.

Dokumentierung eines
Schürfschachts des Projektes
„Sanierung der Brünner Keller“
in der Panenská Gasse in 1991;
Zdenka Himmelová, Richard Zatloukal.

větší stavební akce, byť průběh většiny odkryvů negativně ovlivnila skutečnost, že probíhaly souběžně se stavbou, tedy v časové tísní. Ne vždy se také podařilo ovlivnit nepřízeň stavebníků. Řada i relativně větších akcí tak měla charakter prostorově oddělených preparací zahloubených objektů. Zejména v počátcích výzkumů nemohl být všude realizován plošný odkryv sídlištních souvrství v optimálním rozsahu tam, kde se uchovala (zejména Dominikánská 11–19, Zelný trh 9, Koblížná 3, Česká 8). Z větších akcí si kromě již jmenovaných zaslouží zmínku ještě výzkum minoritního kláštera v letech 1987–1988. Početně převažovala dokumentace a vzorkování situací narušených výkopy inženýrských sítí, či statických a průzkumných sond. Jen okrajově byla v obvodu hradeb sledována problematika zděné zástavby, jejíž dílčí dokumentace probíhala převážně v rámci sanace brněnského podzemí v režii brněnského pracoviště Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů (SÚRPMO) zásluhou L. Hanáka. Bohužel došlo v tomto období k úniku řady cenných informací, zejména z prostoru vytěžených suterénu někdejšího Althanského paláce na Koblížné ulici č. 3. To platí i o dalších objektech, které sice zůstaly zachovány, avšak jejich výpovědní hodnota byla značně omezena užitými sanačními metodami.

V oblasti metodiky výzkumů se negativně projevilo nedostatečné provázání mezi náleзовými soubory a grafickou dokumentací; teprve v r. 1989 se při výzkumu unikátně dochované složité stratifikace na Josefské ulici 7 uplatnilo průběžné číslování stratigrafických jednotek. Velkým problémem, jehož řešení představuje dlouhodobý, dosud neukončený proces, bylo opožďování laboratorního zpracování náleзовých souborů z jednotlivých výzkumů v důsledku zcela nedostatečných prostředků i prostorových kapacit. Nedařilo se také sladit postup vyhodnocování terénní dokumentace do náleзовých zpráv s hektickým tempem záchranných výzkumů. Přemíra terénních akcí spočívající na bedrech velmi omezeného počtu odborných pracovníků vedla v této fázi k dočasné rezignaci na vypracovávání náleзовých zpráv, což se dařilo jen v omezené míře.

Již v této etapě rozvoje záchranné činnosti byly formulovány některé problémy, na jejichž řešení se archeologie mohla zásadním způsobem podílet, zejména v oblasti topografie předlokačního a následného osídlení, struktury parcelní zástavby či vývoje movité složky hmotné kultury, zejména keramiky (Procházka 1988). Na základě prvních odkryvů byla formulována teorie formování institucionálního města, která ještě nepočítala s doklady osídlení z doby před r. 1200 v jeho prostoru; v této době ještě nebyl nejstarší horizont osídlení objeven a rozpoznán (Procházka 1985b; 1991b).

Bezprostředně po prvních nálezech mincí z Dominikánské ulice byla navázána spolupráce s numismatickým pracovištěm Moravského muzea (J. Šmerda), která pokračuje dodnes. Velmi dobře se rozvíjela spolupráce s předním paleobotanikem E. Opravilem, který průběžně determinoval předávané vzorky z jednotlivých výzkumů. Lze říci, že do doby před r. 1989 spadá většina určeného paleobotanického materiálu z historického jádra v Brně. Podstatně horší situace panovala v oblasti determinace zvířecích kostí, neboť byl zásluhou Z. Kratochvíla vyhodnocen jediný novověký soubor (Kratochvíl 1990). Dosud nebyla také věnována pozornost horninovému složení dokumentovaných zdív.

Rozvoj záchranné činnosti v Brně po listopadu r. 1989 (1990–1993)

Až první porevoluční rok přinesl zlepšení v organizaci a metodice archeologické činnosti v prostoru historického Brna. V r. 1990 vzniklo v rámci ARÚ ČSAV (od r. 1993 AVČR) oddělení středověké archeologie pod vedením J. Unger. V jeho rámci se ustavil tým věnující se převážně záchranné činnosti v historickém jádru města Brna, který tvořili R. Procházka, Z. Himmelová a R. Zatloukal; v menší míře se na vedení některých výzkumů podílel též L. Kundera a jeden z největších odkryvů té doby v katedrále sv. Petra a Pavla vedl samotný J. Unger. Kvalitě výzkumů a zejména zpracování prospělo důslednější uplatňování příslušných ustanovení Zákona o památkové péči 20/87 Sb. o hrazení záchranných akcí přinejmenším podnikajícími investory, což umožnilo na rozdíl od předchozí etapy kromě posílení terénní činnosti alespoň základním způsobem ošetřit náleзовý fond a uhradit zpracování náleзовé zprávy. Zásluhu o reorganizaci administrativní složky činnosti AÚ měl nepochybně L. Kundera.

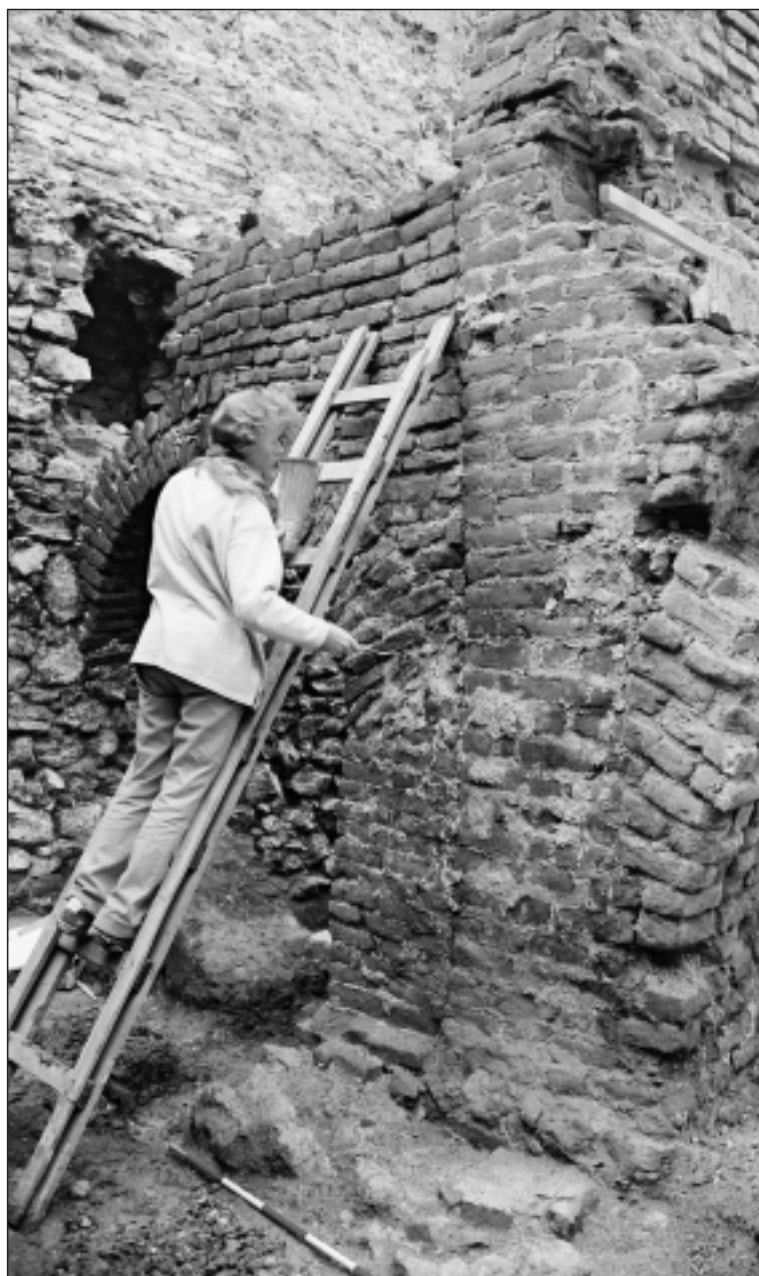
Nadále se však realizovaly záchranné výzkumy, kde na zpracování chyběly prostředky. Zejména v situaci, kdy takřka veškeré kapacity oddělení středověké archeologie pohltila první, nejnáročnější etapa odkryvu katedrály sv. Petra a Pavla (1991), nebylo možné sledovat veškeré zemní zásahy v historickém jádru města. Z jednotlivých výzkumů začaly být přece jen vyhotovovány náleзовé zprávy v poněkud větší míře než dříve, avšak zpoždění z předchozího období zatím nebylo možné dohnat. Malá revoluce proběhla v oblasti metodiky, tedy především dokumentace náleзовých situací. Po určitých nábězích v letech 1989 a 1990 byla v r. 1991, na Moravě poprvé, zásluhou R. Procházky a v součinnosti s J. Frolíkem z AÚ ČSAV v Praze uzpůsobena terénní dokumentace britskému modelu tzv. formulářové či kontextuální archeologie. Jednotlivé stratigrafické jednotky se zde označují nezaměnitelnými čísly v rámci numerických řad, což vytváří předpoklady optimální vazby mezi movitými nálezy, písemnou a grafickou dokumentací. Zatím však ještě nedocházelo k převodu terénních písemných záznamů do databázové podoby a archeologické nálezy byly číslovány v rámci řady inventárních čísel přidělené Muzeem města Brna.

V oblasti interdisciplinární spolupráce pokračovala, byť v menším měřítku než dříve, součinnost s E. Opravilem. Konzultace geologů byly využívány častěji při výzkumech v říční nivě, zvláště na Starém Brně (P. Havlíček, Český geologický ústav) než ve vlastním historickém jádru (J. Hanák, Geotest). Výrazného pokroku bylo díky J. Dvořákovi dosaženo ve výzkumu horninového složení

obr. 9
Josef Unger a Jaroslav Dvořák
při determinaci hornin ve zdivu raně
gotické fáze kostela sv. Petra a Pavla
v r. 1991.

Josef Unger und Jaroslav Dvořák
bei der petrografischen Beurteilung
des Mauerwerks der frühgotischen
Phase der Kirche St. Petr und Paul
in 1991.

zkoumaných staveb; petrografický výzkum se poprvé uplatnil při výzkumu reliktní domů na Mečové ulici 2, na parcele někdejší mincovny (Procházka – Himmelová 1995). Poprvé bylo ve vnitřním Brně také podrobeno antropologickému výzkumu vrcholně středověké pohřebiště, a to v interiéru i vně katedrály sv. Petra a Pavla (Benešová – Horáčková 1996), jejíž výzkum (1991–1993) patří k největším a nejdůležitějším v této etapě (Unger – Procházka 1995). V této etapě začala být také věnována zvýšená pozornost dokumentaci reliktní středověké architektury, zpočátku jen v areálech dotčených archeologickým výzkumem (Mečová 2, minoritský klášter, katedrála sv. Petra a Pavla). Zejména výzkum svatopetrského chrámu se zásadními objevy románské a raně gotické sakrální architektury se mohl uskutečnit díky týmové spolupráci v dosud nebyvalém měřítku, včetně dosud největší účasti studentů archeologie brněnské univerzity (Dvořák 1996; Horáčková – Benešová 1996; Peška 1996; Unger – Procházka 1995; Vlček 1996). V r. 1990 byly odkryty v rámci předklášterní zástavby minoritského řádového domu pozůstatky stavby, která zatím náleží k nejstarším dokladům profánní zástavby v Brně z první třetiny 13. století (Procházka 1999s, 281, 283, 287, 288).

Z výzkumů Muzea města Brna, soustřeďujícího se nadále na hrad Špilberk, je třeba zdůraznit odkryv Staré radnice (Radnická 8). Jeho zásadním přínosem bylo zachycení intenzivního předlokačního sídlení (Loskotová 1993; Flodrová – Loskotová 1995; Loskotová – Páral – Riedlová 1996; Cejnková – Loskotová – Plaček 1995).

Syntetické studie odevzdané v tomto období do tisku zpočátku ještě nereflektovaly přítomnost předlokačního osídlení (Procházka 1991b; 1997j – dáno do tisku r. 1991), určitou změnu přinesla až studie z r. 1993 (Procházka 1993b). Větší význam měla stát přinášejíci periodizaci brněnské keramiky 13. a počátku 14. století (Procházka 1991c). Třeba zmínit též publikaci důležitého souboru z Orlí ulice 16 z přelomu 12. a 13. století, zatím ovšem s příliš vysokou datací, jakož i sídlištních objektů předlokačního osídlení z Radnické ulice 8 (Cejnková – Loskotová 1992; Loskotová 1993).

obr. 10
Irena Loskotová při dokumentaci
středověkého zdiva na výzkumu
Josefská 10 v r. 1996.

Irena Loskotová dokumentiert eine
mittelalterliche Mauer während der
Grabung in der Josefská Str. 10 in 1996.

Záchranná činnost Ústavu archeologické památkové péče Brno (1993–1997).

Zřízením Ústavu archeologické památkové péče v Brně (dále ÚAPP) delimitací z AÚ AV ČR v Brně r. 1993 vznikla již dlouho postrádaná instituce specializovaná čistě na záchranné výzkumy. Jejimi zaměstnanci se stali vyjma L. Kundery všichni pracovníci, kteří se na výkumech v Brně podíleli v předchozích letech. Nová instituce spadající pod Ministerstvo kultury ČR pokračovala i v záchranné činnosti na území historického Brna. Stále však přetrvával nedostatek odborných sil k zabezpečení narůstajícího počtu záchranných akcí v historickém jádru města. Kromě R. Procházky se na výzkumné činnosti podíleli též K. Geislerová, J. Unger, D. Merta, M. Peška a R. Zatloukal. Tito pracovníci ovšem plnili i jiné úkoly, neboť ÚAPP tehdy garantoval záchranu archeologických památek na celé jižní Moravě, případně i mimo ni.

obr. 11
Starobrněnská 8, odkryv zděného jádra sklepa ze závěru 13. století v roce 1997 (archiv ÚAPP Brno i.č. UB49/97–109).

Starobrněnská Str. 8, Ausgrabung des Steinkellers aus dem 13. Jh. in 1997.

Terénní činnost v historickém jádru Brna a na předměstích zajišťoval nyní výlučně ÚAPP Brno s oporou novelizovaného zákona 20/1987 Sb. Pro jihomoravský region se stalo významným počinem ustavení Jihomoravské archeologické komise jakožto poradního orgánu AÚ AV ČR v Brně na jaře r. 1995. Ustavení sítě regionálních komisí z iniciativy archeologické komise ministerstva kultury a AÚ AV ČR v Praze sledovalo optimální zajištění tzv. archeologické památkové péče v České republice. Na jednotlivých jednáních probíhajících s měsíčním intervalem začal na základě dohody archeologických organizací AÚ AV ČR Brno přidělovat oprávněným organizacím záchranné výzkumy na těch stavebních akcích v jihomoravském regionu, které představují ohrožení archeologických památek. Intenzita přísunu informací o připravovaných stavbách byla příznivě ovlivněna skutečností, že historické jádro Brna s částí okolní zástavby, tedy značná část I. brněnského obvodu, spadá od r. 1989 pod režim městské památkové rezervace. Zde se ke každému stavebnímu záměru vyjadřuje příslušný památkový ústav, jehož zástupce je rovněž členem regionální archeologické komise. Podmínka umožnění archeologického výzkumu dle platného zákona se postupně stala nedílnou součástí rozhodnutí příslušného státního orgánu památkové péče, jímž se pro území Brna stal odbor památkové péče městského magistrátu. Podstatně méně stavebních akcí se dařilo zachytit v ostatních městských částech, kde vyjma zapsaných kulturních památek prochází takřka veškerá agenda jen stavebním úřadem. K podpoře záchrany archeologických památek v souvislosti s investičními akcemi stavebníků vyňatých z povinnosti hradit příslušné výzkumy zřídilo ministerstvo kultury nevelký fond, který ovšem zdaleka nedostačoval potřebě (k tehdejšímu zkušenostem v oblasti archeologické složky památkové péče Procházka 1997; obecněji Krušinová 1997; Sommer 1997). Ani v tomto období nebylo podchytení zemních zásahů v obvodu městských hradeb úplné, zejména u sondáží prováděných v rámci sanace brněnského podzemí. Ty se začaly sledovat systematicky až od r. 1996. Větší stavební akce však byly pod kontrolou archeologů, i když ojediněle docházelo k svévolnému narušení lokalit před započatím výzkumu (Josefská 8).

Každý rok probíhaly 1–3 plošné odkryvy a řada menších akcí v souvislosti s rekonstrukcemi inženýrských sítí. Z nejdůležitějších lze jmenovat sledování stavební činnosti v prostoru návrší Petrov, plošné výzkumy na Josefské ulici č. 8 a 10 ve spolupráci s MMB (Procházka 1999k), na Žerotinově náměstí ve spolupráci TMB (Merta 1996) a na Františkánské ulici č. 9. Značný význam mělo prokázání rozptýlených pozůstatků osídlení ze 12. století na návrší Petrov, zejména jámy s nálezy omítek a malt souvisejících nejspíše s výstavbou nejstaršího chrámu sv. Petra (Procházka 1996b; 2000; Jan – Procházka – Samek 1996). Plošně největší výzkum probíhal v prostoru domů Starobrněnská č. 2–4, 6, 8, kde byly kromě zjištěného a mincí datovaného osídlení z poloviny 12. století identifikovány pozůstatky nejstarší zděné měšťanské zástavby z 2. poloviny 13. století v dosud nebývalém rozsahu. To se stalo významným impulsem k dalšímu sledování vývoje měšťanské zástavby, včetně dokumentace stojících staveb i pozůstatků domů demolovaných při velké asanaci a ohrožených další výstavbou a k přehodnocení starších nálezů (Loskotová – Procházka 1999; Merta 2001). V 90. letech 20. století se mírně zvýšil i počet výzkumů v prostoru historických předměstí.

Poprvé byl také realizován výzkum části stojící stavby, kde význam dokumentace středověkých konstrukcí výrazně převážil nad vahou archeologických nálezů (Petrov 2). Dokumentace staveb se nicméně běžně prováděla pouze v souvislosti s archeologickými výzkumy, stavebně-historické průzkumy stojících objektů zajišťovaly nadále pouze různé soukromé subjekty.

Od roku 1993 probíhalo také elektronické zpracování terénní dokumentace. Nejprve byly formuláře přepisovány do textového editoru T602, což se dlouhodobě ukázalo jako zcela neefektivní. V letech 1993 až 1996 byly proto používány jednoduché databáze (kartotéky) v software K602 vytvořené R. Zatloukaem. V rámci každého výzkumu byly vytvořeny soubory pro jednotlivé druhy stratigrafických jednotek. Tato jednoduchá kartotéka byla uzpůsobena hlavně pro tiskové výstupy do náleзовých zpráv a jednoduché vyhledávání, práce s tímto programem však byla velice problematická a dlouhodobě neperspektivní. V letech 1993/1994 byl sice učiněn diplomandem P. Švehlou z VUT Brno slibný pokus vytvořit skutečnou databázi stratigrafických jednotek v prostředí FoxPro 2.0, ke škodě věci však zůstal tento pokus těsně před dokončením zcela nevyužitý. V roce 1996 byl M. Peškou vytvořen jeden databázový soubor obsahující šest tabulek jednotlivých stratigrafických jednotek (uloženina, výkop, styková plocha, zeď, dřevo), čímž se započal vývoj vlastní aplikace v prostředí MS Access 2.0. Ke konci roku 1996 a počátkem roku 1997 byly postupně

do tohoto souboru přidány nově vytvořené tabulky určené k evidenci archeologických akcí, obrazové i fotografické dokumentace, inventáře nálezů, struktur a zkoumaných ploch. V jednom souboru tak měly být v budoucnu obsaženy všechny záznamy (informace) vázané k jednotlivým archeologickým akcím. Tato první verze databáze byla nazvána Kontext 1.0 makro (Peška 1998).

obr. 12
Kobližná 4, Jitka Dvorská při měření
jednoho z prvních brněnských
dendrovzorků v roce 1997
(archív Archaia Brno i.č. A98/59–491).

Kobližná Str. 4, Jitka Dvorská bei
der Messung einer der ersten
Dendroproben in Brno in 1997.

obr. 13
Náměstí Svobody, letecký pohled
na odkryté základy kostela sv. Mikuláše
v roce 2000 (Foto M. Bálek, archiv
Archaia Brno i.č. A02–00–27).

Der Svoboda Platz, Flugzeugaufnahme
der freigelegten Fundamentmauern
der Nikolaikirche in 2000.

V důsledku pokroku v metodice dokumentace a záznamu informací se postupně zvyšovala úroveň náleзовých zpráv. I nyní však docházelo k situacím, kdy na zpracování nebyly poskytnuty prostředky, např. v důsledku krachu investorského záměru.

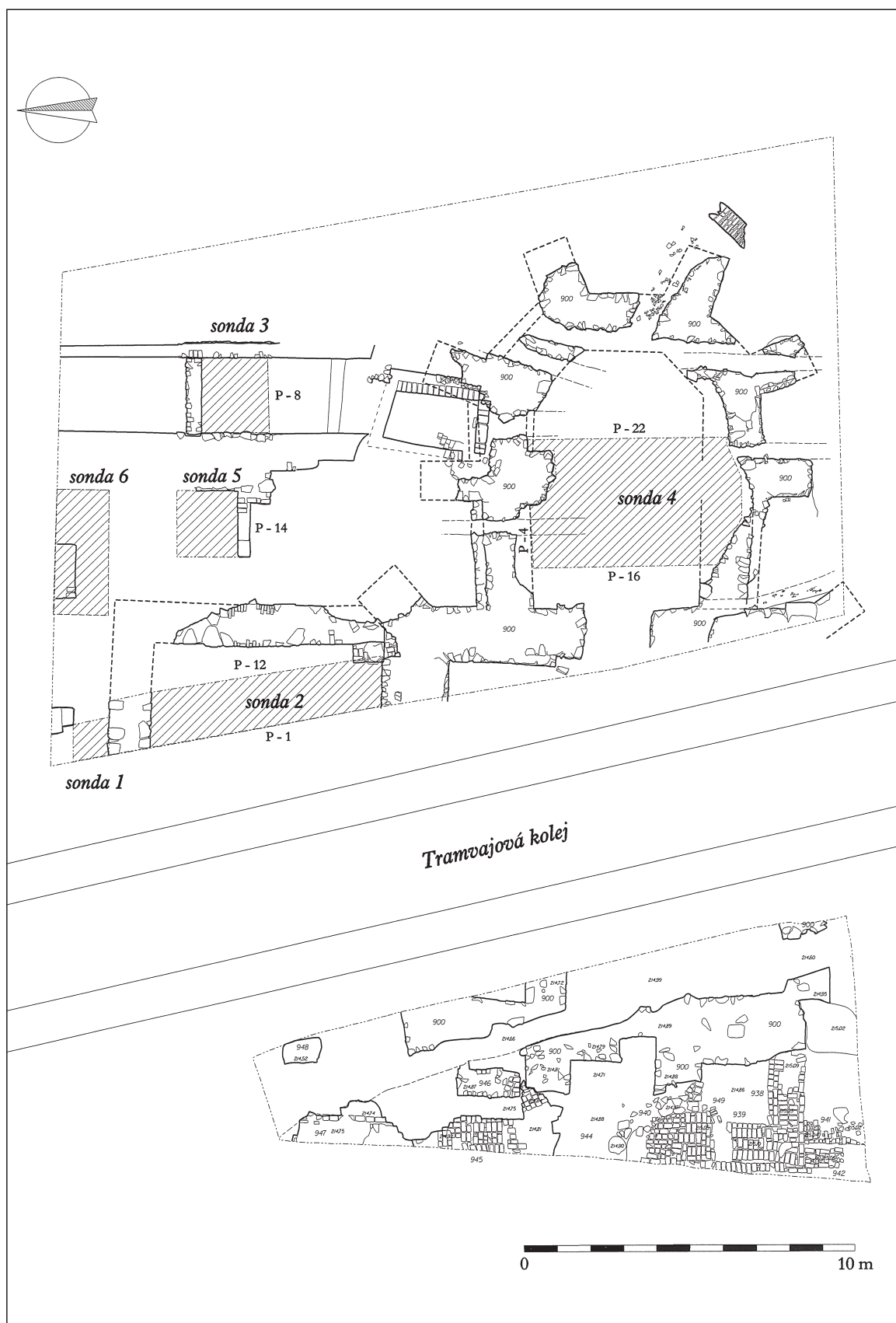
V oblasti petrografických analýz keramiky byla navázána spolupráce s M. Gregerovou s Přírodovědecké fakulty MU, což vedlo zejména k určení surovinových zdrojů tuhy v hrncířské produkci z 12.–13. století, jakož i k podrobnějšímu poznání technologie keramiky jak z tohoto období, tak i z 15. století (Gregerová – Procházka 1998). K zajímavým výsledkům vedla spolupráce archeologů muzea města Brna se zoologem V. Páralem (Loskotová – Riedlová – Páral 1996), který posléze určil i některé soubory z brněnských výzkumů ÚAPP v Brně. Určování mincovních nálezů zajišťoval převážně J. Sejbal st.

V oblasti publikačních výstupů spadá do období 1993–1994 především série polemických studií interpretujících výsledky nejnovějších objevů na návrší Petrov s důrazem na dvě první fáze chrámu sv. Petra. Historici umění J. Kudělka a L. Konečný setrvali u lokalizace přemyslovského hradu na návrší Petrov navzdory nepřesvědčivým archeologickým nálezům; s touto teorií logicky souviselo nízké datování první fáze svatopetrského kostela do 2. poloviny 11. století (Kudělka 1995; Konečný 1995/1996; 1996). Oproti prvním archeologickým studiím, kladoucím vznik svatyně až do přelomu 12./13. století (Unger 1996; Unger – Procházka 1995), byla později připuštěna možnost poněkud dřívější datace stavby do průběhu 12. století, přítomnost hrazeného správního centra 11.–12. století v blízkosti však potvrzena nebyla (Procházka 1996b; Jan – Procházka – Samek 1996). Z dalších prací lze uvést shrnutí výzkumů brněnských mendikantských klášterů (Procházka 1999s; Procházka – Loskotová 1996), studií k periodizaci keramiky 12. a 1. poloviny 13. století a 14.–14./15. století (Procházka 1995; 1996a; 1998), nejstarší městské zástavby (Procházka 1996d; Procházka – Loskotová 1995) a vyhodnocení náleзовého souboru s mincemi 15. století ze svatopetrského chrámu (Procházka – Himmelová – Šmerda 1999). Již z tohoto výčtu plyne přednostní orientace na charakter a rozmístění parcelní zástavby, ovšem takřka výlučně s využitím výsledků jen archeologického bádání, jakož i na vývoj keramiky. Interpretace rozměrných zahloubených objektů, považovaných po objevu v 80. letech 20. století buď za sklepy dřevěných, resp. dřevohlinitých domů nebo za obytné zemnice (Procházka 1988), se pozvolna začala přiklánět k zobecnění prvního výkladu, byť dosud ne jednoznačně (Procházka 1996c).

Změna kvality – vznik a první léta specializovaného pracoviště Archaia (1997–dosud)

V roce 1997 vzniklo odchodem několika pracovníků z ÚAPP Brno brněnské pracoviště pražského občanského sdružení Archaia pod vedením Rudolfa Procházky. Tvořil je odborný kolektiv archeologů a studentů archeologie, zabývajících se mediální a urbánní archeologií a specializujících se na Brno. Ve vedení pracoviště v následujících letech R. Procházku vystřídali Z. Čížmář a P. Kováčik. V roce 2001 se brněnské pracoviště transformovalo v obecně prospěšnou společnost Archaia Brno. Ta má v současnosti dvě regionální pracoviště v Brně a v Jihlavě.

obr. 14
Náměstí Svobody, půdorys
odkrytého kostela sv. Mikuláše.

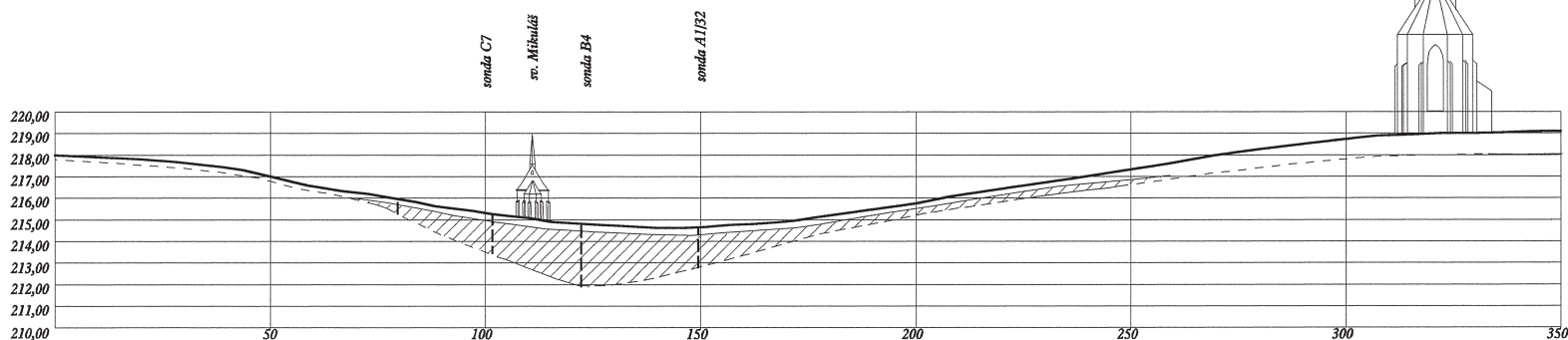
Der Svoboda Platz, Grundriss
der freigelgten Nikolaikirche.

Těžištěm činnosti brněnského pracoviště byl od počátku systematický záchranný výzkum v prostoru středověkého jádra Brna a jeho historických předměstí. To v praxi umožnilo sledovat a pokud možno podrobit výzkumu všechny terénní zásahy v centru města. Činnost v prostoru historických předměstí byla z kapacitních důvodů spíše nahodilá a situace se zde začala postupně zlepšovat teprve po roce 2002. Zpočátku bylo pracoviště nuceno z ekonomických důvodů provádět záchranné výzkumy i v jiných jihomoravských městech (např. Ivančice, Jihlava, Oslavany, Tišnov, Uherské Hradiště, Znojmo) a ojedinele i mimo jižní Moravu (Olomouc, Kutná Hora, Praha). V Brně také zpočátku působily další organizace. V malé míře zde prováděly výzkumy i ÚAPP Brno (Husova 14), MuMB (Nová radnice – I. etapa) a MZM (hotel Metropol, OGVŠ Velký Špalíček – zde ovšem výzkum subdodavatelky realizovala Archaia). Teprve po r. 1999 mohla Archaia v historickém jádru Brna působit téměř výlučně. ÚAPP Brno se nadále ve větší míře angažoval v prostoru historických předměstí (např. kolektor Křenová, Příkop, Milady Horákové).

Za dobu svého působení se podařilo pracovišti dosáhnout podpory odpovědných institucí a orgánů (NPÚ Brno, AÚ AV ČR Brno, OPP MMB). To umožnilo v roce 2002 uzavřít s Akademií věd ČR dohodu o rozsahu a podmínkách provádění archeologických výzkumů, díky níž garantuje Archaia záchranné výzkumy na území městské památkové rezervace Brno. V praxi to znamená, že zde Archaia nyní provádí veškeré záchranné výzkumy, popř. je povinna jejich provedení zajistit. Situaci respektuje i Jihomoravská archeologická komise, která společnosti přiděluje archeologické akce na území městské památkové rezervace. V některých případech, po dohodě s ostatními oprávněnými organizacemi, provádí Archaia výzkumy také v ochranném pásmu městské památkové rezervace i mimo ně, pokud se jedná o historická předměstí (zejména pravobřeží Starého Brna) nebo kulturní památky (např. kartuziánský klášter v Králově Poli). V případě střetu zájmů je Archaia povinna podrobit se rozhodnutí Archeologického ústavu v Brně. V každoročně obnovované smlouvě jsou stanoveny i povinnosti vůči AÚ a NPÚ, popř. i sankce.

obr. 15
Náměstí Svobody, rekonstrukce průběhu
terénu ve směru sever–jih.

Der Svoboda Platz, Rekonstruktion
des Geländereliefs in der
Nord- West – Richtung.

Výzkumná činnost

Veškerá záchranná činnost v Brně je podřízena studiu urbanizačního procesu a historie středověkého města, což považujeme za jeden z nejdůležitějších dlouhodobých úkolů našeho odborného týmu. Je tedy zcela nezbytné, aby bylo záchranným výzkumem podchyceno maximum terénních a stavebních zásahů při co nejvyšší kvalitě dokumentace.

Společnost Archaia uskutečnila do konce roku 2003 na území Statutárního města Brna 186 záchranných archeologických výzkumů. Většinou se jednalo o akce hlášené NPÚ a přidělené Jihomoravskou archeologickou komisí. Kromě plošných výzkumů a menších sond sledujeme i ražené kolektory, u nichž jsou podmínky pro výzkum i vypovídací možnosti zasažených situací značně ztíženy. V Brně se narozdíl např. od Prahy prozatím nevyskytly žádné potíže s přístupem do nich. Snažíme se dokumentovat i havárie inženýrských sítí, pokud je zaznamenáme, a většinou ani zde nenarážíme na zásadní odpor. K nejdůležitějším plošným výzkumům lze přiřadit zejména Náměstí Svobody 8, zástavbu proluky Rašínova 4, Koblížnou 4 (Mahenova knihovna), Obchodní galerii Velký Špalíček, kostel sv. Mikuláše na Náměstí Svobody, rekonstrukci Domu pánů z Lipé, rekonstrukci Domu pánů z Kunštátu, výzkum mincmistrovského sklepa na Dominikánském náměstí, 2. etapu rekonstrukce Nové radnice, rekonstrukci divadla Reduta, rekonstrukci Mozartovy ulice nebo dvojí rekonstrukci Jakubského náměstí. Na předměstích jsou nejvýznamnější výzkumy na Dornychu a v obou historických částech Starého Brna.

Brněnská městská archeologie spěje ke spojení tradičních záchranných archeologických výzkumů se stavebně-historickými průzkumy. Náš vztah k dokumentaci staveb prošel delším vývojem. V počátcích jsme se při uskutečňování záchranných archeologických výzkumů zaměřovali na dokumentaci archeologických situací a relikty staveb jsme dokumentovali pouze v případech, že byly odkryty vlastním výzkumem. Velice brzy jsme ale pochopili, že pokud bychom chtěli postihnout vývoj celé parcely a ne studovat pouze hmotnou kulturu a hospodářské zázemí, nezbývá nic jiného než začít s dokumentací vlastních staveb. Zpočátku jsme také začínali po vzoru dostupných SHP se základní analýzou půdorysného vývoje příslušné stavby. V posledních třech letech jsme pak začali domy dokumentovat systematicky. Prozatím jsme však nedospěli k takovému řešení dokumentace, které bychom považovali za optimální a efektivní.

Dokumentace stojící architektury většinou není zadána objednateli záchranných archeologických výzkumů, ale je při nich prováděna. Rekonstrukce historických objektů v centru města, v rámci nichž probíhají i archeologické výzkumy, poskytují řadu nenahraditelných poznatků o vývoji historické zástavby. Zároveň dochází k nejrůznějším zásahům do konstrukcí i interiérů budov. Přestože ve většině případů je zástavba dokumentována formou SHP (někdy jen pasportů) pro potřeby projektanta, až dokumentace během rekonstrukcí či přestaveb, kdy však již většinou nelze měnit projekt, poskytuje hluboký SHP. Jedná se tedy většinou o dokumentaci situací, které nevrátně mizí. Zvláště důležité to je u objektů, které procházejí celkovou rekonstrukcí, jež mnohdy bývá k historickým

substrukcím nešetrná a kde mizí části historických konstrukcí, a samozřejmě tam, kde je historická stavba zcela nahrazena novostavbou. Pravidlem bývá, že dokumentace během přestavby SHP doplní nebo objeví zcela nové skutečnosti. Pro dokumentaci staveb je používána běžná metodika společnosti Archaia Brno (viz níže).

Jen společně s archeologickými prameny mohou stavebně historické poznatky podat ucelený obraz vývoje jednotlivých městských parcel. Přinášejí tak jedinečné informace k urbanistickému a architektonickému vývoji jednotlivých parcel, ojediněle i celých domovních bloků (Velký Špalíček, okolí Staré radnice) od založení města po současnost.

S výzkumem historické architektury souvisí částečně i spolupráce na projektu sanace brněnského podzemí. Jedná se o sondáže projektované po jednotlivých domovních blocích s cílem zachytit a sanovat neznámé podzemní prostory. Součástí projektu je stavebně historický, inženýrsko-geologický a archeologický výzkum, jejichž výsledky bývají využívány k plánování další stavební činnosti. Sanace podzemí přináší jedinečnou možnost postupně systematicky dokumentovat archeologický terén v celém historickém jádru, ojediněle i na předměstí. Máme tak příležitost postupně doplňovat informace o zástavbě jednotlivých měststířů a veřejných prostranství, sledovat vývoj terénního reliéfu atd., a to i na místech, která by bylo v současnosti velice těžké cíleně zkoumat. Informace získané prostřednictvím těchto sondáží pomáhají při přípravě záchranných výzkumů většího rozsahu. Od svého vzniku ke konci r. 2003 bylo sledováno a zdokumentováno celkem 334 průzkumných šachtic v 29 blocích.

Brno dnes, po 20 letech výzkumu, patří mezi archeologicky nejprozkoumanější města ve střední Evropě. I tak je prozkoumáno jen asi 5–7 % plochy města.

obr. 16

Mečová 2 (Obchodní galerie Velký Špalíček), pohled na stavební jámu, která vznikla po ukončení archeologického výzkumu v roce 2000.

Mečová 2 (Geschäftsgalerie Velký Špalíček - Grosser Grätzel), Blick auf die Baugrube, die nach dem Ende der Grabung in 2000 entstand.

Metodika výzkumu

Při výzkumech společnosti Archaia byl od založení v roce 1997 kladen důraz na standardizaci metodiky exkavace a zpracování všech archeologických výzkumů. Pracoviště zde mělo na co navazovat. Již od počátku devadesátých let byla v Brně při výzkumech a jejich vyhodnocování používána tzv. „Harrisova stratigrafická metoda“ (viz předchozí kapitola) a jako metodický podklad byl od roku 1991 používán, britský manuál, přeložený a upravený původně J. Frolíkem z AÚ ČSAV Praha a v 90. letech několikrát inovovaný. Grafickou a částečně i obsahovou úpravou prošly v průběhu 90. let několikrát i formuláře stratigrafických jednotek. Na pracovištích AÚ ČSAV v Brně a ÚAPP Brno byla tato forma dokumentace používána pouze úzkou skupinou pracovníků (R. Procházka, R. Zatloukal, D. Merta, M. Peška), a to převážně na terénních výzkumech ve městech (Brno, Jihlava, Uherské Hradiště, Jemnice atd.). Jednou z pohnutek k založení brněnského pracoviště společnosti Archaia v roce 1997 byla proto i snaha o sjednocení metodiky a vytvoření standardu pro archeologický výzkum v rámci jedné organizace, resp. pracoviště. Tento záměr se podařil a od roku 1997 do roku 2000 byl v rámci pracoviště používán pozměněný manuál z 90. let. Jelikož metoda formulářové archeologie je uzpůsobena zpracování většího množství terénních informací, byla s rozvojem výpočetní techniky v devadesátých letech snaha tyto informace elektronicky zpracovávat. První pokusy byly učiněny již na ÚAPP Brno v roce 1993 (viz předchozí kapitola), ale informace z jednotlivých výzkumů byly po celou dobu zaznamenávány a archivovány v oddělených databázových souborech v rámci SW ACCESS 2.0. Od vzniku pracoviště Archaia byly všechny informace zaznamenávány do jediného databázového souboru Kontext 2.0 vytvořeného v rámci programu ACCESS 2.0. Řídicími informacemi od té doby zůstávají čísla akcí, jejichž řada začíná každý rok vždy znovu od jedničky (1/97 až X/97; 1/98 až X/98) Databáze používaná v letech 1997 až 2000 obsahuje základní údaje o výzkumu a informace s přímou vazbou na terén, zejména evidenci stratigrafických jednotek a stratigrafických vztahů nálezů, kreseb a fotodokumentace. V roce 1998 k těmto informacím přibyla i tabulka interpretačního charakteru – vyšší struktury, později přejmenovaná na svazky stratigrafických jednotek. Vytvořená databázová aplikace měla na svou dobu komfortní uživatelské prostředí pro záznam, vyhledávání a tisk jednotlivých údajů, všechny tabulky byly spojeny v tzv. relačním databázovém modelu, který zajišťuje soudržnost dat.

V letech 1999 až 2000 byla v rámci celé organizace Archaia ustavena pracovní skupina, která měla za úkol sjednocení poněkud odlišné brněnské a pražské metodiky. Výsledkem této téměř dvouleté práce byl nový terénní manuál a společná verze databáze. Kromě zavedení termínu svazky stratigrafických jednotek bylo patrně nejradikálnější změnou nahrazení stratigrafických jednotek zeď a dřevo novým typem konstrukce (zděná, dřevěná...) a konstrukční prvek. V současnosti databáze, nově nazvaná Stratum, pracuje v prostředí MS Access 2000, má přátelské uživatelské prostředí umožňující pohodlný záznam, vyhledávání a tisk. Všechny informace, zaznamenané celkem v 17 tabulkách, jsou logicky propojeny v relačním datovém modelu. V rámci aplikace Stratum je vytvořen i export dat do programu ArchEd 1.0, určeného k vyhodnocení stratigrafických vztahů. Na brněnském pracovišti je databáze přístupná v rámci počítačové sítě a data všech akcí od roku 2000 jsou uložena v jediném souboru. Data z let 1997 až 2000 nejsou prozatím převedena ze starší verze v MS Access 2.0.

Nutno přiznat, že i když kompletní databáze v současnosti obsahuje na sto tisíc položek, je prozatím využívána zejména k evidenci, která je úzce spojena s tvorbou nálezových zpráv. U řady dat z nedostatku času nedochází k úplné verifikaci popřípadě doplnění

obr. 17
Jakubské náměstí, letecký pohled
na plošný výzkum při severní stěně
kostela sv. Jakuba provedený v rámci
sanace brněnského podzemí v roce 2001
(Foto M. Bálek, archiv Archaia Brno
i.č. 33-01-021).

Jakubské Platz, Flugzeugsaufnahme
der Grabung an der Nordseite der
Jakobskirche in 2001, die im Rahmen
des Projektes „Sanierung der Brünner
Keller“ in 2001 stattfand.

v rámci fáze zpracování, a z dynamických nástrojů se prozatím používá pouze jednoduché vyhledávání, případně export do programu ArchEd. Při terénních výzkumech společnosti Archaia Brno je snaha uplatňovat britskou metodu single kontext v kombinaci s dokumentací řezů, ne vždy to však okolnosti umožní. Písemná terénní dokumentace, jak již bylo zmíněno výše, je realizována prostřednictvím formulářů. Kromě písemných záznamů je však kladen velký důraz i na kvalitní kresebnou dokumentaci situací v terénu a její následné zpracování.

Vlastní způsob odebrání stratigrafických jednotek odpovídá stratigrafické metodě, mohou však na něj mít vliv konkrétní podmínky výzkumu. Ze všech významnějších archeologických situací jsou od roku 2000 odebrány environmentální vzorky, jejichž zpracování je však závislé především na časových možnostech zainteresovaných odborníků, pokud se je podaří oslovit. Téměř vůbec není na brněnských výzkumech používáno plavení vrstev a výplní jam, pro něž nemáme jako organizace žádné zázemí.

Od roku 1998 je kresebná dokumentace zpracovávána elektronicky v prostředí SW Microstation 95, který mimo jiné umožňuje i připojení zachycených situací do geodetické sítě JTSK a výřezu parcelní mapy Brna. Terénní plány z výzkumu jsou digitalizovány pomocí A3 tabletu a dále upravovány v Microstation 95. Oproti minulosti se více soustředíme na vytváření interpretovaných plánů celkových situací, skreslených spolu s okolní zástavbou. Instruktivní grafický výstup je v rámci našeho pracoviště stavěn na stejnou úroveň jako písemný výstup. Vychází to ze skutečnosti, že většina vědních a technických oborů zabývajících se obdobnou problematikou např. dokumentaci staveb, stavebních detailů, urbanistikou atd., má obdobné požadavky na plánovou dokumentaci.

Vysoký důraz je kladen i na fotografickou a video dokumentaci, kterou považujeme za jediný skutečně objektivní pramen. K fotografování používáme fotoaparáty Nikon F60 až F80 s objektivy 28–80 mm a na vybrané situace objektiv 18–35 mm, případně digitální fotoaparát Canon 300D. V letech 2001 až 2003, kdy se veškerá fotodokumentace scanuje, bylo pouze z brněnských terénních výzkumů pořízeno cca 20 000 fotografií. Laboratorní nálezy jsou fotografovány digitálním fotoaparátem Olympus. V letech 2001 až 2003 bylo natočeno na digitální kameru Sony Digital 8 asi 40 hodin videa, které je postupně digitálně zpracováváno.

Všechny větší plošné výzkumy jsou digitálně geodeticky zaměřovány totální stanicí, a od roku 2003 výběrově i 3D scannerem díky počínající spolupráci se společností Geodis a.s.

Z metodického hlediska je největší slabinou brněnské archeologie zpracování nálezového fondu. V rámci laboratorního zpracování jsou všechny nálezy umyty, konzervačně ošetřeny, zaevidovány, rámcově datovány a předány do depozitáře Muzea města Brna. U vybraných nálezů je provedena fotodokumentace. Odborné zpracování kromě drobných celků není dále prováděno, protože dosud chybí např. společná metodika klasifikace keramiky, případně železných předmětů. Jedinou výjimkou jsou skleněné nálezy (viz níže).

Oproti minulosti jsou před každým rozsáhlejším výzkumem a v jeho průběhu vypracovávány historické rešerše a vyhledávána archivní plánová dokumentace, což je základním předpokladem pro studium historické topografie města.

obr. 18
Jakubské náměstí, prezentace výzkumu
při severní stěně kostela sv. Jakuba
v roce 2001 pro veřejnost
(archiv Archaia Brno i.č. 38-01-023).

Jakubské Platz, Präsentation
der Forschung an der Nordseite
der Jakobskirche in 2001
für die Öffentlichkeit.

obr. 19
Dominikánské náměstí, plošný výzkum
někdejšího nárožního domu
„cisterciáček“ v roce 2001
(archiv Archaia Brno i.č. 54-01-021).

Dominikánské Platz,
Grabung im Raum des ehemaligen
Zisterziensierinnenhauses in 2001.

Nálezové zprávy

Ze všech prováděných výzkumných akcí jsou vyhotovovány nálezové zprávy. Předběžné výsledky brněnských výzkumů jsou každoročně zveřejňovány na stranách Přehledu výzkumů, od roku 1999 komplexně (Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Sadílek, J. 2000; Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Sadílek, J. 2001; Holub, P. – Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2002). Je to mimo jiné důsledkem závazků vyplývajících z garanční smlouvy s AÚ ČAV Brno i závazků k investorům. **1)**

obr. 20
Antonín Zůbek při dokumentaci výkopu
pro kolektor na Spálené ulici v roce 2002
(archiv Archaia Brno i.č. 116-01-13).

Antonín Zůbek dokumentiert
eine archäologische Situation
im Sammelkanal- Aushub in 2002.

obr. 21
Zelný trh 4 (divadlo Reduta), pohled
na základy gotických sklepů odkrytých
v prostoru dvorku v roce 2002
(archiv Archaia Brno i.č. 147-02-007).

Zelný trh 4 (Reduta – Theater), Blick auf
Fundamente gotischer Keller, die im Hof
in 2002 freigelegt wurden.

Lze samozřejmě diskutovat o kvalitě nálezových zpráv. Na našem pracovišti se již ustálil standard pro jejich tvorbu, a to spíše po stránce obsahové než formální. Nálezové zprávě předchází u všech akcí vždy počítačové zpracování veškeré pořízené dokumentace a výstupy z něj jsou její povinnou součástí. Je vypracována stratigrafická matice, povinnou součástí nálezové zprávy je i měřičská a fotografická dokumentace, inventář nálezů a výsledky odborných analýz, jsou-li k dispozici. Textová část obsahuje historický exkurz, informace o poloze a přírodních podmínkách lokality (v poslední době často konkrétních díky spolupráci s přírodovědci) a o použité metodice výzkumu. Následuje komentář k nálezové situaci, který představuje předběžné výsledky výzkumu. U negativních akcí logicky některé části odpadají. S ohledem na stavebníka i na odbornou veřejnost (archiv AÚ v Brně) se i v těchto případech vyhotovuje alespoň stručná zpráva obsahující historický exkurz, komentář a fotografickou dokumentaci, případně i reprodukce ikonografických pramenů. Uvědomujeme si totiž, že nálezová zpráva pro stavebníka je jednou z možností, jak pozitivně působit na laickou veřejnost, zejména na tu, se kterou přicházíme opakovaně do styku a na jejímž vstřícném přístupu závisí často výsledek naší práce (to se netýká jen stránky finanční, ale i součinnosti při výzkumu v rámci realizované stavby)

1) Dlužno dodat, že právě instituce zabývající se záchrannými výzkumy, které jsou nuceny dostát závazkům k jiným institucím, firmám a státu, mívají díky tomu nejvyšší podíl výzkumů uzavřených nálezovou zprávou, což je jednoznačně pozitivní trend. Mezi ukončením terénní části výzkumu a vyhotovením nálezové zprávy také obvykle neuplyne více než rok (tento termín závisí na velikosti či složitosti výzkumu a bývá obvykle s investorem dohodnut ve smlouvě o dílo).

Mezioborová spolupráce

Zdůrazňovat nutnost spolupráce s dalšími vědními obory je již nošením sov do Athén. Snažíme se nejen pokračovat v trendu započatém dříve, ale usilujeme pokud možno o systematickou spolupráci, zejména s přírodovědci. U některých oborů se již dlouhodobou spoluprací navázat podařilo, u jiných se jedná spíše o příležitostné analýzy vybraných nálezů. Někdy se ovšem nepodaří včas zajistit odbornou analýzu nálezu situace, zejména geologické, protože ne vždy lze skloubit harmonogram stavby s časovými možnostmi přizvaných vědců, často zaměstnaných mimo Brno a zaneprázdněných jinou odbornou činností. V případech, kdy se to zdařilo, však byly dosaženy výsledky i u výzkumů, které byly archeologicky téměř negativní.

Dlouhodobě se rozvíjí spolupráce společnosti s institucemi zaměřenými na antropologii. V Brně se jedná o Anatomický ústav LFMU a Katedru antropologie PříF MU. Spolupráce s Anatomickým ústavem, jmenovitě s L. Horáčkovou a L. Vargovou, navazuje na spolupráci z dob před vznikem společnosti. Vyhodnoceny byly díky ní zejména kosterní pozůstatky z výzkumů brněnských městských hřbitovů na Antonínské (1999) a na farním hřbitově, resp. v kostnici u sv. Jakuba (2001 a 2003–2004). Studenti a pedagogové katedry antropologie PříF MU zpracovávají kosterní materiál ve svých diplomových a doktorandských pracích. Na místě je zmínit práci E. Drozdové (1999), analyzující hřbitov u sv. Michala, a P. Galety (1999), vyhodnocující nálezy z hřbitova u sv. Jakuba odkrytého při stavbě pojišťovny Kooperativa na Rašínově ulici v roce 1998. V současnosti se pracovníci a studenti ústavu ve spolupráci s Anatomickým ústavem LF MU zabývají zpracováním kosterních pozůstatků vyzvednutých z téhož hřbitova při rekonstrukci Jakubského náměstí.

R. 1998 se podařilo díky vstřícnosti a nezměrné aktivitě dnes již bohužel zesnulé J. Dvorské – Vrbové započít se systematickým využíváním dendrochronologie. Výsledky, které tato spolupráce v poměrně krátké době přinesla, znamenají významný pokrok v dataci archeologických situací, zejména pak historických stavebních konstrukcí. Doposud bylo získáno několik desítek dat z archeologických výzkumů i z historických staveb. Na základě brněnských nálezů dřev se již podařilo vybudovat brněnský dubový standard (QUESPBARN) a jedlový standard (ABALBRNO); (Rybniček 2003). Tyto standardy budou spolu s jinými využity při budování českého standardu. Uvážíme-li, že Brno nepatří k lokalitám, kde by se dřeva zachovávala běžně, ale pouze v místech s příznivými hydrogeologickými podmínkami, je to významný úspěch. V současnosti spolupracujeme s M. Rybničkem z Dendrochronologické laboratoře Ústavu nauky o dřevě MZLU v Brně. Nálezy dřev se daří vyhodnotit v krátkém odstupu po vyzvednutí (K dendrochronologii v Brně viz Dvorská – Merta – Peška 2001, Merta – Peška – Zúbek 2002, Merta – Rybniček – Zúbek v tisku).

Spolupráce s botaniky a zoology má spíše příležitostný ráz, i když v některých případech se zřejmě v budoucnu rozvine spolupráce mnohem užší. Ze všech významnějších archeologických situací jsou od roku 2000 odebírány palynologické a paleobotanické vzorky, které jsou postupně zpracovávány. Archeobotanické nálezy z našich výzkumů vyhodnocují P. Kočár ze ZIP o. p. s. v Plzni a V. Čulíková z AÚ AV ČR v Praze, palynologii (karpologické analýze) se věnuje V. Jankovská z Oddělení ekologie BÚ AV ČR v Brně. E. Opravil se dnes již paleobotanickým rozborům nevěnuje, připravuje však monografii, v níž by shrnul výsledky analýz z brněnských výzkumů. Osteologický materiál z vybraných situací analyzovali V. Páral z Veterinární a farmaceutické univerzity v Brně a L. Weiter ze ZIP o. p. s. Plzeň.

2) Ve speciálních případech je geologický průzkum schopen vyřešit některé historicko-topografické otázky (především podobu terénního reliéfu či historické říční sítě), omezuje také riziko nesprávné interpretace geologických i některých antropogenních uložení.

Protože při výzkumech bývá často narušováno i geologické podloží, zejména pak terciérní a kvartérní sedimenty různé geneze, navázali jsme spolupráci s L. Lisou z Geologického ústavu ČAV v Praze. Jedná se o systematicky dlouhodobě plánovaný projekt nesoucí název „Vývoj terénního reliéfu na území Statutárního města Brna“. Jeho výsledkem bude upřesnění a doplnění stávajících vědomostí o geologickém podloží na území města Brna. Zejména rozsáhlé zemní zásahy (kolektory, stavby s podzemními garážemi, hloubková kanalizace aj.) jsou vhodnou, doposud ovšem nepřilíš využitou příležitostí k podrobnému geologickému průzkumu. **2)** Velmi zajímavé výsledky v jednotlivých případech přinesla kombinace geologických analýz s palynologií a archeobotanikou (blok 95a).

Po smrti J. Dvořáka poklesla intenzita určování proveniencí stavebního materiálu zděných staveb přímo v terénu; v poslední době je pro naše potřeby prováděn hlavně I. Mrázek. Horninový materiál v Brně naštěstí nevykazuje příliš pestré spektrum, v případě netypických hornin je situace prozatím řešena odběrem a archivací petrografických vzorků. V současné době pozvolna začíná

obr. 22
Odkryté základy zástavby v prostoru dnešní vozovky ulice Mozartovy, ve středověké zázemí Herburského kláštera, výzkum z roku 2003 (archiv Archaia Brno i.č. 221-02-024).

Freigelgte Fundamentmauern der ehemaligen Bebauung im Raum der Mozart-Strasse, im Mittelalter Bestandteil des Hinerlandes des sg. Herburga – Klosters der Augustinianerinnen, Grabung in 2003.

obr. 23
Náměstí Svobody, plošný výzkum těžební šachty kolektoru z roku 2003 (archiv Archaia Brno i.č. 108-03-01).

Svoboda-Platz, Erforschung des Förderungsschachts des Sammelkanals in 2003.

obr. 24
Beethovenova ulice, pohled
na rozšířenou sondu položenou v rámci
projektu sanace brněnského podzemí,
blok 39 při západním průčelí kostela
Nanebevzetí Panny Marie
(archiv Archaia Brno i.č. 200–03–05).

Beethoven Str., Ansicht der verbreiten
Sondage, die im Rahmen des Projektes
„Sanierung der Brünner Keller“,
Hausblock 39, an Westfassade der Maria-
Himmelfahrtkirche geforscht wurde.

spolupráce s Ústavem stavebního zkušebnictví Fakulty stavební VUT v Brně. Předpokládáme, že přinese významný posun v možnostech analýz materiálů historických staveb. Analýzy malt a materiálového složení keramiky provádí v rámci grantových projektů naší společnosti i nadále M. Gregerová a v poslední době i M. Hložek z FF MU, analýzy kovových předmětů a strusek pak K. Stránský. Do budoucna bychom rádi navázali spolupráci ještě s K. Malým z Muzea Vysočiny v Jihlavě, jenž se specializuje na problematiku historické kovov výroby a těžby.

Speciální druh spolupráce představuje konzervace a restaurování vybraných archeologických nálezů, především kovových, k jejichž ošetření nemá naše společnost dostatečně vybavenou laboratoř, či o restaurování skla. Spolupracujeme s Muzeem města Brna a Technickým muzeem Brno. Tyto organizace mají pro tyto účely dokonale vybavené laboratoře a disponují i vyškolenými a zkušenými konzervátory. Právě díky spolupráci s Muzeem města Brna vznikly jedinečné podmínky pro archeologickou činnost, která je tak zajištěna od vyzvednutí a dokumentace nálezů přes jejich zpracování až po prezentaci veřejnosti a jejich deponování pro vědecké účely.

Příprava jednotlivých archeologických výzkumů, jejich vyhodnocení a další vědecké využití vyžaduje zpracování historických rešerší, často i z dosud nevydaných archivních pramenů. Na těch se podílejí J. Čiháková a V. Němcová z Archivu města Brna a K. Urbánková z FF MU. Cenné jsou pro nás i konzultace s M. Flodrovou. Neobejdeme se nadále ani bez přínosných konzultací s J. Sejbalem, jehož bohatých zkušeností s numizmatickými nálezy využíváme. Spolupráce s historiky však není jednostrannou záležitostí. V rámci projektu „Area Brunensis“ vznikla interdisciplinární skupina složená z historiků a archeologů, jejímž cílem bude systematická spolupráce při řešení konkrétní problematiky vážící se k dějinám Brna.

Vědecká činnost

Výsledky dlouhodobého výzkumu zásadním způsobem mění pohled na počátky města. Ten se dnes liší od modelu založeného čistě na písemných pramenech. Na základě získaných archeologických dat lze studovat celou řadu dílčích témat, jako např. vývoj reliéfu povrchu osídleného prostoru, vývoj osídlení tohoto prostoru před vznikem města, chronologii hmotné kultury od počátků města až do novověku nebo každodenní život středověkého a raně novověkého měšťana. V průběhu existence našeho pracoviště se uskutečnily výzkumy dotkly všech zmiňovaných aspektů. Některá odborná témata jsou řešena formou grantových projektů, na některá se specializují jednotliví pracovníci. Jedná se především o detailní poznání procesu urbanizace, čili cesty od raně středověké aglomerace k vrcholné středověkému právnímu městu.

Archeologické prameny mohou jako jediné v Brně přispět k poznání raně středověkého osídlení v prostoru pozdějšího města. Zásadním úkolem do budoucna, jehož řešení se bez archeologických pramenů neobejde, je otázka raně středověkých mocenských center a jejich kontinuity či přesunů. Z tohoto hlediska byly přelomové výzkumy v oblasti tzv. Jižního centra v okolí ulice Spálené a nové výzkumy v obou historických částech Starého Brna.

Z řady dílčích témat lze vyzdvihnout zejména sledování vývoje reliéfu povrchu osídleného prostoru (Peška 1998), proměn struktury parcelní zástavby s důrazem na vztah zděné a dřevohliněné architektury (Procházka 1996c, 120–141; Merta 2001; Merta – Peška 2002b; Merta – Peška 2003), vztahu města a jeho hospodářského zázemí (Procházka – Loskotová 1999; Procházka – Doležel 2001; Procházka 2002) nebo studie zabývající se hmotnou kulturou (Procházka 1998; Loskotová – Procházka 1997).

Archeologické výzkumy se dotkly také profánní městské zástavby. Nejdůležitější byly ty výzkumy, které obsáhly celé domovní parcely (Náměstí Svobody 8, Náměstí Svobody 17, Koblížna 4, Rašínova 4, Obchodní galerie Velký Špalíček, Zelný trh 4). Tyto výzkumy přinesly nejkomplexnější prameny k vývoji zástavby jednotlivých středověkých parcel a pomohly objasnit vývoj zástavby od dřevohliněné architektury po zděnou. Do jisté míry se této problematice týká téměř každý výzkum v historickém jádru. Z výzkumů, jež se dotkly hospodářského zázemí parcel, pochází velké množství nálezů reprezentujících hmotnou kulturu od počátků města až do současnosti.

Zkoumána byla i architektura církevní. Plošně byl odkryt kostel sv. Mikuláše na Náměstí Svobody, plošný výzkum byl realizován i v okolí kostela sv. Jakuba, kde byla doložena zdíva patřící třem stavebním fázím předcházejícím dnešnímu kostelu. V jeho blízkosti byly částečně odkryty i základy kaple sv. Mořice. Na předměstích byl mimořádně významný výzkum v prostoru kostela sv. Prokopa a Oldřicha (křížovatka Křížové a Václavské ulice). Klášterů se dotkly výzkumy v minoritském klášteře (kapitulní síň a přilehlá část ambitu), v dominikánském klášteře (kapitulní síň a západní a severní část ambitu, rajsý dvůr), v prostoru herburského kláštera a jezuitské koleje, menší výzkumy v kartuziánském klášteře v Králově Poli a v premonstrátském klášteře v Zábřovicích. Zkoumány byly i hřbitovy v okolí církevních staveb (středověké hřbitovy v okolí sv. Jakuba a sv. Michala, před Veselou bránou, u kostela Všech svatých a hřbitov johanitského špitálu na Pekařské ulici, novověký hřbitov kláštera milosrdných bratří a městský hřbitov na Antonínské ulici).

Poznatky získané archeologickými výzkumy do r. 1998 se pokusil shrnout R. Procházka v syntetické studii (Procházka 2000).

Brněnské problematiky se, jak již bylo řečeno, týkaly i některé grantové projekty. V letech 1998–2000 se brněnské pracoviště Archaia o. s. podílelo na řešení grantového projektu „Středověké město a jeho zázemí“. Jeho podíl spočíval v řešení otázky transformace raně středověké aglomerace ve středověké město a problematiky vývoje raně a vrcholné středověkého osídlení v rámci krajinné sondy na pravobřeží Svratky mezi Komárovem a Rajhradem (publikační výstupy Procházka – Loskotová 1999; Procházka 2000; Procházka – Doležel 2001; Procházka 2001; Procházka 2002).

obr. 25
Koblišná, dokumentace řezu v průběhu
ražby kolektoru v roce 2003
(archív Archaia Brno i.č. 211-03-06).

Koblišná Str., Dokumentierung eines
Profils während des Sammelkanal-
Vortriebs in 2003.

Zatím nejvýznamnějším projektem je „Měšťanský dům středověkého Brna“ (2001–2003). Grant byl inspirován rozpoznáním horizontu nejstarší zděné měšťanské architektury v Brně. Cílem bylo vytvořit konvolut obsahující co možná nejrozsáhlejší informace o stávajících středověkých domech v historickém jádru Brna, jejich reliktech obsažených v mladších stavbách i objevených při archeologických výzkumech. Navzdory ničivé asanaci značné části historické zástavby se v obvodu někdejších brněnských hradeb dochovalo množství objektů s různě dochovanými relikty středověkých konstrukcí, jejichž počátky sahají již do 1. poloviny 13. století. Řada dalších byla zjištěna plošnými i sondážními odkryvy. V průběhu terénní dokumentace se ukázalo, že staveb je dochováno mnohem více a mnohdy ve větším rozsahu, než se předpokládalo. Dosud bylo registrováno téměř 100 různě dochovaných středověkých domů. Ve většině případů byla učiněna nová zjištění, která významně doplnila historii jednotlivých staveb. Výsledky grantu zpracované do podoby katalogu by měly být základním podkladem pro orientaci ve profánní zástavbě středověkého Brna (publikační výstupy Merta 2001; Merta – Peška 2002b; Merta – Peška 2003; Procházka – Černoušková – Merta – Peška 2004).

Částečně se společnost podílí i na grantu „Archeologie středověkých měst v českých zemích“ (2001–2003), jehož nositeli jsou AÚ AV ČR v Praze a v Brně. Cílem je vytvoření monografie zahrnující obsáhlé medailony vybraných středověkých měst, k poznání jejichž vzniku významnou měrou přispěla archeologie. Pracovníci společnosti se podílejí na vypracování příslušných textů pro města Boskovice, Brno, Jihlava, Modřice, Telč, Uherské Hradiště, Uherský Brod a Znojmo (publikační výstupy Procházka 2001; Procházka 2003; Kováčik – Merta, – Peška – Procházka 2002).

Z mimograntových počínů je nutno vyzvednout především tříletou intenzivní spolupráci s H. Sedláčkovou, která přinesla netušené výsledky týkající se problematiky středověkého a novověkého skla z brněnských archeologických nálezů. Její práce představuje svou vytrvalostí a neutuchajícím zájmem ojedinělý přístup ve zpracování specifické části hmotné kultury. H. Sedláčková svou práci navazuje na dílo Z. Himmelové (k problematice více Himmelová 1990, Sedláčková 2003; Merta – Peška – Sedláčková 2002).

V posledních třech letech mají naši odborní pracovníci záštitu nad seminářem Terénní teorie a praxe při Ústavu archeologie a muzeologie FFMU v Brně. Přednášejí zde legislativu a metodiku archeologického výzkumu s důrazem na jeho záchrannou formu (dokumentační techniky v terénu, zpracování získaných dat apod.). Studenti tohoto ústavu se také stále častěji účastní výzkumů společnosti, a to nejen jejich terénní části, ale ti dlouhodoběji spolupracující i zpracování terénní dokumentace do nálezových zpráv.

Zájemcům z řad studentů jsou nabízena vhodná témata pro jejich seminární či diplomové práce. U seminárních prací až na výjimky (Kos 2000) převažuje zpracování vybraných středověkých a novověkých, ojediněle i pravěkých nálezových souborů z archeologických výzkumů společnosti (např. Holub 2003, Polánka 2002, Wolf 1999, Zúbek 1998, Veselá 2004). U diplomových prací bývá obvykle synteticky zpracováno obsáhlejší téma. Zde je nutno zmínit především práci A. Zúbka, shrnující problematiku nejstarší brněnské nezděné architektury (Zúbek 2001b), a D. Zapletalové, revidující raně středověké osídlení na území města Brna (Zapletalová 2002). Diplomové práce byly věnovány také hmotné kultuře nebo speciálním nálezovým situacím (Kos 2002; Pešlová 2002, Selucká 2002; Shromáždilová 2000a). Částečně se tak snažíme uspišit publikaci nálezů, pro jejichž vyhodnocení jsou naše časové možnosti omezené. Tyto práce však zatím většinou zůstávají nevydané.

Kromě studentů archeologie vyhodnocují ve svých seminárních a diplomových pracích materiál z našich výzkumů i studenti antropologie (viz výše), spoluprací se snažíme rozšířit i na studenty Semináře dějin umění FF MU, hlavně při dokumentaci architektury.

Cíle do budoucna

Odvracenou stranou snahy o co nejsystematičtější záchrannou činnost je nedostatek času k podrobnému vyhodnocování výzkumů. Tento nedostatek se prozatím nedaří překonat, i když se jej snažíme minimalizovat grantovými projekty, tvorbou menších studií a částečně i spoluprací se studenty a jinými vědci. Prozatím se daří udržet místo vědeckého pracovníka, zajištěné především z grantových prostředků. Bude však nutno granty volit tak, aby vhodně doplňovaly zpracování výsledků našich výzkumů. Do budoucna bychom rádi vydávali archeologicky zaměřenou monografickou řadu, v níž by vycházely dílčí studie věnované brněnské problematice, prozatím však zůstává jen u plánů.

Dalším dluhem, který silně pociťujeme, je absence populárněji zaměřené publikace, která by prezentovala výsledky brněnských výzkumů. Zdaleka se nejedná o úkol podružný, jak by se zdálo, neboť po něm vzrůstá poptávka nejen mezi brněnskými občany, ale i mezi stavebníky a úřady, které s naší činností přicházejí do styku. Zpočátku jsme se pokoušeli o provoz vlastního muzea v prostorách Obchodní galerie na Orlí 3, po roce se však ukázalo, že je tento úkol nad naše síly. Prozatím se daří popularizovat naši činnost prostřednictvím médií, výstav, přednášek a dnů otevřených dveří na jednotlivých výzkumech a spolupracujeme při tom s Muzeem města Brna, které má s pořádáním výstav bohaté zkušenosti. Rádi bychom však i tuto formu popularizace zintenzivnili. Podílíme se také na internetové Encyklopedii Brna.

obr. 26
Prozkoumaná severní strana
Jakubského náměstí v roce 2003,
pohled od východu (archív Archaia Brno
i.č. 365–03–01).

*Erforschte Nordseite des Jakubské
Platzes in 2003, Ansicht vom Osten.*

3) Umožňuje vytvářet půdorysy,
nejrůznější řezy vodorovné i vertikální,
axonometrické pohledy,
fotogrammetrie, získání obrovského
množství dat zpracovatelných
jak v současnosti,
tak i v budoucnosti apod.

Důležitým úkolem je dokončení terénního manuálu. Ten je nezbytný pro důsledné dodržování jednotné metodiky v rámci naší společnosti, v současnosti však existuje pouze jeho nepublikovaná pracovní verze. Tento stav ztěžuje především výuku studentů v rámci semináře terénní teorie a praxe. Dosud jsme však nebyli schopni dovést ho k publikačnímu výstupu, o učebnici metodiky terénního výzkumu nemluvě. Rádi bychom také studenty přizvali k účasti na vedení jednotlivých, i dlouhodobějších projektů.

Chtěli bychom také dosáhnout mnohem větší míry využívání moderních digitálních technologií v dokumentaci a následném zpracování archeologických výzkumů i výzkumů staveb. Zvláště u historických staveb se často dnešní způsob dokumentace ukazuje jako nedostatečný. Lze předpokládat, že v nejbližší budoucnosti se zdokonalí technologie využitelné pro dokumentaci, stejně tak i software vhodný pro její následné vyhodnocení. V současnosti představuje vrchol možností 3D scanner, který byl již několikrát využit při dokumentaci relikvií středověkých staveb (Panská č. 6–8, základová zdiva při kostele sv. Jakuba, Zelný trh 17). Kromě vytváření dokumentace dle běžných požadavků **3)** podhalil možnost vytvoření virtuální reality již neexistujícího.

Rezervy má důslednější využití přírodovědných analýz; prozatím se nám to daří pouze u dendrochronologie. Další problém, který budeme v dohledné době nuceni vyřešit, je dobudování laboratoře a získání pracovníka, jehož pracovní náplní by byla výhradně koordinace zpracování náleзовých fondů.

Z hlediska organizace bychom rádi prosadili důsledný archeologický výzkum i mimo historické jádro, na území historických předměstí. Tuto potřebu zcela jasně ukazují např. výsledky výzkumů z prostoru Jižního centra nebo Starého Brna, které přinesly zcela unikátní a často ani nepředpokládané informace pro poznání pravěkého, raně středověkého a předlokačního osídlení.

Na závěr si dovolueme reagovat na některé, po našem soudu nepřilíš zasvěcené, úvahy o komercionalizaci záchranného výzkumu a o jejím negativním dopadu na archeologické bádání (Pavelčík 2003).

V současnosti se až na výjimky nedaří prosadit ochranu archeologického terénu před zánikem a ve většině případů by to ani nebylo reálné. Je však možné dosáhnout toho, aby byl archeologický terén před svým zánikem podroben záchrannému archeologickému výzkumu (dále jen ZAV). Důležitost a především etickou nutnost záchranného výzkumu snad dnes nikdo zpochybňovat nebude. Podle zákona č. 20/1987 Sb. ve znění pozdějších předpisů by v ideálním případě měl být v každého zemního zásahu přítomen archeolog a v případě potřeby by měl proběhnout výzkum. Není snad nutno dodávat, že realita má do tohoto ideálního stavu daleko, nejlepší situace je však v těch regionech, kde působí oprávněná organizace, ať již státní či nestátní, která se na záchranné výzkumy zaměřuje a dodržování památkového zákona si je schopna zajistit. Zcela samozřejmě na tuto činnost musí získat finanční prostředky. Citovaný zákon o památkové péči ukládá podnikajícímu subjektu, díky jehož aktivitám vyvstala potřeba ZAV, povinnost tento výzkum uhradit, nepodnikající subjekty jsou povinny výzkum strpět a hradí jej stát prostřednictvím programu podpory záchranných archeologických výzkumů. Protože jsou tyto prostředky omezené, logicky se oprávněné organizace snaží pro svou činnost získat finanční prostředky způsobem, který jim zákon o památkové péči umožňuje. Na záchranné výzkumy se vzhledem k jejich destruktivnímu charakteru vztahuje požadavek, aby byly provedeny co nejkvalitněji. Pokud se tomu snaží oprávněná organizace dostát, zvyšují se i finanční nároky na výzkum. Přirozeným zájmem každé takové oprávněné organizace je tedy spíše než snaha snížit ceny snaha získat co nejvyšší finanční částku a co nejlepší podmínky k výzkumu a umožnit tak vykonat maximum. Výzkumnou činnost koordinují příslušné regionální archeologické komise, které mají možnost střetům zájmů předcházet a řešit je. V našem případě se je podařilo minimalizovat díky garanční smlouvě s AÚ. Tržní princip získávání zakázky výhodnější cenovou nabídkou pro stavebníka dnes rozhodně není a ani nemůže být pravidlem. Navíc na dodavatele ZAV není ze zákona možné vypsat výběrové řízení a stavebník získává kontakt na oprávněné organizace prostřednictvím AÚ, jemuž je povinen oznámit započetí zemních prací.

Finanční prostředky získané na základě smluv o dílo s investory by měly umožnit co nejkvalitnější ošetření nálezů, maximum odborných analýz a vyhodnocení do nálezové zprávy, popř. lze díky nim dovést výzkum až do fáze publikace. **4)** Umožňují také významné investice do technického zajištění výzkumů. Díky tomu, že na sebe archeologický výzkum váže různé analýzy, tyto finanční prostředky mohou do jisté míry pomoci stimulovat bádání v dalších oborech, které jsou jinak odkázány na zdroje ze státního rozpočtu. Komeracionalizace záchranné archeologie tedy vůbec nemusí být negativní trend, pokud ovšem nejsou zákonná ustanovení zneužívána. Proti tomu má ovšem archeologický ústav jako zákonný garant veškerého archeologického výzkumu pravomoc zakročít.

Další výtka, se kterou se archeologové věnující se záchranné činnosti často setkávají, je nedostatek odborných otázek, které záchranný výzkum řeší. Také je jim podsouvána špatná metodika terénního výzkumu, jejich činnosti údajně dochází k rabování lokalit a znehodnocování pramenné základny. Citovaná studie líčí archeology působící v záchranném výzkumu v podstatě jako nepřemýšlející stvoření, která si vůbec nepřipouštějí otázky po smyslu své činnosti. Je div, že tyto osoby dosáhly až na výjimky vysokoškolské kvalifikace a že se neživí mnohem příjemnější nesmyslnou činností. **5)**

Právě na příkladu z Brna lze ukázat, že tomu tak není. Záchranný výzkum při všech nevýhodách, které není třeba vyjmenovávat, v živoucím městském organizmu zastupuje výzkum systematický, který by zde nebylo snadné uskutečnit. Není snad ani třeba zdůrazňovat, že na něj rezignovat nelze. To ostatně platí pro všechny záchranné výzkumy. Naším výzkumům předchází historická

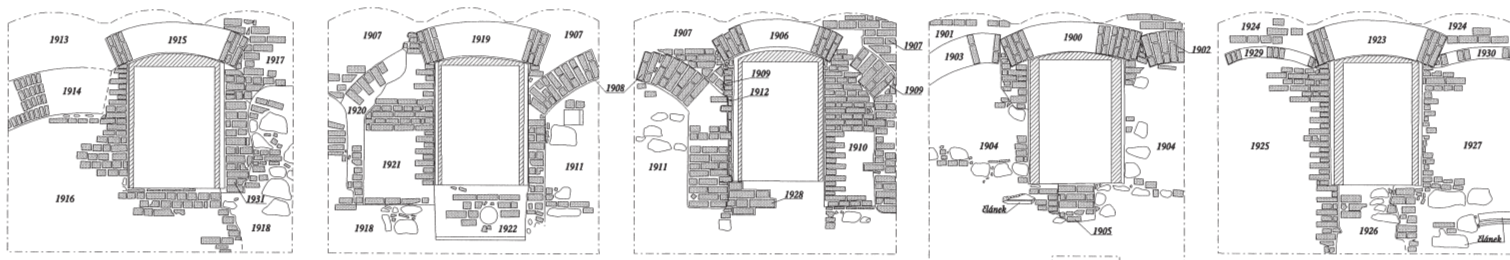
obr. 27
Pánská 6–8, gotický sklep odkrytý
v rámci výzkumu v zimě 2003
(archív Archaia Brno i.č. 386–03–02).

Pánská Str. 6–8; der gotische Keller,
der während der Ausgrabung im Winter
2003 freigelegt wurde.

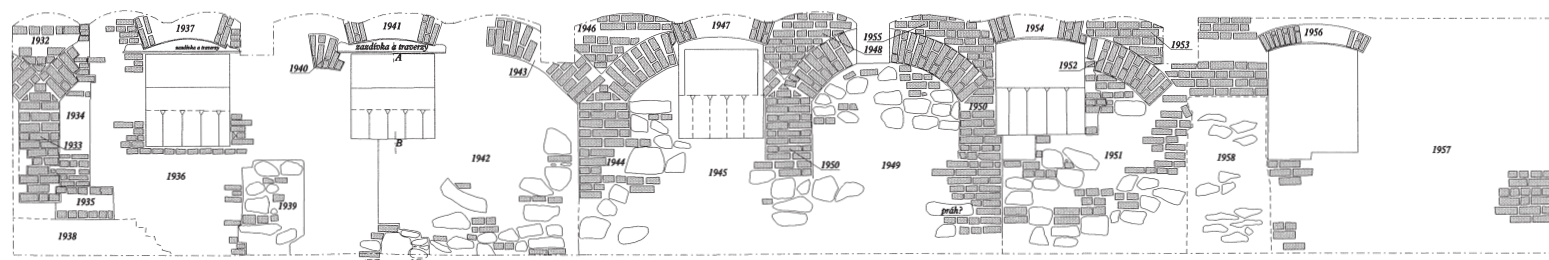
i archeologická rešerše, abychom dokázali stanovit rozsah výzkumu a zdůvodnit jej. Určité otázky si tedy dopředu klade výzkum vždy, další vyvstávají v průběhu jeho terénní části i zpracování a v rámci možnosti se jim přizpůsobuje metoda výzkumu. Na výzkumech bývají také pořádány odborné komise složené z odborníků i zástupců odpovědných orgánů státní správy, které doporučují další výzkumné postupy. Stanovisko odborné komise je obvykle chápáno jako závazné a respektuje je i stavba. Každý archeolog v naší společnosti se navíc specializuje na nějakou dílčí problematiku související s Brnem a vedení výzkumu mu může být svěřeno s ohledem na tuto specializaci. Není tak vyloučena ani formulace závažnějších otázek. Věříme, že ani u jiných organizací tomu není jinak. Samozřejmě dochází i k situacím, kdy je archeolog nucen zkoumat lokalitu z jiného období, než na jaké je zaměřen, není však problém přizvat ke konzultaci specialistu.

Že se nejedná o pustou teorii, si můžeme ukázat na příkladu rekonstrukce křižovatky ulic Křížové a Václavské. Tento výzkum nebyl příliš rozsáhlý, týkal se přeložek inženýrských sítí a nepodařilo se dosáhnout jeho úhrady. Archeolog, který by si nekladal žádné otázky a zajímala by ho jen finanční stránka výzkumu, by na výzkum buď zcela rezignoval nebo by zběžně zdokumentoval narušené situace. Povinnosti by bylo učiněno zadost. Archeologům, kteří se dobře orientovali v historické topografii a byli si vědomi již existujících otázek, se přes veškeré obtíže podařilo dosáhnout součinnosti se stavbou, prosadit zjišťovací sondu nad rámec zemních prací a provést maximum dokumentace. Výsledkem je mimo jiné vymezený prostor hřbitova, lokalizace kostela sv. Prokopa, datace zachycených vrcholné středověkých zdív do 13. století, jejich vyřešený stratigrafický vztah ke starším sídlištním vrstvám a rámcová chronologie těchto vrstev. Tedy otázky, na jejichž řešení čekala brněnská archeologie 30 let a historie více než 100 let. A podobných případů by bylo jistě možno jen v samotném Brně vyjmenovat mnohem více.

Východní stěna

Západní stěna

obr. 28
Petrov 3, nárys západní a východní stěny
přízemí původně pozdněgotického domu.

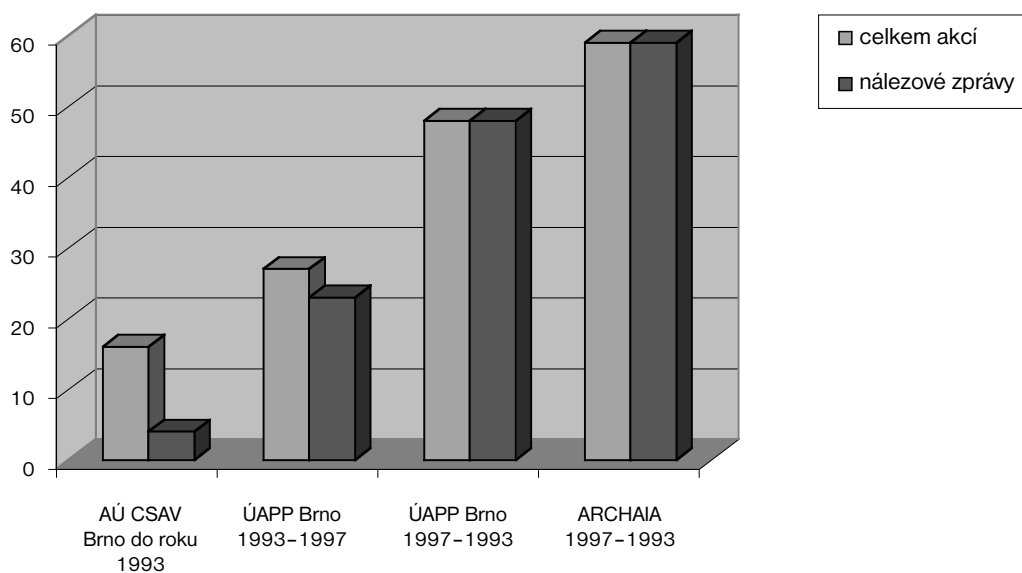
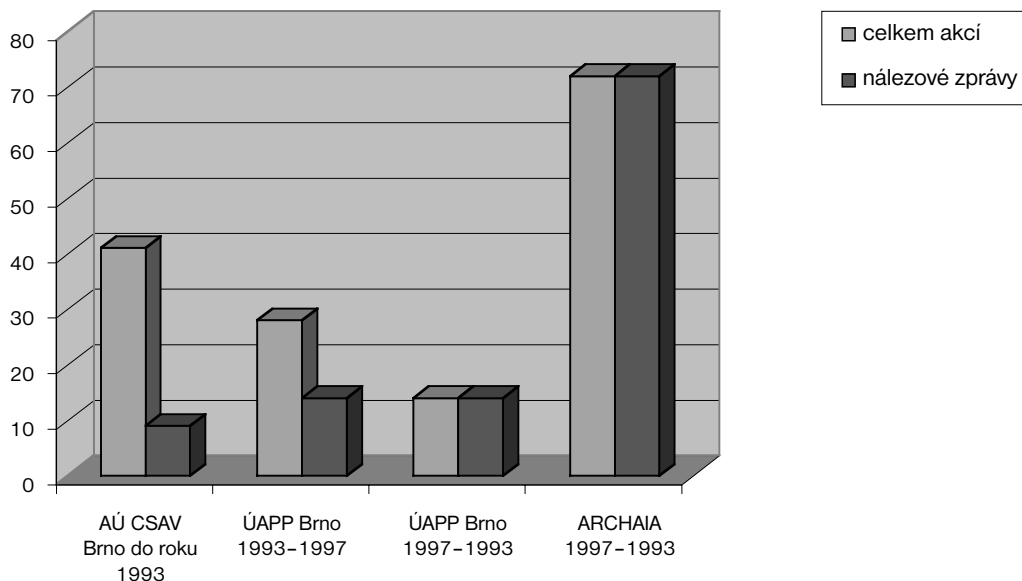
Petrov 3, Aufriss der West- und Ostseite
des Erdgeschosses des ursprünglich
spätgotischen Hauses

4) V naší společnosti je snaha koncipovat smlouvy o dílo tak, aby byly veškeré náklady na výzkum pokryty.

5) Konkrétně naše společnost je charakterizována jako „soukromá firma zaměřená na archeologickou výkopovou činnost“ (Pavelčík 2003, 196). Pro upřesnění: jsme nestátní nezisková organizace oprávněná k provádění archeologických výzkumů, naše činnost je v souladu se zněním zakládací listiny a statut, řídí se příslušnými zákonnými normami a smluvními závazky s AÚ AV ČR a MK ČR. Nesmí tedy být v rozporu se zájmy oboru.

obr. 29
Kvantitativní grafy poměru výzkumů s nálezovými zprávami a bez nich
a) město
b) předměstí.

Quantitativer Graph des Verhältnisses der archäologischen Forschungen mit – und ohne fertige Grabungsberichte,
a) Stadt.
b) Vorstädte.

Město

	nálezové zprávy	akce bez nálezových zpráv	celkem akcí
ARÚ ČSAV Brno do roku 1993	9	32	41
ÚAPP Brno 1993-1997	14	14	28
ÚAPP Brno 1997-2003	14		14
ARCHAIA 1997-2003	72		72

Předměstí

	nálezové zprávy	akce bez nálezových zpráv	celkem akcí
AÚ ČSAV Brno do roku 1993	4	12	16
ÚAPP Brno 1993-1997	23	4	27
ÚAPP Brno 1997-2003	48		48
ARCHAIA 1997-2003	59		59

Archeologická bibliografie Brna

Beroušek, J. 1999a

Brno (okr. Brno-město). Cejl č. 44, parc. č. 812, 816, k. ú. Zábřovice, PV 40 (1997–1998), s. 282–283.

Beroušek, J. 1999b

Brno (okr. Brno-město). Pekařská, Anenská, Kopečná ul. (blok 91), parc. č. 1096/1, 1096/2, 1095/1, 1095/2, 1109, PV 40 (1997–1998), s. 298–300.

Cejnková D. 1980

Archeologický výzkum starobrněnského kláštera, AH 5, s. 335–337.

Cejnková D. 1992

Archeologický výzkum ve starobrněnském klášteře, Forum brunense 1992, s. 11–20.

Cejnková, D. – Hašek, V. – Loskotová, I. 1999

Archeogeofyzikální prospekce kostela sv. Tomáše v Brně, PV 40 (1997–1998), s. 422–428.

Cejnková, D. – Loskotová, I. 1986

I. etapa archeologického průzkumu NKP Špilberk, AH 11, s. 171–173.

Cejnková, D. – Loskotová, I. 1992

Pozůstatky středověkého osídlení na Orlí ulici v Brně, Forum brunense 1992, s. 21–31.

Cejnková, D. – Loskotová, I. 1993

Archeologické výzkumy na Starém Brně, BMD 11, s. 23–28.

Cejnková, D. – Loskotová, I. – Měřínský, Z. 1984

Průzkum výkopu pro stavbu podchodu před hlavním nádražím v Brně (okr. Brno-město), PV 1982, s. 73–74.

Cejnková D. – Loskotová I. – Plaček M. 1995

Předběžné výsledky archeologického výzkumu Špilberku, BMD 13, s. 150–160.

Cejnková, D. – Měřínský, Z. – Sulitková, L. 1984a

K problematice počátků města Brna. In: Urbes medii aevi. Investigationes archaeologicae. XV. celostátní konference archeologů středověku, 17.–21. X. 1983, Praha, s. 25–27.

Cejnková, D. – Měřínský, Z. – Sulitková, L. 1984b

K problematice počátků města Brna, ČSČH 32, s. 250–270.

Černý, P. 1995

Rytá kresba se zobrazením Ukřížovaného v kryptě domu v Brně, Umění 43, s. 491–500.

Čižmář, M. – Geislerová, K. – Unger, J. (eds.) 2000

Ústav archeologické památkové péče Brno. Výzkumy – Ausgrabungen 1993–1998. Brno.

Čižmářová, J. 1980

Nález mladohradištní keramiky ze Starého Brna (okr. Brno-město), PV 1977, s. 81.

Doležel, J. 2000

K městskému zřízení na středověkém Brněnsku do roku 1411. In: Mediaevalia archaeologica 2, Praha – Brno, s. 159–259.

Drozdová, E. 1999

Antropologický rozbor kosterních pozůstatků ze středověkého hřbitova na Dominikánském nám. v Brně. In: Ve službách archeologie I, Brno, s. 71–73.

Dvorská, J. – Merta, D. – Peška, M. 2001

Dendrochronologie v historickém jádru Brna. In: Ve službách archeologie III, Brno, s. 31–39.

Dvořák, J. 1996a

Stavební materiál nejstarších etap výstavby kostela sv. Petra a Pavla na Petrově v Brně, Pravěk NR 4/1994, s. 307–311.

Dvořák, J. 1996b

Kámen středověkých staveb na Moravě, AH 21, s. 509–512.

Eliáš, J. 1986

Minoritský klášter v Brně (stavebně historický průzkum), AH 11, s. 313–319.

Flodrová M. – Loskotová I. 1995

Výrobky brněnských řemeslníků 14. století, AH 20, s. 551–561.

Galeta, P. 2000

Antropologický rozbor kosterního materiálu ze hřbitova kostela sv. Jakuba (15. a 16. století). Seminární práce na KA PřF MU Brno.

Geisler, M. 1997

Brno (okr. Brno-město), Kopečná ul. p.č. 1249–1251, PV 1993–1994, s. 189.

Geislerová, K. – Procházka, R. 1997

Brno (okr. Brno-město), Sady Osvobození, parcela č. 92, PV 1993–1994, s. 188.

Gregerová, M. – Procházka, R. 1998

Erste Ergebnisse naturwissenschaftlicher Untersuchungen an Graphittonkeramik aus Brno. In: Frühmittelalterliche Graphittonkeramik in Mitteleuropa – Naturwissenschaftliche Keramikuntersuchungen. Internationale Tagungen in Mikulčice IV, Brno, s. 275–278.

Hanák, V. 1996

Výzkum hradní studny na Špilberku, Forum brunense 1995/1996, s. 181–191.

Hanák, V. – Loskotová, I. 1996

Švédský zákop před Brnem, Forum brunense 1995/1996, s. 143–152.

Himmelová Z. 1978

Výzkum v areálu starobrněnského kláštera, PV 1976, s. 92–93.

Himmelová Z. 1980a

Pokračování středověkého výzkumu v areálu starobrněnského kláštera, PV 1977, s. 98.

Himmelová Z. 1980b

Fund mittelalterlicher Keramik aus Brno, Rybářská – Gasse, PV 1977, s. 98.

Himmelová, Z. 1990

Sklo středověkého Brna, AH 15, s. 437–446

Himmelová, Z. 1997a

Brno (okr. Brno-město). Česká 28 – Joštova 5, PV 1993–1994, s. 190–191.

Himmelová, Z. 1997b

Brno (okr. Brno-město). Josefská ul., klášter voršilek, PV 1993–1994, s. 191.

Himmelová, Z. 1997c

Brno (okr. Brno-město). Kapucínská 2–4, PV 1993–1994, s. 191.

Himmelová, Z. 1997d

Brno (okr. Brno-město). Muzejní ul. 1–3, PV 1993–1994, s. 191.

Himmelová, Z. 1997e

Brno (okr. Brno-město). Zelný trh p.č. 397, PV 1993–1994, s. 192.

Himmelová, Z. – Kundera, L. – Procházka, R. – Unger, J. 1993

Záchranné výzkumy v Brně v roce 1991 (okr. Brno-město), PV 1991, s. 85–88.

Himmelová, Z. – Procházka, R. 1987

Záchranné výzkumy v Brně v roce 1985 (okr. Brno-město), PV 1985, s. 62–64.

Himmelová, Z. – Procházka, R. 1993

Záchranné výzkumy v Brně v roce 1990 (okr. Brno-město), PV 1990, s. 100–102.

Himmelová, Z. – Procházka, R. – Zatloukal, R. 1992

Rettingsgrabungen in Brno 1992
(Bez. Brno-Město), PV 1992, s. 67–68.

Himmelová, Z. – Ptáčková, M. – Ustohal, V. 1993

Meč z doby Elišky Rejčky, Forum
brunense 1993, s. 217–222.

Holub, P. 2003

Vyhodnocení náleзовého souboru
stavební keramiky z akce Brno,
Obchodní galerie Velký Špalíček (návrh
metodického zpracování). Seminární
práce na ÚAM FF MU Brno.

Holub, P. – Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2002

Předběžné výsledky záchranných
archeologických výzkumů v Brně v roce
2001, PV 43 (2001), s. 71–114.

Holub, P. – Merta, D. – Peška, M. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2003

K otázce topenišť v dřevohliněných
domech ze 13. století v Brně,... aneb
proč nevěříme na zemice.
In: Sborník I/2003, s. 75–84.

Holub, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2003

Nejstarší měšťanská architektura
královských měst Brna a Trnavy, pokus
o srovnání. In: Pamiatky Trnavy a
trnavského kraja 6, s. 3–10, Trnava

Horáčková, L. – Benešová, L. 1996

Antropologické hodnocení kosterních
nálezu z katedrály sv. Petra a Pavla
v Brně, Pravěk NR 4/1994, s. 319–322.

Hrubý, V. 1959

Pravěk Brna. In: Brno od pravěku
k dnešku I, Brno, s. 7–12.

Hrubý, V. 1961

Staroslovanské Brno, BMD 3, s. 130–148.

Jan, L. – Procházka, R. – Samek, B. 1996

Seťm set let brněnské kapituly. Brno.

Karasová, H. 1982

Středověké odpadní jámy z Brna –
České ulice (okr. Brno-město),
PV 1980, s. 48–49.

Kisa, A. 1883

Der Kreuzgang der Dominikanerkirche
in Brünn, Nottizenblatt 1883, s. 76.

Knor, J. – Knorová, K. 1996

Krypta na Petrově očima restaurátorů,
Forum brunense 1995/1996, s. 125–142.

Konečný, L. 1996a

Nejstarší krypty a funkce
svatopetrského chrámu v Brně,
Umění 44, s. 315–344.

Konečný, L. 1996b

Počátky Brna ve světle nejnovějších
poznatků, Forum Brunense 1995/96,
s. 7–20.

Kos, P. 2000

Středověké vápenické pece v Brně
a jeho okolí. Seminární práce
na ÚAM FF MU Brno.

Kos, P. 2002

Výzkum lochů na Moravě. Diplomová
práce na ÚAM FF MU Brno.

Kos, P. – Matějčková, A. 2001

Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město),
PV 42 (2000), s. 200–201.

Kos, P. – Matějčková, A. 2002

Brno (k. ú. Zábrdovice, okr. Brno-město),
PV 43 (2001), s. 250–252.

Kostelníková, M. 1990

Rozbor textilu z výzkumu v Brně – Kozí
ulici (okr. Brno-město), PV 1987, s. 104–106.

Kováčik, P. 1999a

Brno (okr. Brno-město). Nám. Svobody 8,
parc. č. 130, PV 40 (1997–1998),
s. 310–314.

Kováčik, P. 1999b

Brno (okr. Brno-město). Videňská ul.,
parc. č. 640/1, k. ú. Staré Brno, PV 40
(1997–1998), s. 315.

Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. 2002

Archeologický výzkum – náměstí
Svobody 8. In: Zprávy památkového
ústavu v Brně, 5/2001, s. 36–43.

Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Sadílek, J. 2001

Předběžné výsledky záchranných
archeologických výzkumů v Brně v roce
2000, PV 42 (2000), Brno.

Kratochvíl, Z. 1987

Zvířecí kostní materiál z Brna – Orlí ulice
(okr. Brno-město). PV 1984, s. 91–92.

Kratochvíl, Z. 1990

Bone finds from feature No.62a from
Brno, Dominikánská ulice 17/19, Studies
in Postmedieval Archaeology I, 162–166.

Kudělka, Z. 1995

Počátky brněnského dómu, Umění 43,
s. 195–218.

Loskotová, I. 1987

Červeně malovaná keramika
ze Špilberku, VVM 39/1, s. 93–94.

Loskotová, I. 1993

Než vznikla Stará radnice,
Forum Brunense 1993, s. 207–215.

Loskotová, I. 2000

Špilberská kamna doby lucemburské,
BMD 14, s. 37–64.

Loskotová, I. – Páral, V. – Riedlová, M. 1996

Zvířecí kosti z nádvoří Staré radnice
v Brně, AH 21, s. 413–419.

Loskotová, I. – Procházka, R. 1995

Brněnské zemnice (Příspěvek k vývoji
městské zástavby 13. století), BMD 13,
s. 112–149.

Loskotová, I. – Procházka, R. 1997

Keramik von Brno (Brünn) des 12./13.
Jahrhunderts, Pravěk NR 6/1996,
s. 199–228.

Madaj, M. 1996

Středověké kláštery na Moravě
ve světle archeologických pramenů.
Diplomová práce na ÚAM FF MU Brno.

Malík, P. 1995

Pohřební ritus na Moravě v období
středověku. Diplomová práce
na ÚAM FF MU Brno.

Matějčková, A. 2000

Brno (k. ú. Štýřice, okr. Brno-město),
Videňská ulice, konvent milosrdných
bratří, PV 41 (1999), s. 153.

Měchurová, Z. 1991

Předběžné výsledky výzkumu na
Kapucinském nám. 5 a 8 v Brně, AH 16,
s. 145–168.

Měchurová, Z. 1993

Záchranný archeologický výzkum
na Kapucinském nám. 5 a 8 v Brně
(okr. Brno-město), PV 1990, s. 102–104.

Menoušková, D. 1996

Ikonografie středověkých komorových
kachlí z Brna – pokus o ikonografickou
interpretaci nálezu z 15. století.
Seminární práce na ÚAM FF MU Brno.

Menoušková, D. 1999

Ikonografie a ikonologie v kontextu
středověkých reliéfně zdobených
kachlí z Brna, AH 24, s. 375–385.

Merta, D. 1999a

Brno (okr. Brno-město). Česká ul. č. 17,
Veselá ul. č. 24, parc. č. 604, PV 40
(1997–1998), s. 283.

Merta, D. 1999b

Brno (okr. Brno-město). Koblížná ul.,
blok 26 a 35 (středověké jádro), PV 40
(1997–1998), s. 287–288.

Merta, D. 1999c

Brno (okr. Brno-město). Koliště ul. č. 9, PV 40 (1997–1998), s. 289.

Merta, D. 1999d

Brno (okr. Brno-město). Masarykova ul. č. 7, parc. č. 195, PV 40 (1997–1998), s. 290.

Merta, D. 1999e

Brno, Rašínova ul. č. 4, parc. č. 185 (2 statické sondy), PV 40 (1997–1998), s. 301.

Merta, D. 1999f

Brno, Rašínova ul. č. 4, parc. č. 185, PV 40 (1997–1998), s. 301–306.

Merta, D. 1999g

Brno, Starobrněnská ul. č. 2, 4–6, 8, parc. č. 448, 452, 453, PV 40 (1997–1998), s. 306–309.

Merta, D. 2001a

USAAF, archeologie a Brno, Archeologia technica 12, s. 58–63.

Merta, D. 2001b

Nejstarší měšťanská kamenná architektura v Brně, Průzkumy památek 2/2001, s. 41–60.

Merta, D. – Merta, J. 2001

Středověká cihelna „Na leči“, AH 26, s. 221–226.

Merta, D. – Peška, M. 2001

K počátkům zděné profánní architektury v Brně. In: Dějiny staveb 2001, Plzeň, s. 110–114.

Merta, D. – Peška, M. 2002a

Železářský výrobní areál z počátku 13. století v prostoru náměstí Svobody v Brně, Archeologia technica 13, s. 33–42.

Merta, D. – Peška, M. 2002b

Proměny domovního bloku Velký Špalíček v Brně. In: Dějiny staveb 2002, s. 118–130. Plzeň.

Merta, D. – Peška, M. 2003

Několik poznámek k architektonickému vývoji bývalého kláštera augustiniánů v Brně a jeho nejbližšího okolí, BMD 16, Brno, s. 97–118.

Merta, D. – Peška, M. –

Procházka, R. – Sadílek, J. 2000

Předběžné výsledky záchranných archeologických výzkumů v Brně v roce 1999, PV 41 (1999), s. 35–61.

Merta, D. – Peška, M. – Sadílek, J. – Urbánková, K. 2001

Kostel sv. Mikuláše na Dolním trhu v Brně, BMD 15, s. 107–132.

Merta, D. – Peška, M. –

Sedláčková, H. 2002

Příspěvek k poznání středověkého skla z Brna. Nálezy z domu pánů z Lipé a Panenské ulice. In: Pravěk NŘ 12/2002, s. 359–412. Brno.

Merta, D. – Peška, M. –

Zúbek, A. 2003

Dřevěné stavební prvky z Velkého Špalíčku v Brně. In: Ve službách archeologie IV, s. 202–206. Brno.

Merta, D. – Rybníček, M. –

Zúbek, A. v tisku

Ke stavebnímu založení kostela Nanebevzetí Panny Marie v Brně-Zábřovicích. In: Ve službách archeologie V.

Merta, J. 1996

Středověká cihlářská pec z Brna – předběžná zpráva, Archeologia technica 10, s. 103–109.

Měřínský, Z. 1982

archeologické nálezy a lokality 6.–15. století na území města Brna. In: Brno a geologie, Brno, s. 203–207.

Měřínský, Z. 1988a

K vývoji osídlení v brněnské oblasti od doby stěhování národů až k nejstarším dějinám Brna do vydání tzv. zakládacího privilegia v roce 1243, in: Nejstaršie dejiny Bratislavy. Referáty zo sympózia 28.–30. októbra 1986. s. 251–271.

Měřínský, Z. 1988b

Vývoj osídlení v brněnské oblasti v 6.–13. století, VVM 40, s. 111–114.

Měřínský, Z. 1993

Celkový vývoj osídlení brněnské oblasti do vzniku institucionálního města (problémy a perspektivy dalšího výzkumu), BMD 11, s. 15–22.

Měřínský, Z. 1995

Úvodem – Brno mezi léty 1091–1243, BMD 13, s. 9–22.

Měřínský, Z. – Zumpfe, E. 1997

Jihomoravská a dolnorakouská města, jejich místo v kulturním vývoji a odraz v hmotné kultuře, AH 22, s. 145–158.

Michna, P. 1968

Nález gotického kachle v Brně, Gottwaldova č. 107, PV 1967, 100–101.

Michna, P. 1970

Ein Massenfund mittelalterlicher Keramik aus Brünn, ČMM 50, s. 121–156.

Michna, P. 1974

Objev středověké studny v Brně, AR 26, s. 62–65, 111, 112.

Michna, P. J. 1995

Nález středověké studny v Brně, BMD 13, 209–216.

Nekuda, R. 1980

Korpus středověké keramiky datované mincemi z Moravy a Slezska, AH 5, 389–450.

Nekuda, V. 1963

Nálezy středověkých hrncířských pecí na Moravě, ČMM 48, s. 57–84.

Nekuda, V. – Reichertová, K. 1968

Středověká keramiky v Čechách a na Moravě, Brno.

Novotný, B. 1958

Záchranný výzkum v Brně – Orlí ulici, PV 1957, s. 114–115.

Novotný, B. 1959

Hromadný nález ze 16. stol. v Brně. Fontes archaeologicae Moraviae I, Brno.

Novotný, B. 1961

Odkryvy při stavbě divadla v Brně, PV 1960, s. 104–105

Novotný, B. 1962

Nález pohřbu v Brně na Dornychu, PV 1961, s. 98–99.

Novotný, B. 1964

Nález pozdněstředověké keramiky v Brně, Chorázovské ulici, PV 1963, s. 67–68.

Novotný, B. 1965

Záchranný zjišťovací výzkum části základů kostela sv. Mikuláše v Brně na náměstí Svobody, PV 1964, s. 64–66.

Novotný, B. 1966

Záchranný výzkum základů a okolí zaniklého kostela sv. Mikuláše v Brně, PV 1965, s. 77–79.

Novotný, B. 1967a

Vyzvednutí pozůstatků maršála Raduita de Souches, obránce Brna proti Švédům. PV 1966, 56–57.

Novotný, B. 1967b

Výzkum zaniklého kostela sv. Mikuláše na náměstí Svobody v Brně, PV 1966, s. 57.

Novotný, B. 1967c

Záchranný výzkum ve starobrněnském kostele a nález hrobky pana Jindřicha z Lipé, PV 1966, s. s. 58–59.

Novotný, B. 1973

Slovanské osídlení a hroby z pozdní doby hradištní na Starém Brně (okr. Brno), PV 1972, s. 66–67.

Novotný, B. 1974

Zjištění románského osídlení v Brněnském podhradí na Pekařské ulici (okr. Brno-město), PV 1973, s. 79.

Novotný, B. 1982

Brněnské podzemí z hlediska archeologie. In: Brno a geologie, Brno, s. 208–209.

Opravil, E.: 2000a

Rostlinné makrozbytky z archeologického výzkumu v Brně v české ulici 5. In: Mediaevalia archaeologica 2, Praha – Brno, s. 261–277.

Opravil, E. 2000b

Rostlinné makrozbytky z Brna – Dominikánské ulice (Brno-město), PV 41 (1999), s. 267–278.

Peška, M. 1996

Nález středověké mozaikové dlažby v katedrále sv. Petra a Pavla v Brně, Pravěk NR 4/1994, s. 297–306.

Peška, M. 1998

Urbánní archeologie, počátky Brna a databáze Kontext. Diplomová práce na ÚAM FF MU Brno.

Peška, M. 1999a

Brno (okr. Brno-město). Dominikánské nám. 1, parc. č. 503, PV 39 (1995–1996), s. 384.

Peška, M. 1999b

Brno (okr. Brno-město). Dominikánské nám., parc. č. 509, PV 39 (1995–1996), s. 384–385.

Peška, M. 1999c

Brno (okr. Brno-město). Koblížná 4, parc. č. 143, PV 39 (1995–1996), s. 385.

Peška, M. 1999d

Brno (okr. Brno-město). Ulice Jánská, Koblížná, Pohořelec, Sukova, Vachova, Rooseveltova č.p. 5, parc. č. 89, 90, PV 39 (1995–1996), s. 385–386.

Peška, M. 1999e

Brno (okr. Brno-město). Biskupská ul., parc. č. 372, Dominikánská ul., parc. č. 491, Dominikánské nám., parc. č. 509, Šilingrovo nám. parc. č. 372, PV 40 (1997–1998), s. 281–282.

Peška, M. 1999f

Brno (okr. Brno-město). Dominikánská ul., parc. č. 491, Dominikánské nám., parc. č. 509, PV 40 (1997–1998), s. 284.

Peška, M. 1999g

Brno (okr. Brno-město). Františkánská ulice – vozovka, parc. č. 216/1,3,4, PV 40 (1997–1998), s. 284–286.

Peška, M. 1999h

Brno (okr. Brno-město). Masarykova ulice – vozovka, parc. č. 162, 293, PV 40 (1997–1998), s. 289–290.

Peška, M. 1999ch

Brno (okr. Brno-město). Mečová ul. č. 6, parc. 450, PV 40 (1997–1998), s. 290.

Peška, M. 1999i

Brno (okr. Brno-město). Orlí ul. č. 3, parc. č. 190, PV 40 (1997–1998), s. 297–298.

Peška, M. 1999j

Brno (okr. Brno-město). Radnická ul., parc. č. 430, PV 40 (1997–1998), s. 300.

Peška M. – Procházka, R. 1998

Vorläufige Information über das Projekt „Historischer Kataster von Brno (Brünn) und Hinterland“. In: Workshop 3, Archäologie und Computer 1998, Wien, 29–34.

Peškař, I. 1975

Nálezy středověké keramiky na území města Brna (okr. Brno-město), PV 1974, s. 71.

Pešlová, L. 2002

Hmotná kultura brněnského měšťana na přelomu 16. a 17. století. Diplomová práce na ÚAM FF MU Brno.

Polánka, P. 2002

Středověké dřevěné předměty v brněnských nálezech. Seminární práce na ÚAM FF MU Brno.

Procházka, R. 1984

Pozdněhradištní keramika v některých moravských regionech, AR 36, s. 430–442.

Procházka, R. 1985a

Záchranné výzkumy v Brně v roce 1983 (okr. Brno-město), PV 1983, s. 70–71.

Procházka, R. 1985b

Archeologie k počátku jihomoravských měst, AH 10, s. 133–142.

Procházka, R. 1987

Záchranné výzkumy v Brně v roce 1984 (okr. Brno-město), PV 1984, s. 59–62.

Procházka, R. 1988

Archeologické prameny ke středověkému Brnu (Z nových výzkumů 1983–1987), AH 13, s. 83–96.

Procházka, R. 1989a

Výzkumy v Brně v roce 1986 (okr. Brno-město), PV 1986, s. 88–89.

Procházka, R. 1989b

Minoritský klášter v zástavbě středověkého Brna, AH 14, s. 131–140.

Procházka, R. 1990a

Kovové předměty z výbavy středověkého měšťana z výzkumu v Brně Pekařské ulici. Předběžná zpráva, AH 15, s. 99–110.

Procházka, R. 1990b

Záchranné výzkumy v Brně v roce 1987 (okr. Brno-město), PV 1987, s. 85–87.

Procházka, R. 1991a

Záchranné výzkumy v Brně v roce 1988 (okr. Brno-město), PV 1988, s. 66–68.

Procházka, R. 1991b

K charakteristice sídelního vývoje Brna do počátku vrcholného středověku. In: Miasto zachodnoslowianskie w 11–12 wieku. Spoleczeństwo, kultura. Wrocław – Warszawa – Kraków 1991, s. 121–144.

Procházka, R. 1991c

Brünnener Keramik des 13. und der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts und die Frage ihrer auswärtigen Beziehungen, XX. mikulovské sympozium 1990, s. 233–246.

Procházka, R. 1992

Mittelalterliche Stadtkernforschung in Brno (Brünn), Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich 8, s. 159–181.

Procházka, R. 1993a

Výzkumy v Brně v roce 1989 (okr. Brno-město), PV 1989, s. 107–108.

Procházka, R. 1993b

Archeologie k počátkům středověkého města Brna, BMD 11, s. 29–53.

Procházka, R. 1995

Keramik des 14.–14./15. Jahrhunderts aus Brno und Boskovice, Ein Beitrag zur Regionalisierung der mittelalterlichen Keramik in Mähren, Denkmalpflege und Forschung in Westfalen 32, s. 113–124.

Procházka, R. 1996a

Brněnská stolní a kuchyňská keramika 2. pol. 14. století–počátku 15. století, Pravěk NR 4/1994, s. 323–344.

Procházka, R. 1996b

Die älteste Besiedlung des Petersberges in Brno und die Frage der Stadtentstehung, KwHKM XLIV/1, s. 20–30.

Procházka, R. 1996c

Zur Frage der ältesten Bebauung in der südmährischen Städten. In: Hausbau und Raumstruktur früher Städte in Ostmitteleuropa, PA – Supplementum 6, s. 120–141.

Procházka, R. 1997a

Brno (okr. Brno-město). Petrov č.2, PV 1993–1994, s. 185.

Procházka, R. 1997b

Brno (okr. Brno-město). Petrov č.2, PV 1993–1994, s. 185.

Procházka, R. 1997c

Brno (okr. Brno-město). Petrov č. 8, PV 1993–1994, s. 186.

Procházka, R. 1997d

Brno (okr. Brno-město). Petrov č. 8, PV 1993–1994, s. 186–187.

Procházka, R. 1997e

Brno (okr. Brno-město). Panenská ul. – Dominikánská nám. – Panská ul. – nám. Svobody, PV 1993–1994, s. 187.

Procházka, R. 1997f

Brno (okr. Brno-město). Františkánská ul. 9, PV 1993–1994, s. 187.

Procházka, R. 1997g

Brno (okr. Brno-město). Žerotínovo nám. 3–5, PV 1993–1994, s. 188.

Procházka, R. 1997h

Brno (okr. Brno-město). Dvořákova ul. – vozovka, PV 1993–1994, s. 189.

Procházka, R. 1997ch

Brno (okr. Brno-město). Koblížná ul. – vozovka, PV 1993–1994, s. 190.

Procházka, R. 1997i

Poznámky k problematice archeologické památkové péče v jádrech historických měst. In: Archeologická památková péče – legislativa a skutečnost. Olomouc, s. 55–64.

Procházka, R. 1997j

Zu den Anfängen der süd-mährischen Städte im Licht der archäologischen Forschung, Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 49, s. 67–77.

Procházka, R. 1998

Keramik von Brno (Brünn) des 12./13. Jahrhunderts, Pravěk NŘ 6/1996, s. 209–216.

Procházka, R. 1999a

Brno (okr. Brno-město). Václavská ul., parc. č. 1716, PV 39 (1995–1996), s. 375.

Procházka, R. 1999b

Brno (okr. Brno-město). Ulice Biskupská, Šilingrovo náměstí, parc. č. 372, 486, PV 39 (1995–1996), s. 375–376.

Procházka, R. 1999c

Brno (okr. Brno-město). Petrov č. 2, parc. č. 315, PV 39 (1995–1996), s. 377.

Procházka, R. 1999d

Brno (okr. Brno-město). Pekařská č. 23, parc. č. 1170, PV 39 (1995–1996), s. 378.

Procházka, R. 1999e

Brno (okr. Brno-město). Ulice Josefská č. 8, parc. č. 226, PV 39 (1995–1996), s. 378–379.

Procházka, R. 1999f

Brno (okr. Brno-město). Šilingrovo náměstí, parc. č. 486, PV 39 (1995–1996), s. 379–380.

Procházka, R. 1999g

Brno (okr. Brno-město). Malinovského náměstí, ulice Koblížná, parc. č. 94, 128, PV 39 (1995–1996), s. 380.

Procházka, R. 1999h

Brno (okr. Brno-město). Radnická ulice – vozovka, parc. č. 430, PV 39, (1995–1996), s. 380.

Procházka, R. 1999ch

Brno (okr. Brno-město). Ulice Biskupská – vozovka, parc. č. 320, 372, PV 39 (1995–1996), s. 380–381.

Procházka, R. 1999i

Brno (okr. Brno-město). Pekařská č. 53, parc. č. 1752/1, PV 39 (1995–1996), s. 381–382.

Procházka, R. 1999j

Brno (okr. Brno-město). Ulice Petrov, vozovka, parc. č. 316, 321, PV 39 (1995–1996), s. 382–383.

Procházka, R. 1999k

Brno (okr. Brno-město). Ulice Josefská č. 10, Františkánská č. 8, parc. č. 569, 570, PV 39 (1995–1996), s. 383–384.

Procházka, R. 1999l

Brno (okr. Brno-město). Běhounská ul. č. 7, parc. č. 32, PV 40 (1997–1998), s. 280.

Procházka, R. 1999m

Brno (okr. Brno-město). Dominikánská ul. č. 9, parc. č. 478/1, PV 40, (1997–1998), s. 283–284.

Procházka, R. 1999n

Brno (okr. Brno-město). Jánská ul., parc. č. 128 (blok 24), PV 40 (1997–1998), s. 286.

Procházka, R. 1999o

Brno (okr. Brno-město). Koblížná ul. č. 10, parc. č. 147, 148, PV 40 (1997–1998), s. 288.

Procházka, R. 1999p

Brno (okr. Brno-město). Orlí ul., parc. č. 684/1,2, PV 40 (1997–1998), s. 296–297.

Procházka, R. 1999q

Brno (okr. Brno-město). Sukova ul., parc. č. 141/1, PV 40 (1997–1998), s. 309–310.

Procházka, R. 1999r

Brno (okr. Brno-město). Šilingrovo nám., parc. č. 486, ulice Biskupská – vozovka před č. 5, 8, 10, parc. č. 372, PV 40 (1997–1998), s. 314.

Procházka, R. 1999s

Archeologické výzkumy mendikantských klášterů v Brně, Pravěk NŘ 8/1998, s. 277–296.

Procházka, R. 2000

Zrod středověkého města na příkladu Brna. K otázce odrazu společenské změny v archeologických pramenech. In: Mediaevalia archaeologica 2, Praha – Brno, s. 7–158.

Procházka, R. 2001

Chlebové pece předlokačního a lokačního Brna, AH 26, s. 207–219.

Procházka, R. 2003

Počátky jihomoravských měst a etnické změny, AH 28, s. 267–295.

Procházka, R. – Doležel, J. 2001

Současný stav poznání počátků jihomoravských měst, PV 42 (2000), s. 25–74.

Procházka, R. – Himmelová, Z. 1995

Príspevek k vývoji středověké zástavby tzv. Velkého špalíčku v Brně, AH 20, s. 233–245.

Procházka, R. – Himmelová, Z. – Šmerda, J. 1999

Soubor nálezů z 1. poloviny 15. století z katedrály sv. Petra a Pavla v Brně. In: Pravěk NŘ – Supplementum 3, s. 43–145.

Procházka, R. – Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. 2002

Brünn – von der frühmittelalterlichen Agglomeration zur Residenzstadt des Spätmittelalters. In: Helmig, G. – Scholkmann, B. – Untermann, M. (eds.) 2002: Medieval Europe Basel 2002. Center – Region – Periphery, volume 2, sections 4 and 5, Hertingen, s. 248–255.

Procházka, R. – Loskotová, I. 1996

Die archäologische Erforschung der Bettelordensklöster in Brno, Bieträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich 12, s. 251–259.

Procházka, R. – Loskotová, I. 1999

K topografii a interpretaci předlokačního osídlení Brna, AH 24, s. 169–188.

Procházka, R. – Merta, D. 1999

Brno, Minoritská ul. č. 1, PV 40 (1997–1998), s. 290–295.

Prokop, A. 1884

Zur Bau – Geschichte der Brüner Domkirche. Separat-Abdruck aus dem IX. Bande der Mitteilungen d. k.k. Central-Commission f. Kunst-u. hist. Denkmale 1883, Wien.

Prokop, A. 1904

Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeischlicher Beziehung I, II, Wien.

Rybníček, M. 2003

Sestavení dendrochronologických standardů pro město Brno. Diplomová práce na LF MZLU Brno.

Rzehak, A. 1897

Massenfunde altertümlicher Gefässe im Weichbild der Stadt Brünn, ZDVGMS 19, s. 23–41.

Rzehak, A. 1909

Die Gefässfunde im Baugrunde der Brüner Häuser, Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums 9, s. 92–135.

Sadilek, J. 1999a

Brno (okr. Brno-město). Orlí ul. č. 20, PV 40 (1997–1998), s. 298.

Sadilek, J. 1999b

Brno (okr. Brno-město). Petrov č. 5, parc. č. 342, PV 40 (1997–1998), s. 300.

Sedláčková, H. 2003

Typologie des Glases aus dem 13. und 14. Jahrhundert aus Brünn (Mähren), Beiträge zur Mittelalterarchäologie in Österreich 19, s. 127–138.

Selucká, V. 2002

Hmotná kultura brněnského měšťana v první polovině 19. století. Diplomová práce na ÚAM FF MU Brno.

Shromáždilová, I. 2000a

Koždělná výroba v archeologických dokladech středověku. Diplomová práce na ÚAM FF MU Brno.

Shromáždilová, I. 2000b

Koždělná výroba ve středověkém Brně. BMD 15, s. 33–62.

Sokol, P. 1996

Hygiena středověkého Brna ve světle archeologických nálezů. Seminární práce na ÚAM FF MU Brno.

Staňa, Č. 1988

Velkomoravské počátky Brněnska. In: Rodná země, Brno, s. 168–180.

Stuchlíková, J. 1994

Príspevek k osídlení centra města Brna v době bronzové, Pravěk NŘ 4/1994, s. 155–164.

Svoboda, J. – Procházka, R. 1987

Nález kvarterních pozůstatků zvířecích kostí v Brně – Dominikánské ulici (okr. Brno-město), PV 1984, s. 13.

Trapp, M. 1864

Funde becherartiger Gefässe in Brünn, Mitteilungen der k.k. Centralkommission 20, s. 113.

Unger, J. 1987

Sledování výkopu u středověkých hradeb v Brně (okr. Brno-město), PV 1984, s. 59.

Unger, J. 1996

Jak vypadal kostel na Petrově ve 13. století, Pravěk NŘ 4/1994, s. 289–296.

Unger, J. 1997

Brno (okr. Brno-město). Katedrála sv. Petra a Pavla, PV 1993–1994, s. 184–185.

Unger, J. 1999

Objev pozdněgotické krypty v brněnském minoritském kostele, Pravěk NŘ 8/1998, s. 297–302.

Unger, J. 2000

Pohřební ritus městského obyvatelstva 13.–18. století v archeologických pramenech Moravy a Slezska, AH 25, s. 335–356.

Unger, J. – Kos, P. 2001

Brno (okr. Brno-město), PV 42 (2000), s. 199–200.

Unger, J. – Procházka, R. 1995

Počátky katedrály sv. Petra a Pavla v Brně ve světle archeologických výzkumů 1991–1992, BMD 13, s. 90–111.

Unger, J. – Procházka, R. 1996

Fortsetzung der Archäologischen Grabungen in der Kathedrale St. Peter und Paul in Brno (Bez. Brno-město), PV 1992, s. 74.

Ustohal, V. – Stránský, K. 1993

Brněnské kanóny, Forum brunense 1993, s. 167–176.

Ustohal, V. – Stránský, K. 1996

Švédské bronzové střely na Špilberk, Forum brunense, s. 153–157.

Vaněk, J. 1993

K historii hradní studny na Špilberku, Forum brunense 1993, s. 37–52.

Veselá, P. 2004

Nálezy hliněných akvamanií v Brně. Seminární práce na ÚAM FF MU Brno.

Vitula, P. 1993

Rettungsgrabungen auf der Bratislavská Gasse in Brno (Bez. Brno-město), PV 1991, s. 59.

Vitula, P. 1997a

Brno (okr. Brno-město). Františkánská ul. 17, PV 1993–1994, s. 187–188.

Vitula, P. 1997b

Brno (okr. Brno-město). Františkánská ul. – vozovka, PV 1993–1994, s. 189–190.

Vitula, P. 1999

Brno (okr. Brno-město). Ul. Příkop, IBC, PV 39 (1995–1996), s. 339–340.

Viček, R. 1996

Charakteristika malt a omítek kostela sv. Petra a Pavla v Brně, Pravěk NŘ 4/1994, s. 313–317.

Vičková, J. 2000

Středověké kamnové kachle s náboženskými motivy z jihomoravských sbírek. Seminární práce na ÚAM FF MU Brno.

Vičková, J. 2001

Středověké kamnové kachle s náboženskými motivy z jihomoravských sbírek. AH 26, s. 365–385.

Vojtek, J. – Vojtková, V. 1988

Intestinal parasites of the medieval inhabitants of the Brno city, Scripta Facultatis Scientiarum Naturalium Universitatis Purkinianae Brunensis 18/2 (Biologia), s. 73–74.

Votinský, J. – Kováčik, P. 2001

středověkých barviv v Brně, AH 26, s. 89–94.

Wolf, O. 1999

Vývoj, chronologie a typologie pohárů z Brna 14.–17. století. Seminární práce na ÚAM FF MU Brno.

Zapletalová, D. 2002

Slovanské osídlení na území města Brna do 10. století. Diplomová práce na ÚAM FF MU Brno.

Zatloukal, R. 1997a

Brno (okr. Brno-město), Mendlovo náměstí 1, č. parc. 5/1, PV 1993–1994, s. 184.

Zatloukal, R. 1997b

Brno (okr. Brno-město), Starobrněnská ul., PV 1993–1994, s. 190.

Zatloukal, R. 1997c

Brno (okr. Brno-město), Starobrněnská 10, PV 39 (1995–1996), s. 386.

Zatloukal, R. 1997d

Brno (okr. Brno-město), ulice Kopečná 43, PV 1993–1994, s. 134.

Zatloukal, R. 1999

Brno (okr. Brno-město). Novobranská ulice č. 3, parc. č. 257, PV 40 (1997–1998), s. 296.

Zatloukal, R. 2000a

Brno (okr. Brno-město), Zelný trh,
PV 41 (1999), s. 153.

Zatloukal, R. 2000b

Brno (k. ú. Staré Brno, okr. Brno-město),
ulice Křídlovická – Ypsilantiho,
PV 41 (1999), s. 152–153.

Zúbek, A. 1998

Středověké přezky v brněnských
nálezech. Seminární práce
na ÚAM FF MU Brno.

Zúbek, A. 2001a

Zpracování a analýza fragmentů
vypálené mazanice z archeologického
výzkumu Brno – Koblížná 4
(okr. Brno-město), 1998–1999.
Seminární práce na ÚAM FF MU Brno.

Zúbek, A. 2001b

Počátky středověké měšťanské
architektury v Brně. Diplomová práce
na ÚAM FF MU Brno.

Ostatní použitá literatura

Bretholz, B. 1911

Geschichte der Stadt Brünn I. Brünn.

**Brodesser, S. – Břečka, J. –
Mikulka, J. 2002**

K poznání a slávě země. Dějiny
Moravského zemského muzea. Brno.

Carver, M.O.H. 1987

Underneath english towns. London,
Batsford.

Cejnková, D. 1977

Rané středověký výzkum
v Brně-Komárově (okr. Brno-město),
PV 1975, s. 66–67.

Cejnková, D. 1978

Pokračování výzkumu kláštera Na luhu
v Brně-Komárově (okr. Brno-město),
PV 1976, s. 81.

D'Elvert, CH. 1888

Neu Brünn, wie sie entstanden
ist und sich gebildet hat. Brünn.

Dostál, B. 1966

Slovanská pohřebiště ze střední doby
hradištní na Moravě. Praha.

Dřimal, J. 1969

Brněnská trhová ves na Starém Brně.
In: Dějiny města Brna I, red.
J. Dřimal – V. Peša, Brno, s. 31 – 44.

Fehring, G.P. 2002

Stadtentwicklung des Mittelalters in
Zentraleuropa, Interdisziplinäre Beiträge
zur Siedlungsarchäologie, Internationale
Archäologie – Studia honoraria 17,
Gedenkschrift für Walter Janssen,
s. 71–87.

Flüeler, M – Flüeler N. (ed.) 1992

Stadtluft, Hiersebrei und Bettelmönch.
Die Stadt um 1300. Stuttgart – Zürich.

Hálová – Jahodová, C. 1975

Brno, dílo přírody, člověka a dějin, Brno.

Hofmann, F. 1990

K systémové analýze středověkých
měst, ČČH 88, s. 252–275.

Hofmann, F. 1992

České město ve středověku. Praha.

Hrdlička, L. 1982

Využití výkopů pro inženýrské sítě jako
pramene k poznání původního reliéfu
a jeho proměn v historickém jádru
města, AR 34/2, s. 599–621.

Hrdlička, L. 1983

Strategie a taktika současného
archeologického výzkumu v historickém
jádro Prahy, AR 35, s. 609–637.

Chaloupka, G. 1959

K počátkům města Brna, BMD 1,
s. 146–150

Chaloupka, G. 1965

K nejstarším dějinám Starého Brna,
BMD 7, s. 142–150

Kejř, J. 1998

Vznik městského zřízení v českých
zemích. Praha.

Klápště, J., 1996

Urbanizace střední Evropy
jako archeologický problém,
Slowiańszczyzna w Europie
średniowiecznej 2, Wrocław, s. 23–30;

Krušinová, L. 1996

Změny v organizaci archeologické
práce v ČR v období 1990–1995.
In: Archeologická památková
péče – legislativa a skutečnost.
Olomouc, s. 14–22.

**Kudělka, Z. – Konečný, L. –
Samek, B. 1981**

Výzkum románské architektury
na Moravě II, SPFFBU F25, s. 55–62.

Měřínský, Z. 1979

Záchranné archeologické výzkumy
na Moravě a ve Slezsku z období 6.–16.
století v letech 1970–1978, AH 4,
s. 55–71.

Możdżioch, S. 1994

The origins of the medieval Polish towns,
Archaeologia Polona 32, s. 129–154.

Nekuda, V. 1963

Nálezy středověkých hrncířských pecí
na Moravě, ČMML – vědy společenské 48,
s. 57–84.

Ottaway, P. 1996

Archaeology in British towns. From the
Emperbor Claudius to the Black Death.
London – New York.

Pavelčík, J. 2003

Několik poznámek ke stavu moravské
archeologie ve 20. století, Časopis
matice moravská 122, s. 191–198.

Piekalski, J. 1999

Od Kolonii do Krakowa. Przemiana
topografii wczesnych miast. Wrocław.

Poulik, J. 1942

Das keltische Gräberfeld von Brünn
Malmeritz, Zeitschrift des Mährischen
Landesmuseums N.F. 2, s. 49–86.

Rębkowski, M. 2001

Pierwsze lokacje miast w ksiestwie
zachodniopomorskim, przemiany
przestrzenne i kulturowe. Kolobrzeg.

Richter, V. 1936

Z počátků města Brna, Časopis Matice
moravské 60, s. 257–314.

Richter, V. 1970

Vyšetření, jak vznikala některá
moravská města, BMD 9, s. 137–149.

Samek, B. 1994

Umělecké památky Moravy a Slezska I,
A/I. Praha.

Sommer, P. 1996

Integrace současné archeologické
práce. In: Archeologická památková
péče – legislativa a skutečnost.
Olomouc, s. 7–13.

Sydow, J. 1992

Der Beitrag der Stadtarchäologie aus
der Sicht des Historikers. In: Stadtluft,
Hiersebrei und Bettelmönch. Die Stadt
um 1300. Stuttgart – Zürich, s. 26–32.

Vaniček, V. 2000

Velké dějiny země koruny české II.
Praha – Litomyšl.

Vaniček, V. 2002

Velké dějiny země koruny české III.
Praha – Litomyšl.

Vignatiová, J. 1975

Přehled vývoje archeologického bádání
na Moravě do začátku XX. století,
Zprávy ČSSA XVII, s. 93–125.

Vičar, O. 1965

Místopis Brna v polovině 14. století
(prostor uvnitř městských hradeb),
BMD 7, s. 242–291.

Vičar, O. 1966

Místopis Brna v polovině 14. století
(Předměstí), BMD 8, s. 226–273.

Vičar, O. 1968

Nejstarší městská měření v českých
zemích, Dějiny věd a techniky I, s. 69–88.

Vičar, O. 1969

Středověké městské parcelace,
Zprávy památkové péče 29, s. 35–38.

Vičar, O. 1971

Jak vypadaly měšťanské domy v Brně
v polovině 14. století, Monumentorum
tutela – ochrana památek 7, s. 57–82.

Vičar, O. 1975

K nejstarší topografii Starého Brna,
VVM 27, s. 75–78.

Vičar, O. 1989

Výzkopis Brna v polovině 14. století,
BMD 10, s. 84–96.

Wachowski, K. 1996

Perspektywy badań nad miastem
późnośredniowiecznym na Śląsku,
(in:) Kultura średniowiecznego Śląska
i Czech. Miasto, s. 19–22.

Zatloukal, P. 1997

Brněnská okružní třída. Brno.

Žemlička, J. 2002

Počátky Čech královských. Praha.

**Seznam nálezových zpráv z Brna
Město****Cejnková, D. 1981**

Brno, Česká 16–18.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/81.

Cejnková, D. 1982

Brno, Římské nám.
NZ: archiv MMB č.j. MMB2/82.

Cejnková, D. 1984

Brno, Františkánská 2 až 4.
NZ: archiv MMB č.j. MMB2/84.

Cejnková, D. 1986

Brno, Starobrněnská 3 až 5.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/86.

Cejnková, D. 1987

Brno, Nám. Svobody 17.
NZ: archiv MMB č.j. MMB2/87.

**Geislerová, K. – Procházka, R.
1994a**

Brno, Petrov č. 2.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 84/94.

**Geislerová, K. – Procházka, R.
1994b**

Brno, Petrov 8.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 85/94.

Himmelová, Z. 1992a

Brno, Jakubská ul. č. 5.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 1156/92.

Himmelová, Z. 1992b

Brno, Panenská.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 365/92.

Himmelová, Z. 1995

Brno, Zelný trh, Muzejní ul., parovod.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 24/95.

Holub, P. – Kolařík, V. 2003

Brno, Petrov, kanalizace.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 48/03.

**Holub, P. – Merta, D. –
Zapletalová, D. – Zůbek, A. 2003**

Brno, Mozartova ulice, rekonstrukce
komunikace a inženýrských sítí.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 29/03.

Karasová, H. 1980

Brno, Česká.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/80.

Kováčik, P. 1998

Brno, Nám. Svobody 8.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 2/98;
archiv AÚ Brno č.j. 505/00.

Kováčik, P. 2001a

Brno, blok 29, sanace podzemí.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 12/01.

Kováčik, P. 2001b

Brno, vnitroblok 42 – sanace podzemí.
archiv NZ Archaia Brno č.j. 21/01.

Loskotová, I. 1984

Brno, Orlí 16.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/84.

Loskotová, I. 1989

Brno, Veselá, parkoviště.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/89.

Loskotová, I. 1990

Brno, Františkánský klášter.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/90.

Loskotová, I. 1991

Brno, Nová radnice.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/91.

Loskotová, I. 1994

Brno, Jánská 1/3.
NZ: archiv MMB č.j. MMB4/94.

Loskotová, I. 1997a

Brno, Nám. Svobody 16.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/97.

Loskotová, I. 1997b

Brno, Nová radnice – nádvoří.
NZ: archiv MMB č.j. MMB2/97.

Merta, D. 1997

Brno, Dominikánská 9, dům pánů z Kunštátu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 59/97.

Merta, D. 1998a

Brno, Masarykova č. p. 7.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 3/98;
archiv AÚ Brno č.j. 648/99.

Merta, D. 1998b

Brno, Minoritský klášter.
NZ: archiv Archaia Brno.

Merta, D. 1998c

Brno, Rašínova 4.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 1/98, díl I, díl II.

Merta, D. 1998d

Brno, Veselá 24, přípojka parovodu.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 4/98;
archiv AÚ Brno č.j. 646/99.

Merta, D. 1999a

Brno, blok 26, 35.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 7/99;
archiv AÚ Brno č.j. 637/99.

Merta, D. 1999b

Brno, Dominikánské nám. – „havárie“.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 7/99;
archiv AÚ Brno č.j. 1347/00.

Merta, D. 1999c

Brno, Masarykova 2.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 14/99;
archiv AÚ Brno č.j. 510/00.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 14/99;
archiv AÚ Brno č.j. 1055/98.

Merta, D. 1999d

Brno, Starobrněnská 2–4, 6, 8,
Velký Špalíček.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 105/99.

Merta, D. 2001

Brno, Jezuitská 13, rekonstrukce
výměňkové stanice LS JmL a.s..
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 26/01.

Merta, D. 2002a

Brno, blok 34, sanace brněnského
podzemí.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 09/02.

Merta, D. 2002b

Brno, Dominikánské náměstí, statika.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 18/02.

Merta, D. 2002c

Brno, Mečová 4.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 25/02.

Merta, D. – Peška, M. 1997

Brno, Mečová 6, II. etapa.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 55/97.

Merta, D. – Peška, M. 1999

Brno, knihovna Jiřího Mahena.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 28/99;
archiv AÚ Brno č.j. 1799/00.

Merta, D. – Peška, M. 2001

Brno, Pánská 2–6.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 22/01.

Merta, D. – Procházka, R. 1999

Brno, Minoritský klášter.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 1/99;
archiv AÚ Brno č.j. 642/99.

**Merta, D. – Procházka, J. –
Sadílek, J. 1999**

Brno, Dominikánská 11/13, sklepy.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 13/99a, 13/99b.

**Merta, D. – Sadílek, J. –
Zapletalová, D. 2001**

Brno, kostel sv. Mikuláše.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 6/01;
archiv AÚ Brno č.j. 935/01.

Merta, D. – Šedo, O. 1997

Brno, Mečová 6, I. etapa.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 109/97

**Merta, D. – Zapletalová, D. –
Zúbek, A. 2001**

Brno, Obchodní galerie Velký špalíček
archiv NZ Archaia Brno č.j. 18/01.

Merta, D. – Zúbek, A. 2003a

Brno, sanace brněnského podzemí,
blok 39a.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 12/03.

Merta, D. – Zúbek, A. 2003b

Brno, sanace brněnského podzemí,
blok 43.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 24/03.

Merta, D. – Zúbek, A. 2003c

Brno, sanace brněnského podzemí,
blok 44a.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 10/03.

Merta, D. – Zúbek, A. 2003d

Brno, sanace brněnského podzemí,
blok 44b.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 11/03.

Novotný, B. 1959

Orlí č. 8–12.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 4308/59.

Peška, M. 1997a

Brno, Dominikánské nám.,
kostel sv. Michala.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 58/97.

Peška, M. 1997b

Brno, Koblížná 4, blok 27.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 56/97.

Peška, M. 1997c

Brno, Nová radnice, blok 19.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 57/97.

Peška, M. 1997d

Brno, Orlí 3, PB Invest, s.r.o..
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 8/97;
archiv AÚ Brno č.j. 1053/98.

Peška, M. 1997e

Brno, Sukova, Koblížná, Vachova;
Jánská ul., blok 25, 36.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 54/97.

Peška, M. 1999a

Brno, před domem Nám. Svobody 8,
přípojky inženýrských sítí.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 12/99;
archiv AÚ Brno č.j. 509/00.

Peška, M. 1999b

Brno, rekonstrukce ulic
Františkánská – Josefská.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 10/99;
archiv AÚ Brno č.j. 507/00.

Peška, M. 2000a

Brno, blok 31,
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 08/00;
archiv AÚ Brno č.j. 806/00.

Peška, M. 2000b

Brno, blok 42.
NZ: archiv NZ Archaia Brno č.j. 22/00;
archiv AÚ Brno č.j. 936/00.

Peška, M. 2001a

Brno, blok 48 (náměstí Svobody).
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 11/01.

Peška, M. 2001b

Brno, sondy ke kolektoru Josefská –
Minoritská – Orlí – Františkánská.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 24/01.

Peška, M. 2002a

Brno, Dominikánské nám. 1,
Nová radnice, II. etapa.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 36/02.

Peška, M. 2002b

Brno, sanace brněnského podzemí,
blok 32.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 26/02.

Peška, M. 2003a

Brno, rekonstrukce ulic Bašty, Jánská II,
Orlí a Pellicova.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 02/03.

Peška, M. 2003b

Sanace brněnského podzemí, blok 33.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 13/03.

Peška, M. – Zapletalová, D. 2001

Brno, náměstí Svobody 17,
„Dům pánů z Lipé“,
archiv NZ Archaia Brno č.j. 19/01.

Peška, M. – Zúbek, A. 2002

Brno, sanace podzemí, blok 41.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 49/02.

Procházka, R. 1990

Brno, Nám. 25. února 9.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 525/90.

Procházka, R. 1991

Brno, Dominikánská č. o. 11–19.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 984/91.

Procházka, R. 1992a

Brno, Kozí ul. č. 8.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 1148/92.

Procházka, R. 1992b

Brno, Panenská ul.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 1177/92.

Procházka, R. 1992c

Brno, Veselá ul. č. 12.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 1477/92.

Procházka, R. 1995a

Brno, Biskupská – Petrská,
parovod, II. etapa.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 146/95.

Procházka, R. 1995b

Brno, Nám. Svobody – Husova, kabelovod.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 26/95.

Procházka, R. 1995c

Brno, Petrov, odkanalizování.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 71/95.

Procházka, R. 1995d

Brno, Šilingrovo nám.,
Biskupská ul. Telecom.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 118/95.

Procházka, R. 1996a

Brno, Josefská 8.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 86/96a, 86/96b.

Procházka, R. 1996b

Brno, Petrov 2/II.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 3/96.

Procházka, R. 1996c

Brno, Petrov 2 a 8, DIO.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 136/96-I,
136/96-II.

Procházka, R. 1996d

Brno, Petrov, parc. č. 316, 321,
kanalizace.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 144/96.

Procházka, R. 1997a

Brno, Biskupská 10, kabelovod.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 62/97.

Procházka, R. 1997b

Brno, Dominikánská 9,
Dům pánů z Kunštátu.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 16/97;
archiv AÚ Brno č.j. 1048/98.

Procházka, R. 1997c

Brno, Dominikánská,
kabelovod Telecom.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 9/97;
archiv AÚ Brno č.j. 1043/98.

Procházka, R. 1997d

Brno, Jánská 1/3, blok 24.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 10/97;
archiv AÚ Brno č.j. 1044/98.

Procházka, R. 1997e

Brno, Josefská č. 10, přestavba domu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 63/97-I,
63/97-II.

Procházka, R. 1997f

Brno, Orlí, blok 23 – sanace
brněnského podzemí.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 4/97;
archiv AÚ Brno č.j. 1040/98.

Procházka, R. 1997g

Brno, Radnická ulice – plynovod.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 2/97;
archiv AÚ Brno č.j. 1038/98.

Procházka, R. 1997h

Brno, Rašínova – sondy.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 7/97;
archiv AÚ Brno č.j. 1042/98.

Procházka, R. 1997i

Brno, Sukova ul.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 15/97;
archiv AÚ Brno č.j. 1047/98.

Procházka, R. 1997j

Brno, Šilingrovo nám., Dominikánská,
Radnická – rekonstrukce ulic.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 3/97;
archiv AÚ Brno č.j. 1039/98.

Procházka, R. 1998a

Brno, Běhounská č.p. 7,
přípojka inženýrské sítě.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 10/98;
archiv AÚ Brno č.j. 1054/98.

Procházka, R. 1998b

Brno, Kobližná 10, 12,
rekonstrukce suterénu.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 17/98;
archiv AÚ Brno č.j. 644/99.

Procházka, R. 1998c

Brno, Masarykova ul.,
rekonstrukce vozovky.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 11/98;
archiv AÚ Brno č.j. 1055/98.

Procházka, R. 1998d

Brno, Orlí č.o. 3 – kanalizační šachta.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 9/98;
archiv AÚ Brno č.j. 1053/98.

Procházka, R. 1998e

Brno, Římské nám. (sondy).
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 5/98;
archiv AÚ Brno č.j. 1049/98.

Procházka, R. 2000

Brno, Masarykova č. 25,
přístavba dvorního traktu.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 18/00;
archiv AÚ Brno č.j. 1351/00.

Procházka, R. – Sadílek, J. 1998

Brno, Orlí č.p. 20 – suterén.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 7/98;
archiv AÚ Brno č.j. 1051/98.

Procházka, R. – Sadílek, J. 1999

Brno, blok 28.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 10/99;
archiv AÚ Brno č.j. 507/00.

Procházka, R. – Sadílek, J. 2001

Brno – Petrov 3, rekonstrukce suterénu.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 14/01;
archiv AÚ Brno č.j. 933/01.

Procházka, R. – Unger, J. 1994

Brno, Petrov – Katedrála (UB026/93).
NZ: ÚAPP Brno č.j. 66/94, 66/94-I
až 66/94-X.

Sadílek, J. 1999

Brno, Petrov č. 5.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 2/99;
archiv AÚ Brno č.j. 640/99.

Sadílek, J. 2000

Brno, Měnišská č.p. 4.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 14/00;
archiv AÚ Brno č.j. 1794/00.

Šedo, O. – Zatloukal, R. 1997

Brno, Starobrněnská 10, p.č. 476.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 42/97.

Unger, J. 1995

Brno, katedrála sv. Petra a Pavla. NZ:
archiv AÚ Brno č.j. 104/95.

Unger, J. 1997

Brno, Minoritská, kostel sv. Janů.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 61/97.

Vitula, P. 1994

Brno, Františkánská 17, trafostanice.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 68/94.

Zatloukal, R. 2000

Zelný trh – oprava vodovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 2/00.

Zúbek, A. 2002a

Brno, Beethovenova 4.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 04/02.

Zúbek, A. 2002b

Brno, Beethovenova – Jezuitská,
výkopy pro telefonní kabel.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 57/02.

Zúbek, A. 2002c

Brno, Dvořákova, oprava inženýrských
sítí. NZ: archiv Archaia Brno č.j. 63/02.

Zúbek A. 2002d

Brno, Orlí – Novobranská, stavba ČSOB
Brno, pokládka trubek HDPE.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 54/02.

Zúbek, A. 2002e

Brno, Radnická ulice, sonda při č. p. 7.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 14/02.

Zúbek, A. 2002f

Brno, Starobrněnská 12, úprava dvora.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 65/02.

Zúbek, A. 2003a

Brno, Běhounská, havárie vody.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 50/03.

Zúbek, A. 2003b

Brno, Běhounská, oprava inženýrské sítě.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 70/03.

Zúbek, A. 2003c

Brno, Vachova, kanalizace
a rekonstrukce povrchu.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 28/03.

**Seznam nálezových zpráv z Brna
Předměstí**

Beroušek, J. 1998

Brno, Cejl 44.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 8/98;
archiv AÚ Brno č.j. 1052/98.

Cejnková, D. 1971

Brno, Moravské nám.
NZ: archiv MMB č.j. MMB2/71.

Cejnková, D. 1982

Brno, Nám. Československé armády.
NZ: archiv MMB č.j. MMB3/82.

Cejnková, D. 1987

Brno, Šilingrovo nám.
NZ: archiv MMB č.j. MMB2/87.

Čižmářová, J. 1977

Brno, Křížová – vozovka.
NZ: archiv MMB č.j. MMB3/77.

Čižmářová, J. 1979

Brno, Křížová ul.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 216/79.

Geisler, M. 1979a

Brno, Mendlovo nám.
NZ: archiv MMB č.j. MMB2/79.

Geisler, M. 1979b

Brno, Václavská – Křížová.
NZ: archiv MMB č.j. MMB3/79.

Geisler, M. 1994

Brno, Kopečná, tržnice Eva.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 106/94.

Geisler, M. 1996a

Brno-Veveří, Obilní trh 11,
Fakultní porodnice.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 23/96.

Geisler, M. 1996b

Staré Brno, Nové sady 30.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 24/96.

Geisler, M. 1998

Brno, ul. Úvoz a Tvrdeho,
rekonstrukce vodovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 195/98.

Geisler, M. 2000a

Brno-Trnitá, Cyrilská 8,
dostavba v areálu Gymnázia Křenová.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 19/00.

Geisler, M. 2000b

Brno-Trnitá, Čechyňská ul., kanalizace.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 3/00.

Geisler, M. 2001

Brno-Veveří, ul. Veveří, ÚPS.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 283/01.

Geisler, M. 2002

Brno-Zábrdovice, Cejl 28–50, ÚPS.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 71/02.

Geislerová, K. 1995

Staré Brno,
Pellicova – Leitnerova ul., vodovod.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 4/95.

Geislerová, K. 1996a

Brno-Veveří, Bayerova 5,
přístavba studia Marta.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 143/96.

Geislerová, K. 1996b

Brno-Zábrdovice, Radlas, stavba
Administrativně-správního centra.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 92/96.

Geislerová, K. 1996c

Staré Brno, Křídlovická 20/22, KOMFORT.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 118/96.

Geislerová, K. 1996d

Staré Brno, Křídlovická ul. č. 62–80,
oprava teplovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 75/96.

Geislerová, K. 1996e

Staré Brno, Poříčí 7,
horkovod pro PF MU Brno.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 112/96.

Geislerová, K. 1996f

Staré Brno, Poříčí 31,
parovod pro PF MU Brno.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 111/96.

Geislerová, K. 1996g

Staré Brno, ul. Hlinky – Vystavní, teplovod.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 101/96.

Geislerová, K. 1997a

Brno, křižovatka Hybešova – Nádražní.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 13/97.

Geislerová, K. 1997b

Brno-Veveří, Kounicova 14, rekonstrukce
OÚ Brno-venkov.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 50/97.

Geislerová, K. 1997c

Brno-Zábrdovice, Koliště 17, parc. č. 556.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 116/97.

Geislerová, K. 1997d

Brno-Zábrdovice, Koliště 19,
rekonstrukce objektu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 134/97.

Geislerová, K. 1998a

Brno-Zábrdovice,
kabelové propojení RR Hády – Cejl 20.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 166/98.

Geislerová, K. 1998b

Staré Brno, Křídlovická ul.,
kabelové propojení.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 198/98.

Geislerová, K. 1999

Brno-Veveří, Lidická ul., V a K.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 135/99.

Geislerová, K. 2000a

Brno, Koliště, M. Horákové,
Bratislavská, Příkop, kpt. Jaroše.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 99/00.

Geislerová, K. 2000b

Brno, Komenského nám. – rekonstrukce
vodovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 260/00.

Geislerová, K. 2000c

Brno-Trnitá, mezi ul. Uhelnou a Úzkou,
úprava parkoviště OD.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 77/00.

Geislerová, K. 2000d

Brno-Veveří, Kounicova 16 – RSU Veveří,
stavební úpravy.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 115/00.

Geislerová, K. 2000e

Brno-Veveří, Kounicova ul. III.a,
rekonstrukce kanalizace.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 261/00.

Geislerová, K. 2000f

Brno-Veveří, Mášova ul.,
ÚPS (Telecom).
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 208/00.

Geislerová, K. 2000g

Brno-Veveří, Slovákova ul.,
oprava vodovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 136/00.

Geislerová, K. 2000h

Brno-Veveří, Smetanova ul.,
oprava vodovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 205/00.

Geislerová, K. 2000i

Brno-Zábrdovice, Bratislavská ul. p. č. 139,
admin. a provozní objekt.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 194/00.

Geislerová, K. 2000j

Brno-Zábrdovice, Radlas, areál JmP.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 55/00.

Geislerová, K. 2000k

Brno-Zábrdovice, ul. Cejl, ÚPS.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 152/00.

Geislerová, K. 2001a

Brno, Pellicova ul. ÚPS.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 153/01.

Geislerová, K. 2001b

Brno-Trnitá, Mlýnská ul.,
rekonstrukce vodovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 145/01.

Geislerová, K. 2001c

Brno-Veveří, ul. Údolní – InfoNet.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 157/01.

Geislerová, K. 2001d

Brno-Veveří, ul. Veveří, InfoNet.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 158/01.

Geislerová, K. 2001e

Brno-Zábrdovice, ul. Milady Horákové,
připojení objektu ČSOB, Telecom.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 76/01.

Geislerová, K. 2001f

Brno-Zábrdovice,
Radlas, areál JmP, objekt E.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 161/01.

Geislerová, K. 2001g

Brno-Zábrdovice,
Radlas, areál JmP, objekt F2.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 160/01.

Geislerová, K. 2001h

Staré Brno, Bezručova 19,
stavba bytového domu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 41/01.

Geislerová, K. 2001i

Staré Brno, Pekařská ul.,
přípolože HDPE trubek.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 151/01.

Geislerová, K. 2002a

Brno-Zábrdovice, Radlas, areál JmP.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 186/02.

Geislerová, K. 2002b

Staré Brno, Veveří,
kabelovod TKR, InfoNet.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 16/02.

Geislerová, K. –**Procházka, R. 1994**

Brno, Zemanova kavárna.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 89/94

Geislerová, K. –**Procházka, R. 1995**

Brno-Trnitá, kanalizační
sběrač Uhelná – Koliště, I. stavba.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 129/95.

Geislerová, K. – Vitula, P. 1995

Brno-Zábrdovice, ul. Příkop, IBC.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 2/95, 2/95a.

Himmelová, Z. 1995

Brno, Novobranská ul.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 3/95.

Holub, P. 2002

Brno-Královo Pole, Božetěchova ul.,
výstavba areálu FEI VUT.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 06/02.

Holub, P. – Merta, D. 2002a

Brno, Královo Pole, Božetěchova 2,
VUT FEI, klauzura L.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 34/02.

Holub, P. – Merta, D. 2002b

Brno, Údolní 8,
rekonstrukce a dostavba objektu.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 20/02.

Holub, P. – Merta, D. 2003

Brno-Královo Pole, Božetěchova 2,
VUT FEI, Klauzury I a K.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 01/03.

Holub, P. – Zůbek, A. 2002

Brno, Bratislavská 30, 32,
přestavba Divadla Radost.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 07/02.

Kos, P. 2000

Brno-Zábrdovice, ul. Milady
Horákové – Koliště.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 306/00.

Kos, P. 2001

Brno-Zábrdovice, ul. Milady
Horákové/Koliště, podzemní
parkoviště (vnitroblok).
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 317/01.

Kos, P. 2002

Brno-Trnitá, ul. Křenová a Vlhká,
kmenová stoka „C“.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 217/02.

Kos, P. 2003

Brno-Zábrdovice, Cejl – INTERSPAR.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 221/03.

Kováčik, P. 1998a

Brno, blok 91
(ul. Pekařská, Anenská, Kopečná).
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 6/98;
archiv AÚ Brno č.j. 1050/98.

Kováčik, P. 1998b

Brno, kabelovod Vídeňská.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 12/98;
archiv AÚ Brno č.j. 647/99.

Kováčik, P. 1998c

Koliště 9.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 15/98;
archiv AÚ Brno č.j. 645/99.

Kováčik, P. 2001a

Brno, FF MU (knihovna).
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 4/01.

Kováčik, P. 2001b

Brno, Koliště č.p. 57
Rekonstrukce plynoinstalace.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 15/01;
archiv AÚ Brno č.j. 939/01.

Kováčik, P. 2001c

Brno-Staré Brno, kabelovod TKR.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 29/01.

Kováčik, P. 2002

Brno, Sokolská, parc. č. 1374,
areál Policie ČR.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 38/02.

Kováčik, P – Merta, D. 2001

Brno, rekonstrukce objektu Údolní 8.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 16/01;
archiv AÚ Brno č.j. 937/01.

Loskotová, I. 1994

Brno, Husova – KOS.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/94.

Matějčíková, A. 1996

Brno-Trnitá, stavba ČSPHM – Rosická ul.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 110/96.

Matějčíková, A. 1997a

Brno-Veveří, ul. Údolní, Grohova,
Obilní trh, rekonstrukce plynu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 81/97.

Matějčíková, A. 1997b

Staré Brno,
Rybářská a Veletržní ul. oprava teplovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 82/97.

Matějčíková, A. 1998a

Brno-Trnitá, Jižní centrum,
nákupní středisko Champion.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 109/98.

Matějčíková, A. 1998b

Brno-Zábrdovice,
Příční ul. – oprava parovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 105/98.

Matějčíková, A. 1998c

Brno-Zábrdovice, Špitálka,
oprava kanalizace a vodovodu.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 156/98.

Matějčková, A. 1998d

Staré Brno,
ul. Křídlovická a Nové Sady, teplofikace.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 1/98.

Matějčková, A. 1999

Brno-Štýřice,
konvent Milosrdných bratří.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 213/99.

Merta, D. 1999a

Brno, Antonínská, garáže VUT.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 33/99;
archiv AÚ Brno č.j. 522/00.

Merta, D. 1999b

Brno, LFMU, rekonstrukce budovy.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 37/99;
archiv AÚ Brno č.j. 1349/00.

Merta, D. 1999c

Brno, Moravské náměstí 1.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 18/99;
archiv AÚ Brno č.j. 513/00.

Merta, D. 2001

Rekonstrukce objektu
na Moravském náměstí č. 2 v Brně.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 09/01;
archiv AÚ Brno č.j. 934/01.

Merta, D. 2002a

Brno, JME, Koliště, výměna VN.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 24/02.

Merta, D. 2002b

Brno, Špilberk, rekonstrukce, III. etapa.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 62/02.

Merta, D. 2002c

Rekonstrukce budovy JME Brno,
Lidická č. 36.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 12/02.

Merta, D. 2002d

Výstavba objektu měřirny DPMB
na ulici Údolní v Brně.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 05/02.

Merta, D. 2004

Brno, rekonstrukce budovy Jiráskova č. 38.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 27/03.

Merta, D. – Peška, M. 2002

Sanace brněnského podzemí, blok 50.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 68/02.

Merta, D. – Procházka, R. 1996

Brno-Veverí, Žerotínovo nám. 8.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 4/96-I, 4/96-II,
4/96-III.

Merta, D. – Sadílek, J. 2003

Brno-Královo Pole, Božetěchova 1-3,
dvůr. Stavebně historický průzkum.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 18/03.

Novotný, B. 1956

Brno, Koněvova 16.
NZ: archiv MMB č.j. MMB1/56.

Peška, M. 2001

Brno, Benešova 10, VZP.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 05/01;
archiv AÚ Brno č.j. 943/01.

Peška, M. 2002a

Brno, Křížkovského 20. Přestavba
a rekonstrukce hotelu Holiday Inn.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 22/01.

Peška, M. 2002b

Sanace brněnského podzemí, blok 62b.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 19/02.

Procházka, R. 1995a

Brno, Kopečná 14.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 19/95.

Procházka, R. 1995b

Brno, Kopečná 43.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 27/95.

Procházka, R. 1995c

Brno, Moravské nám. č.o. 1.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 28/95.

Procházka, R. 1995d

Staré Brno, Pekařská 23.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 119/95.

Procházka, R. 1995e

Staré Brno, Poříčí, Pedagogická fakulta.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 115/95.

Procházka, R. 1996

Staré Brno, Pekařská 53/55,
Fakultní nemocnice.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 125/96.

Procházka, R. 1999

Brno, Rosická, Opuštěná, sanační jámy.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 11/98;
archiv AÚ Brno č.j. 511/00.

Procházka, R. 2001a

Brno, Komenského náměstí,
JAMU, technologický objekt.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 10/01;
archiv AÚ Brno č.j. 942/01.

Procházka, R. 2001b

Brno-Zábrdovice,
Vojenská nemocnice, kanalizace.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 02/01;
archiv AÚ Brno č.j. 201/00.

Procházka, R. – Zatloukal, R. 1992

Brno, Videňská, parc. 640/8.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 1155/92.

Sadílek, J. 1998

Brno-Komín, Hlavní ul., kabelovod.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 16/98;
archiv AÚ Brno č.j. 1057/98.

Sadílek, J. 1999a

Brno, Antonínská č. 1.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 4/99;
archiv AÚ Brno č.j. 641/99.

Sadílek, J. 1999b

Brno, Benešova 10.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 8/99;
archiv AÚ Brno č.j. 636/99.

Sadílek, J. 1999c

Brno, blok 94, ul. Kopečná, Anenská.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 31/99;
archiv AÚ Brno č.j. 521/00.

Sadílek, J. 1999d

Brno, Jilová, Celní.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 9/99;
archiv AÚ Brno č.j. 506/00.

Sadílek, J. 1999e

Brno, Rašínova-Koliště, optický kabel.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 21/99;
archiv AÚ Brno č.j. 515/00.

Sadílek, J. 1999f

Brno-Řečkovice, Kárníkova ul.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 20/99;
archiv AÚ Brno č.j. 514/00.

Sadílek, J. 1999g

Brno-Řečkovice, ulice U zámku.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 26/99;
archiv AÚ Brno č.j. 518/00.

Sadílek, J. 1999h

Brno, Vodní ulice.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 30/99;
archiv AÚ Brno č.j. 520/00.

Sadílek, J. 2000a

Brno, Cejl 43.
NZ: archiv NZ Archaia Brno č.j. 07/00;
archiv AÚ Brno č.j. 805/00.

Sadílek, J. 2000b

Brno-Královo Pole, kostel Nejsvětější
Trojice. NZ: archiv Archaia Brno č.j.
06/00; archiv AÚ Brno č.j. 804/00.

Sadílek, J. 2000c

Brno, Křenová č. o. 34.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 21/00;
archiv AÚ Brno č.j. 200/01.

Sadílek, J. 2000d

Brno, Tyršův sad.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 20/00;
archiv AÚ Brno č.j. 257/00.

Sadílek, J. 2001a

Brno – Nemocnice Milosrdných bratří,
přeložky inženýrských sítí.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 01/01;
archiv AÚ Brno č.j. 199/01.

Sadílek, J. 2001b

Brno – Táborského nábřeží, bytový dům.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 03/01;
archiv AÚ Brno č.j. 198/01.

Stuchlíková, J. 1995

Brno-Zábrdovice, Koliště 67a, Autosalon.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 96/95.

Sedo, O. 1995

Brno-Trnitá, Zvonařka, AUTONOVA.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 109/95.

Unger, J. 1989

Brno, Rooseveltova.
NZ: archiv AÚ Brno č.j. 1357/89

Unger, J. 2001

Husova 14 – rekonstrukce
Uměleckoprůmyslového muzea.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 23/01.

Veselá, P. – Zúbek, A. 2002a

Brno, Sady Osvobození.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 55/02.

Veselá, P. – Zúbek, A. 2002b

Brno, Trnitá ulice, parc. č. 878,
odlučovač ropných látek.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 39/02.

Zapletalová, D. 1999

Brno, Milosrdní bratři.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 5/99;
archiv AÚ Brno č.j. 639/99.

Zapletalová, D. 2003a

Brno, Kamenná 55.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 17/03.

Zapletalová, D. 2003b

Brno, ulice Křížkovského, Výstavní,
Mendlovo náměstí, kanalizace.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 19/03.

Zapletalová, D. 2003c

Staré Brno, Pisárky, ul. Křížkovského,
Výstavní, Mendlovo nám.,
přeložka kanalizace.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 74/03.

Zatloukal, R. 1997

Brno, Novobranská 3, stavební úpravy.
NZ: archiv ÚAPP Brno č.j. 135/97.

Zatloukal, R. 2000

Staré Brno, Křídlovická – Ypsilantiho,
kabelovod. 226/00.

Zúbek, A. 2002a

Brno, Lidická ulice 16, dostavba
Městského divadla Brno.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 63/02.

Zúbek, A. 2002b

Brno, Mendlovo náměstí, blok 89b.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 03/02.

Zúbek, A. 2002c

Brno, Opletalova 6.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 21/02.

Zúbek, A. 2002d

Brno, Novobranská ulice.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 37/02.

Zúbek, A. 2002e

Brno, rekonstrukce Denisových
sadů a Studánky.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 56/02.

Zúbek, A. 2002f

Brno, ulice Spálená, kolektor. NZ
archiv Archaia Brno č.j. 01/02.

Zúbek, A. 2003a

Brno, Hybešova 42.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 61/03.

Zúbek, A. 2003b

Brno, Malinovského náměstí,
oprava inženýrské sítě.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 15/03.

Zúbek, A. 2003c

Brno, kolektor Opuštěná – Metropol.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 47/03.

Zúbek, A. 2003d

Brno, Pekařská č. p. 16.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 73/03.

Zúbek, A. 2003e

Brno, Stará,
oprava vodovodních přípojek.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 52/03.

Zúbek, A. 2003f

Brno, Solniční 9, rekonstrukce sklepa.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 71/03.

Zúbek, A. 2003g

Brno, Trnitá.
NZ: archiv Archaia Brno č.j. 14/03.

Seznam zkratk

AH – Archeologia historica
AR – Archeologické rozhledy
BMD – Brno v minulosti a dnes
ČMM – Časopis Moravského musea
ČČH – Český časopis historický
ČSČH – Československý časopis historický
PA – Památky archeologické
PV – Přehledy výzkumů
Kw HKM – Kwartalnik Historii Kultury Materialnej
Pravěk NŘ – Pravěk Nová řada
PV – Přehledy výzkumů AÚ AV ČR v Brně
VVM – Vlastivědný věstník moravský
SPFFBU – Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity
ZAM – Zeitschrift für Archäologie des Mittelalters
ZDVGMS – Zeitschrift des Deutschen Vereines für die Geschichte Mährens und Schlesiens

Die Methode der systematischen archäologischen Erforschung der Stadt auf dem Beispiel von Brno (Brünn)

Die Stadtarchäologie, ein relativ junges Fachgebiet der Mittelalterarchäologie, brachte neben neuen Themen auch die Zusammenarbeit zahlreicher Forschergruppen. Obwohl sich Brno zu den systematisch erforschten tschechischen Städten mit leichter Verspätung reihte, gehört es besonders in den letzten Jahren zu den am systematischsten erforschten Lokalitäten dieser Art.

Unser Beitrag stellt sich das Ziel, die Entwicklung der Archäologie in Brno zu charakterisieren, besonders aus dem Gesichtspunkt der Methodologie, und über die künftige Orientierung der Stadtarchäologie auf dem Beispiel dieser Stadt nachzudenken.

Anfänge der Grabungen in Brno (2. Hälfte des 19. Jahrhunderts – 1945)

Die Anfänge der bisher zufälligen archäologischen Tätigkeit fallen im historischen Kern von Brünn ähnlich wie anderswo in die Periode der Industrialisierung und des damit zusammenhängenden Aufbaus in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts und an den Anfang des 20. Jahrhunderts, wo die meiste historische Bebauung durch historisierende Architektur ersetzt wurde. Erste Funde, also vor allem die mittelalterliche Keramik, retteten Moritz Trapp (1864) und Anton Rzehak (1898; 1901; 1907). Die Art und Weise der Untersuchung und Interpretation einzelner archäologischer Funde aus dem Mittelalter war durch die damals herrschende historische Anschauung – den Positivismus beeinflusst. Die Einzelfunde sollten nur die Kultur des mittelalterlichen Alltags, eventuell die Geschichte eines bedeutenden Baus dokumentieren (Prokop 1884; Bretholz 1911, 324–326). Die Situation besserte sich nicht einmal nach der Gründung der Arbeitsstelle von Brno des Staatlichen archäologischen Instituts. Während Grabungen auf unbebauten Flächen des Großen Brünn einen gewissen qualitativen Fortschritt aufweisen, bleibt die Archäologie des mittelalterlichen Brünn ganz marginal. Heute besitzen die meisten mittelalterlichen Funde aus der Anfangsperiode der Grabungen in Brünn einen informativen Wert, unikate und gut erhaltene Funde in Museumssammlungen dienen jedoch bisher für Ausstellungs- und didaktische Zwecke.

Unsystematische Grabungen nach dem 2. Weltkrieg (1945–1983)

Nach dem 2. Weltkrieg wurde die archäologische Tätigkeit durch Fachinstitutionen organisiert: das Archäologische Institut der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften und das Mährische Museum; die selbständige Aktivität von Amateurarchäologen hörte nach 1948 praktisch auf. In den ersten Jahrzehnten blieb noch das traditionelle Herangehen an die Grabungen im historischen Kern Brünn beibehalten. Zu einer mäßigen Verbesserung kommt es seit Ende der 50er Jahre; anzuführen sind besonders die ersten dokumentierten Untersuchungen von Töpferöfen auf dem Kapuzinerplatz 5 oder die Sondagegrabung der St. Nikolaus-Kirche (Nekuda 1963; Nekuda – Reichertová 1968, 283–285; Novotný 1965; 1966; 1967a). In den 70er Jahren begann sich die Forschungstätigkeit des Stadtmuseums Brünn zu entfalten. Von wesentlicher Bedeutung für die Klärung der Frage des kirchlichen Zentrums der präurbanen Besiedlung war die Grabung an der Mariä Himmelfahrts-Kirche im Raum des ehemaligen Zisterzienserinnenklosters in Staré Brno (Altbrünn) in den Jahren 1976–1983, und die Flächenfreilegung der Überreste der früh- bis spätmittelalterlichen Bebauung der Benediktiner Probstei in Komárov (Cejnková – Loskotová 1993). Unter theoretischen Ergebnissen ist vor allem die bis heute gültige Klassifizierung der spätmittelalterlichen Keramik aus der Feder P. Michnas (1970) anzuführen.

Für die ganze verfolgte Periode gilt, daß die Erkenntnisse der Archäologen nicht geläufig für die Erörterung der Stadtgeschichte verwendet wurden. Den Anfängen der Stadt, der historischen Topographie und ähnlichen Fragen, die heute mit Hilfe von Archäologie beantwortet werden, widmeten sich bisher vor allem Historiker, und zwar anhand schriftlicher Quellen, eventuell bedeutender architektonischer Denkmale (František Šujan, Berthold Bretholz, Václav Richter, Gracián Chaloupka), und Kunsthistoriker (Václav Richter, Cecilie Hálová – Jahodová). Von den Anfängen bis zur Entfaltung der archäologischen Tätigkeit im letzten Viertel des 20. Jahrhunderts dominierte den Forschungen zur Frage der Veränderung der frühmittelalterlichen Agglomeration in eine institutionelle Stadt die Studie von Václav Richter (1936; auch 1970), die das Siedlungs- und Verwaltungszentrum des 11.–12. Jahrhunderts in den Raum innerhalb der späteren Befestigung legt, wo sich der bereits existierenden slawischen und jüdischen Besiedlung am Anfang des 13. Jahrhunderts ein selbständiger Burgus der Deutschen und Romanen beigefügt haben soll. Bis Ende des 20. Jahrhunderts überlebte nur ein Teil Richters Theorie, eine größere Gültigkeit behält das historisch-topographische Werk von Oldřich Vičar (1965; 1966; 1989).

Beginn des systematischen Interesses für den Brünnner historischen Stadtkern (1983–1989)

Mit einer mäßigen Verspätung reihte sich Brno in der ersten Hälfte der 80er Jahre des 20. Jahrhunderts in die immer stärker werdende Strömung der Erforschung historischer Kerne böhmischer und mährischer Städte. Eine neue Epoche zeichnete Anfang der 80er Jahre die grundlegende Studie von Dana Cejnková, Zdeněk Měřínský und Ludmila Sulitková (1984) vor. Sie versuchte, mit Hilfe von archäologischen Quellen ältere Theorien auszuwerten, wobei in der Frage des Vorlokationszentrums ein größerer Nachdruck auf Staré Brno gelegt wurde. In den 80er Jahren überzog in Brno die Forschungstätigkeit, die Vorsprungs-Flächenfreilegungen auf Baustellen mit der Verfolgung kleinerer Eingriffe in Terrain kombinierte (Procházka 1988; 1997, 55). An Terrainerforschungen beteiligten sich damals vor allem Mitarbeiter des Archäologischen

Instituts der Tschechoslowakischen Akademie der Wissenschaften Brno unter der Leitung von Rudolf Procházka (seit 1993 Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen republik, weiter AI). Dank unsystematisch aus verschiedenen Quellen gewonnenen Informationen gelang es, größere Bauunternehmen mehr oder weniger archäologisch zu dokumentieren, wenn auch die meisten Rettungsgrabungen negativ durch die Tatsache beeinflusst wurden, daß sie gleichzeitig mit dem Aufbau verliefen (Dominikánská-Straße 11-19, Koblížná-Straße 3, Minoritenkloster u.a.). In kleinerem Maße beteiligte sich an Rettungsgrabungen im historischen Stadtkern auch das Stadtmuseum Brno, das weiterhin Aufmerksamkeit dem Staré Brno und allmählich auch der Burg Špilberk infolge ihrer Generalrenovierung widmete (besonders Cejnková – Loskotová 1992; 1993). Nur randweise wurde innerhalb der ehemaligen Stadtmauern die Problematik gemauerter Bebauung verfolgt, deren teilweise Dokumentation überwiegend im Rahmen der Sanierung der Kellerräume von Brno in der Regie der hiesiger Arbeitsstelle des Staatlichen Instituts für Rekonstruktion von denkmalpflegerisch wertvollen Städten und Objekten und dank dem persönlichen Einsatz von Libor Hanák verlief. Infolge ungenügender Kapazität und der großen Arbeitsbelastung ging vor allem die Bearbeitung von großen Freilegungen allzu langsam vor sich. Die unzufriedenstellende Situation wurde bis 1987 durch die Abwesenheit entsprechender gesetzlicher Normen verschlechtert, die die Bauherren – damals ausschließlich sog. sozialistische Organisationen – verpflichten würden, die Kosten der Rettungsgrabungen zu decken. Auf dem Gebiet der Grabungsmethoden wirkten sich die ungenügende Bindungen zwischen Fundkomplexen, der schriftlichen und graphischen Dokumentation negativ aus. Wohl vorzeitig wurde anhand der ersten Freilegungen die Theorie der Konstituierung der institutionellen Stadt formuliert, welche die auf ihrem Gebiet vorkommenden Besiedlungsbelege aus der Zeit vor 1200 nicht in Betracht nahm (Procházka 1985; 1991). Auf dem Gebiet der interdisziplinären Zusammenarbeit ist die bedeutende Arbeit des Paläobotanikers E. Opravil hervorzuheben, die Determination von Münzen schulterte die numismatische Abteilung des Mährischen Museums (J. Šmerda) auf.

Entfaltung der Rettungsgrabungen in Brünn nach November 1989 (1990–1993)

Im Jahre 1990 entstand im Rahmen des AI die Abteilung für mittelalterliche Archäologie unter der Leitung von Josef Unger, deren Hauptaufgabe Rettungsgrabungen im historischen Kern von Brno waren. Die wichtigste Aktion der letzten Zeit war die Erforschung der St.Peters-und Pauls-Kathedrale, die in einer bisher nie dagewesenen interdisziplinären Zusammenarbeit und mit Teilnahme von Archäologie-Studenten aus der Universität von Brno verlief. Die Freilegung der romanischen Phase der Kirche stellte einen wesentlichen Beitrag zur Diskussion über die Anfänge von Brno dar.

Von den durch das Stadtmuseum durchgeführten Grabungen, die sich weiterhin auf die Burg Špilberk konzentrierten, ist die Freilegung des Hofes des Alten Rathauses mit einer bedeutenden präurbanen Besiedlung hervorzuheben (Loskotová 1993; Flodrová – Loskotová 1995; Loskotová – Páral – Riedlová 1996; Cejnková – Loskotová – Plaček 1995). Von weiteren sich an Grabungen beteiligenden Fächern ist die Entfaltung petrographischer Forschungen dank J. Dvořák (1996a,b) hervorzuheben, sowie die Anfänge der Zusammenarbeit mit Anthropologen (Benešová – Horáčková 1996). Die Qualität der Grabungen und besonders der Bearbeitung verbesserte sich dank einer konsequenten Durchsetzung entsprechender Regelungen des novellierten Denkmalschutzgesetzes Nr. 20/87 über die Finanzierung der Rettungsgrabungen durch Investoren aus dem Bereich der Unternehmer und mit gewissem Vorbehalt durch juristische Personen überhaupt. Zu Veränderungen kam es auch auf dem Gebiet der Methodik. Nach einigen Vorbereitungen wurde im Jahre 1991 die Grabungsdokumentation dem britischen Modell der sog. Formular- oder Kontextualarchäologie angepaßt. Schriftliche Vormerkungen wurden jedoch noch nicht in EDV-Form überführt. Die in der Periode 1989–1993 in Druck überreichten synthetischen Studien spiegelten erst mit Verspätung die Existenz der Vorlokationsbesiedlung wider (Procházka 1991b; 1993; 1997 – gegeben in Druck im J. 1991); von Bedeutung bleibt die Periodisierung der Brünnener Keramik des 13.–13./14. Jahrhunderts (Procházka 1991a).

Rettungsgrabungen des Instituts für Bodendenkmalpflege Brno (1993–1997)

Mit der Gründung des Instituts für Bodendenkmalpflege Brünn (weiter IBD), das sich aus dem AI 1993 aussonderte, entstand die seit langem erwünschte Institution, die sich auf Rettungsgrabungen spezialisiert. Logisch übernahm sie also die Rettungsgrabungen in Brno; ihr großer Umfang hatte jedoch Kapazitätsprobleme zu Folge. Der Zuschub von Informationen über geplante Bauaktivitäten wurde dadurch positiv beeinflusst, daß der historische Kern von Brünn und dessen nächste Umgebung unter Denkmalschutz steht. An der Organisation der Rettungsgrabungen beteiligten sich bedeutend regionale archäologische Kommissionen; die für Brno zuständige südmährische Kommission wurde 1995 konstituiert. Alljährlich erfolgten 1–3 Flächenfreilegungen und zahlreiche kleinere Aktionen im Zusammenhang mit der Rekonstruktion der Versorgungsnetze und Sondierungen im Rahmen des vom Stadtrat geförderten Programms „Sanierung der Brünnener unterirdischen Räume“. Die umfangreichste Rettungsgrabung verlief im Raum der Häuser Starobrněnská Nr. 2–4, 6, 8, wo neben der festgestellten und mit Münzen datierten Besiedlung aus der Mitte des 12. Jahrhunderts Überreste der ältesten gemauerten bürgerlichen Bebauung aus der 2. Hälfte des 13. Jahrhunderts in bisher nie gesehener Umfang identifiziert wurden, was ein späteres Studium dieser Problematik veranlaßte (Merta 2001). Es ist zu betonen, dass in 1996 eine Flächgrabung (Josefská Str. 10) in enger Zusammenarbeit des IBD mit dem Stadtmuseum verlief.

Seit 1993 werden dank Marek Peška EDV-gestützte Applikationen für die Bearbeitung von Grabungsinformationen und Katalogisierung der Funden entwickelt; die erste im Software Access 95 wurde 1996 eingeführt. Zum erstenmal wurde die Erforschung eines Teils stehenden Baus durchgeführt (Petrov 2). Auf dem Gebiet petrographischer Keramikanalysen wurde eine Zusammenarbeit mit M. Gregerová aus der Naturwissenschaftlichen Fakultät der Masaryk-Universität in Brno aufgenommen, was zur Bestimmung von Rohstoffquellen einschließlich des Graphits führte, wie auch zur Festlegung einiger weiterer Technologiemerkmale der Töpferproduktion des 12.–13. und 15. Jahrhunderts (Gregerová – Procházka 1998; Procházka – Himmelová – Šmerda 1999). Die Aufnahme einer systematischen Auswertung osteologischer Materials, die V. Páral aufschulterte, kann ebenfalls nicht außer acht gelassen werden (Loskotová – Riedlová – Páral 1996).

Von Publikationen ist die teilweise Bearbeitung der Grabung im Petersdom mit parallelen Arbeiten von Kunsthistorikern zu nennen (archäologische Arbeiten siehe oben; Kudělka 1995; Konečný 1995/1996; 1996), synthetische Arbeiten über Klosterforschung, Keramik des 12./13. und 14.–15. Jahrhunderts oder die Anfänge der bürgerlichen Bebauung (Loskotová 1995; 1996; Loskotová – Procházka 1996; Procházka 1995; 1996; 1999a; Procházka – Himmlová – Šmerda 1999; Procházka – Loskotová 1995; 1996).

Eine Qualitätsänderung – die Gründung und die ersten Jahre der Fachstelle Archaia (1997–bis heute)

Der Anlass zur Gründung der Brünner Zweigstelle des Prager Bürgerverbandes Archaia unter der Leitung von Rudolf Procházka war im Jahre 1997 das Ausscheiden einiger Mitarbeiter aus dem IBD. Es handelte sich um ein Fachkollektiv von Archäologen und Archäologie-Studenten, die sich mit der mittelalterlichen und Stadtarchäologie befassten und ihren Fokus auf Brünn richteten. Im Jahre 2001 wurde die Aussenstelle von Brno in eine gemeinnützige Gesellschaft Namen „Archaia Brno“ umgewandelt, die zur Zeit über zwei regionale Fachstellen in Brünn und in Iglau verfügt.

Schwerpunkt der Brünner Arbeitsstelle lag von Anfang an in systematischer Rettungsgrabung im Bereich des mittelalterlichen Stadtkerns von Brno und seiner historischen Vororte. In der Praxis bedeutete es die Verfolgung und wenn möglich auch die Erforschung aller Geländeingriffe im Stadtzentrum. Die Tätigkeit an den Vororten war aus Kapazitätsgründen eher gelegentlich und die Situation begann sich erst nach dem Jahre 2002 schrittweise zu verbessern. In Brno waren zunächst auch andere Organisationen tätig. In kleinerem Umfang führten hier Forschungsarbeiten auch IBD, MuMB [Museum der Stadt Brünn] und MZM [Mährisches Landesmuseum] durch. Erst seit 1999 ist Archaia im historischen Stadtkern von Brünn nahezu allein tätig. IBD engagierte sich weiterhin in größerem Ausmaß in den historischen Vorstädten.

Während ihres bisherigen Bestehens gelang es der Gesellschaft, die Unterstützung von zuständigen Institutionen und Behörden zu gewinnen. Aufgrund dessen war es möglich, im Jahre 2000 mit der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik eine Vereinbarung über den Umfang und die Bedingungen der Durchführung archäologischer Forschungen abzuschließen, dank welcher Archaia Rettungsgrabungen auf dem Gebiet des städtischen Denkmalreservats Brünn garantiert. In der Praxis heißt es, dass hier Archaia sämtliche Rettungsgrabungen durchführt, bzw. ihre Durchführung sicherzustellen hat. Dies respektiert auch die Südmährische archäologische Kommission als das Beratungsgremium des AI, die der Gesellschaft archäologische Aktionen auf dem Gebiet des städtischen Denkmalreservats zuteilt. In einigen Fällen führt Archaia nach Absprache mit anderen zuständigen Organisationen Forschungen auch in der Schutzzone des städtischen Denkmalreservats sowie außerhalb dessen durch, soweit es sich um historische Vororte oder Kulturdenkmäler handelt. Für den Fall eines Interessenskonflikt ist Archaia verpflichtet, sich der Entscheidung des Archäologischen Instituts Brünn unterzuordnen. In dem alljährlich zu erneuernden Vertrag sind auch Verpflichtungen gegenüber dem AI und dem NPÚ [Nationales Denkmalinstitut], ggf. auch Sanktionen festgesetzt.

Forschungsarbeit

Die gesamte Rettungsarbeit in Brünn ist dem Studium des Stadtwerdungsprozesses und der Geschichte der mittelalterlichen Stadt untergeordnet, was wir für eine der wichtigsten langfristigen Aufgaben unseres Fachteams halten. Demzufolge ist es unabdingbar, dass mit den Rettungsgrabungen ein Maximum an Gelände- und Baueingriffen bei höchstmöglicher Dokumentationsqualität erfasst wird.

Die Gesellschaft Archaia zog bis Ende des Jahres 2003 auf dem Gebiet der statutarischen Stadt Brünn 186 archäologische Rettungsgrabungen voll. Meistens handelte es sich um an NPÚ gemeldete und von der Südmährischen archäologischen Kommission zugeteilte Aktionen. Neben Flächenforschung und kleineren Sonden verfolgen wir auch den Bau von unterirdischen Sammelkanälen, bei dem die Forschungsbedingungen sowie die Aussagemöglichkeiten der betroffenen archäologischen Situationen erheblich erschwert sind. Wir versuchen auch Havarien von Versorgungs- und Entsorgungsleitungen zu dokumentieren, wenn wir davon Kenntnis erhalten, und auch hier stoßen wir meistens auf keinen prinzipiellen Widerstand.

Die Stadtarchäologie von Brno tendiert zur Verbindung von traditionellen archäologischen Rettungsgrabungen mit bauhistorischen Untersuchungen, denn nur auf diese Weise kann man ein komplettes Bild von der Entwicklung der einzelnen Stadtparzellen geben. Am Anfang konzentrierten wir uns bei den archäologischen Rettungsgrabungen auf die Dokumentation der archäologischen Situationen. Gebäuderelikte nahmen wir nur in dem Fall auf, wenn sie im Rahmen der eigentlichen Forschung entdeckt wurden. In den letzten drei Jahren begannen wir mit einer systematischen Dokumentation von Gebäuden. Ihre Form entspricht bisher jedoch nicht unseren Vorstellungen von einer optimalen und effektiven Dokumentation.

Dokumentation der stehenden Architektur wird meistens von den Auftraggebern archäologischer Rettungsgrabungen nicht vergeben, sie wird dabei jedoch vorgenommen. Obwohl die Bebauung in den meisten Fällen in Form von Bauuntersuchungen (manchmal nur Baubeschreibungen) für den Bedarf des Projektanten dokumentiert wird, gibt erst die Dokumentation von Rekonstruktionen oder Umbauarbeiten, bei denen das Projekt meistens nicht mehr geändert werden darf, eine ausführliche Bauuntersuchung. Mit der Dokumentation eines Umbaus wird in der Regel die Bauuntersuchung ergänzt oder es werden sogar neue Tatsachen entdeckt. Für die Gebäudedokumentation wird die übliche Methodik der Gesellschaft Archaia Brünn angewendet.

Mit der Erforschung der historischen Architektur hängt teilweise auch die Zusammenarbeit am Sanierungsprojekt der Brünner Kellergeschosse, das vom Stadtmagistrat seit der siebziger Jahre des 20. Jahrhunderts geleitet wird. Es handelt sich um Sondagen, die nach den einzelnen Häuserblocks projiziert werden und deren Ziel die Erfassung und Sanierung von unbekanntem unterirdischen Räumen ist. Das Projekt umfasst bauhistorische, ingenieurgeologische und archäologische Untersuchungen, deren Ergebnisse zur Planung der weiteren Bautätigkeit herangezogen werden. Das gibt eine einzigartige Möglichkeit zu einer schrittweise vorgenommenen systematischen Erfassung des archäologischen Terrains im gesamten historischen Stadtkern, vereinzelt auch an den Vororten. Die aufgrund dieser Sondagen ermittelten Informationen helfen bei der Vorbereitung von Rettungsgrabungen von größerem Ausmaß. Seit Projektbeginn bis Ende 2003 wurden insgesamt 334 Schürfschächte in 29 Blocks verfolgt und dokumentiert.

Heute, nach 20-jähriger Forschung, gehört Brünn zu den archäologisch am meisten erforschten Städten in Mitteleuropa. Trotzdem wurde nur 5–7 % der Stadtfläche erforscht.

Forschungsmethodik

Die Gesellschaft Archaia legt bei ihren Forschungen seit ihrer Gründung im Jahre 1997 besonderes Augenmerk auf die Standardisierung der Ausgrabungsmethodik sowie auf die Bearbeitung aller archäologischen Forschungen. Sie konnte hier auf eine reiche Tradition anknüpfen. Bereits am Anfang 90-er Jahre wurde in Brünn im Rahmen der Forschungsarbeiten und bei deren Auswertung die sog. „Stratigraphische Methode von Harris“ eingesetzt und als methodische Unterlage wurde seit 1991 das britische Handbuch verwendet. In den Arbeitsstätten des AI und im IBD hat diese Dokumentationsform nur eine kleine Mitarbeitergruppe (R. Procházka, R. Zatloukal, D. Merta, M. Peška) in Anspruch genommen, und zwar überwiegend bei Geländeforschungen in Städten (Brünn, Igla, Uherské Hradiště, Jemnice etc.). Einer der Anlässe zur Gründung der Brünnner Zweigstelle der Gesellschaft im Jahre 1997 war auch die Bemühung um die Methodikvereinheitlichung und Standardisierung der archäologischen Forschung innerhalb einer Gesellschaft, bzw. Arbeitsstätte. Dieses Vorhaben ist geglückt und von 1997 bis 2000 wurde im Rahmen der Fachstelle das abgeänderte Handbuch aus den 90-er Jahren verwendet. Seit der Gründung der Fachstelle Archaia wurden alle Informationen in einer einzigen im Rahmen des Programms ACCESS 2.0 erstellten Datenbankdatei Kontext 2.0 erfasst. Die in den Jahren 1997–2000 verwendete Datenbank enthält grundlegende Informationen über Forschungen und Informationen mit direkter Terrainanbindung, insbesondere bezüglich der Erfassung von stratigraphischen Einheiten und stratigraphischen Beziehungen von Funden, Zeichnungen und Fotodokumentation. Im Jahre 1998 kam zu diesen Informationen auch eine Tabelle von interpretativem Charakter – höhere Strukturen – hinzu, die später in Pakete stratigraphischer Einheiten umbenannt wurde.

In den Jahren 1999–2000 wurde im Rahmen der gesamten Organisation Archaia eine Arbeitsgruppe errichtet, deren Aufgabe darin bestand, die einigermaßen unterschiedlichen Arbeitsmethoden von Brünn und Prag zu vereinheitlichen. Ergebnis dieser knapp zweijährigen Arbeit war ein neues Handbuch der archäologischen Dokumentation und eine gemeinsame Datenbankversion. Neben der Einführung des Begriffs Pakete stratigraphischer Einheiten bestand die wohl radikalste Veränderung in der Ersetzung von stratigraphischen Einheiten Mauer und Holz durch einen neuen Typ unter Bezeichnung Konstruktion (bes.gemauerte und Holzkonstruktion) und Konstruktionselement. Die neue Datenbank Stratum arbeitet in der Umgebung MS Access 2000, ist benutzerfreundlich und ermöglicht bequemes Eintragen, Suchen sowie Drucken. Sämtliche insgesamt in 17 Tabellen erfasste Informationen sind in einem Relationendatenmodell logisch verknüpft. Im Rahmen der Stratum-Anwendung ist auch der Datenexport in das Programm ArchEd 1.0 möglich, das zur Auswertung stratigraphischer Beziehungen dient.

Auch wenn die komplette Datenbank derzeit etwa 100 Tausend Einträge enthält, muss man zugeben, dass sie vorerst insbesondere zur Erfassung dient, die eng mit der Erstellung von Fundberichten verbunden ist.

Bei Geländeforschungen ist die Gesellschaft Archaia Brünn bemüht, die britische single kontext Methode in Kombination mit der Dokumentation der Grabungsschnitte einzusetzen, doch die Umstände erlauben das nicht immer. Neben schriftlichen Eintragungen wird aber auch eine hochwertige Zeichnungsdokumentation von Terrainsituationen und deren anschließende Verarbeitung betont.

Seit 1998 wird die graphische Dokumentation elektronisch in der Umgebung SW Microstation 95 verarbeitet, wodurch die erfassten Situationen unter anderem auch an das einheitliche trigonometrische Katastralnetz und an einen Ausschnitt aus der Parzellenkarte von Brünn angeschlossen werden können. Die Geländepläne von Forschungen werden mit Hilfe eines A3-Tablets digitalisiert und anschließend in Microstation 95 verarbeitet.

Besonderes Augenmerk gilt auch der Foto- und Videodokumentation, die wir für die einzige wirklich objektive Quelle halten. Seit 2001 wird die gesamte Fotodokumentation eingescannt, bis 2003 wurden nur bei Geländeforschungen in Brünn etwa 20 000 Bilder angeschafft.

Alle größeren Flächenforschungen werden digital mit der Totalstation vermessen und seit 2003 dank der sich entwickelnden Zusammenarbeit mit der Gesellschaft Geodis a.s. auch stichprobenweise mit einem 3D Scanner aufgenommen.

Fundberichte

Alle durchgeführten Forschungsarbeiten werden mit Fundberichten dokumentiert. Die vorläufigen Forschungsergebnisse von Brünn werden jedes Jahr auf Seiten von „Přehled výzkumů“ des AI [Forschungsberichte AI], seit 1999 veröffentlicht (Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Sadílek, J. 2000; Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Sadílek, J. 2001; Holub, P. – Kováčik, P. – Merta, D. – Peška, M. – Procházka, R. – Zapletalová, D. – Zúbek, A. 2002). Dies ist u.a. auch auf die sich aus dem Garantievertrag mit AI ergebenden Verpflichtungen sowie auf Verpflichtungen gegenüber den Bauherren zurückzuführen.

Bereichsübergreifende Zusammenarbeit

Wir sind bemüht, den bereits eingeschlagenen Trend fortzusetzen. Auf einigen Fachgebieten wurde der Weg einer langfristigen Zusammenarbeit eingeschlagen, auf anderen handelt es sich wiederum um eher gelegentliche Analysen von ausgewählten Funden.

Langfristig entwickelt sich die Zusammenarbeit mit den auf Anthropologie spezialisierten Institutionen. In Brünn handelt es sich um das Anatomische Institut der Medizinischen Fakultät der Masaryk-Universität von Brno und um den Lehrstuhl für Anthropologie der Naturwissenschaftlichen Fakultät ebenda. Mit dem Anatomischen Institut, namentlich mit Fr. L. Horáčková und Fr. L. Vargová, wurde bereits vor Gründung der Gesellschaft Zusammenarbeit angeknüpft. Ihr ist auch die Auswertung von Skelettüberresten aus der Erforschung der Brünnner Stadtfriedhöfe in der Antonínská-Str. (1999) und auf dem Pfarrfriedhof, bzw. im Beinhaus der St.-Jacobs-Kirche (2001 und 2003–2004) zu verdanken. Die Studenten und Pädagogen des Lehrstuhls für Anthropologie der Naturwissenschaftlichen Fakultät der Masaryk-Universität bearbeiten das Skelettmaterial in ihren Magister- und Doktorarbeiten. Erwähnenswert ist auch die Arbeit von E. Drozdová (1999), die sich mit der Analyse des St.-Michael-Friedhofs befasst, sowie die Arbeit von P. Galeta (1999), in welcher die Funde aus dem St.-Jacobs-Friedhof ausgewertet werden, der beim Aufbau des Gebäudes der Kooperativa-Versicherung in der Rašínova-Str. im Jahre 1998 entdeckt wurde. Zur Zeit befassen sich die Studenten und Pädagogen des Lehrstuhls in Zusammenarbeit mit dem schon genannten Anatomischen Institut mit der Verarbeitung von Skelettüberresten, die an demselben Friedhof bei der Rekonstruktion des Jacobs-Platzes entdeckt wurden.

Seit 1998 wird die Dendrochronologie systematisch eingesetzt. Ergebnisse, die dadurch in einer relativ kurzen Zeit geliefert wurden, bedeuten einen großen Fortschritt in der Datierung von archäologischen Situationen, insbesondere von historischen

Baukonstruktionen. Aufgrund der Brüner Holzfunde konnte der Brüner Eichen- (QUESPBRNO) und Tannenstandard (ABALBRNO) festgelegt werden. Zur Zeit arbeiten wir mit dem Dendrochronologischen Labor des Instituts für Dendrologie der Mendel-Universität für Land- und Forstwirtschaft in Brünn (Rybniček 2003) zusammen.

Die Zusammenarbeit mit Botanikern und Zoologen war eine Zeit besser gelegentlich, jetzt entwickelt sie sich wieder mehr systematisch. Von allen bedeutenderen archäologischen Situationen werden seit 2000 palynologische und paleobotanische Proben entnommen, die schrittweise verarbeitet werden. Von ausgewählten Situationen wird osteologisches Material analysiert.

Neu wurde auch Zusammenarbeit mit dem Geologischen Institut der Tschechischen Akademie der Wissenschaften in Prag aufgenommen. Es handelt sich um ein systematisch langfristig geplantes Projekt unter dem Namen „Entwicklung des Geländereiefs auf dem Gebiet der statutarischen Stadt Brünn“.

Gesteinmaterial, das zum Glück kein breites Spektrum aufweist, bestimmen wir selbst oder mit Hilfe von I. Mrázek, bei untypischen Gesteinen werden petrographische Proben entnommen und archiviert. Stichprobenweise werden Mörtel und Keramik (M. Gregerová, Naturwissenschaftliche Fakultät der Masaryk-Universität), Metallgegenstände und Schlacken analysiert.

Eine spezifische Art der Zusammenarbeit ist mit der Konservierung und Restaurierung von ausgewählten archäologischen, insbesondere metallischen Funden, zu deren Behandlung unsere Gesellschaft kein entsprechend ausgestattetes Labor hat, und mit der Restaurierung von Glas verbunden. Wir arbeiten mit dem Stadtmuseum und mit dem Technischen Museum Brno zusammen.

Die Vorbereitung der einzelnen archäologischen Forschungen, ihre Auswertung und weitere wissenschaftliche Ausnutzung erfordert die Bearbeitung von historischen Recherchen, häufig auch aus bisher nicht herausgegebenen Archivquellen. An diesen beteiligen sich J. Čiháková und V. Němcová aus dem Archiv der Stadt Brünn und K. Urbánková von der Philosophischen Fakultät der Masaryk-Universität. Wertvolle Konsultationen gibt uns auch M. Flodrová. Von großer Bedeutung sind für uns auch weiterhin die Konsultationen mit J. Sejbal, dessen reiche Erfahrungen mit numismatischen Funden wir zunutze machen. Die Zusammenarbeit mit Historikern ist aber keinesfalls einseitig. Im Rahmen des Projekts „Area Brunensis“ entstand eine interdisziplinäre Gruppe von Historikern und Archäologen, deren Ziel in einer systematischen Zusammenarbeit bei Lösung konkreter Problematik mit Bezug auf die Geschichte der Stadt Brno bestehen wird.

Wissenschaftliche Tätigkeit

Die Resultate der langfristigen Forschung ändern auf grundsätzliche Art den Sichtwinkel auf die Anfänge der Stadt. Dieser unterscheidet sich heute vom rein auf schriftlichen Quellen begründetem Modell. Aufgrund der erzielten archäologischen Daten kann eine ganze Reihe von Teilthemen studiert werden, wie z.B. die Entwicklung des Oberflächenreliefs des besiedelten Bereiches, die Entwicklung der Besiedlung dieses Bereiches vor der Entstehung der Stadt, die Chronologie der materiellen Kultur ab Beginn der Stadt bis zur Neuzeit oder das alltägliche Leben des mittelalterlichen und des früh-neuzeitlichen Stadtbewohners. Im Verlauf der Existenz unserer Dienststelle berührten die realisierten Forschungen alle erwähnten Aspekte. Einige Fachthemen werden in Form von Grantprojekten gelöst und auf einige spezialisieren sich einzelne Angestellte. Es handelt sich vor allem um detaillierte Erkenntnisse des Stadtwerdungs-Prozesses, also um Wege von der frühmittelalterlichen Agglomeration bis hin zur hochmittelalterlichen Rechtstadt.

Die archäologischen Quellen können als einzige in Brünn zum Erkennen der früh- mittelalterlichen Besiedlung im Bereich der späteren Stadt beitragen. Eine der Hauptaufgaben für die Zukunft ist die Frage der frühmittelalterlichen Machzentren und deren Kontinuität oder Verschiebungen. Aus dieser Sicht waren die Forschungen im Bereich des sogenannten Südzentrums in der Umgebung der Spálená- Strasse und die neuen Forschungen in beiden historischen Teilen der Brüner Altstadt ausschlaggebend.

Aus einer Reihe von Teilthemen kann namentlich das Verfolgen der Entwicklung des Oberflächenreliefs des besiedelten Bereiches (Peška 1998), die Strukturwandlung der Parzellenbebauung mit Schwergewicht auf gemauerte und hölzerne Architektur der Bürgerhäuser (Procházka 1996 c, 120–141; Procházka 2000; Merta 2001; Merta – Peška 2002; Merta – Peška 2003), die Beziehung der Stadt und deren wirtschaftliches Umfeld (Procházka – Loskotová 1999; Procházka – Doležel 2001; Procházka 2002) oder die sich mit der materiellen Kultur befassende Studie (Procházka 1998; Loskotová – Procházka 1997) hervorgehoben werden.

Die archäologischen Forschungen berührten auch die profane städtische Bebauung. Am wichtigsten waren die Untersuchungen, die ganze Hofstätten erfassten (Náměstí Svobody 8, Náměstí Svobody 17, Koblížná 4, Rašínova 4, Handlungsgalerie Velký Špalíček, Zelný trh 4). Diese Forschungsarbeiten brachten komplexe Quellen zur Entwicklung der Bebauung einzelner mittelalterlichen Parzellen und trugen dazu bei, die Entwicklung der holz-lehmigen Bebauung von an bis hin zur gemauerten zu klären. Bis zu einem gewissen Grad betrifft diese Problematik fast jede Forschung im historischen Kern. Aus den Forschungen, die das wirtschaftliche Parzellenumfeld berührt haben, gewinnt man immer eine grosse Menge an Funden, die die materielle Kultur bis zur Gegenwart hin repräsentieren.

Untersucht wurde auch die kirchliche Architektur. Flächenhaft wurde die Hl. Nikolaus- Kirche auf dem Náměstí Svobody abgedeckt und ebenso verliefen Forschungsarbeiten auch in der Umgebung der Hl. Jakobs- Kirche. In deren Nähe wurden auch teilweise Fundamente der Kappel des Hl. Moritz freigelegt. In den Vorstadtbezirken war von ausserordentlicher Bedeutung die Forschung im Bereich der Hl. Prokop und Oldřich- Kirche (Kreuzung der Křížová und Václavská- Strasse). Die Klöster wurden von Untersuchungen im Minoritenkloster (Kapitol- Saal und anliegender Teil des Ambits), im Dominikanerkloster (Kapitelsaal sowie westlicher und nördlicher Teil des Ambit, Paradieshof), im Bereich des Augustinianerinnenklosters (sg. Herburgkloster) und des Jesuiten- Kollegiums, von kleineren Untersuchungen im Karthäuserkloster in jetziger Vorstadt Královo Pole (Königsfeld) und das Premonstratenkloster in Zábřovice betroffen. An die Kirchenbauten schliessen auch gewöhnlich Friedhöfe an (mittelalterliche Friedhöfe bei der St. Jacobskirche des und der St. Michaelskirche, vor dem Fröhlicher Tor, bei der Allerheiligen- Kirche und der Friedhof des Johanniter- Spitals in der Pekařská (Bäcker)- Strasse, der neuzeitliche Friedhof des Barmherzigen- Brüder- Klosters und der Stadtfriedhof in der Antonín- Strasse.

Die von den archäologischen Forschungen bis ins Jahr 1998 erzielten Erkenntnisse versuchte R. Procházka in einer synthetischen Studie zusammenzufassen (Procházka 2000).

Die Brüner Problematik berührten auch die Grantprojekte. In den Jahren 1998–2000 war dies die Lösung des Grantprojekts „Mittelalterliche Stadt und deren Umfeld“. Es handelte sich um die Frage der Transformation der frühmittelalterlichen Agglomeration in die mittelalterliche Stadt sowie um die Problematik der Entwicklung der früh- und hochmittelalterlichen Besiedlung eines Ausschnitts des Hinterlandes von Brno der am rechten Ufer der Svatka zwischen Komárov und Rajhrad (Raigern). Bis anhin das bedeutendste Projekt ist „Städtisches Haus im mittelalterlichen Brno“ (2001–2003). Das vom Kultusministerium geförderte Grant wurde von der Erkennung des Horizontes der ältesten gemauerten städtischen Architektur in Brünn inspiriert. Das Ziel war es, ein Konvolut zu schaffen, das möglichst umfangreiche Informationen über bestehende mittelalterliche Häuser im historischen Kern von Brno sowie deren in jüngeren Bauten und bei archäologischen Forschungsarbeiten entdeckten Relikten beinhaltet. Trotz den zerstörerischen Assanierungen eines bedeutenden Teils der historischen Bebauung wurden im Körper der Brüner Stadtmauern einige Objekte mit verschiedenen erhaltenen Relikten mittelalterlicher Konstruktionen erhalten, deren Anfänge bis in die erste Hälfte des 13. Jahrhunderts zurückreichen. Bis anhin wurden an die 100 verschiedenen erhaltenen mittelalterliche Häuser registriert. Die Resultate des Projektes, die in Katalogform erstellt worden sind, sollten die grundlegende Unterlage für die Orientierung in der profanen Bebauung im mittelalterlichen Brünn darstellen.

Teilweise beteiligt sich die Gesellschaft auch am Projekt „Archäologie mittelalterlicher Städte in Böhmischem Landen“ (2001–2003). Die Angestellten der Gesellschaft beteiligen sich an der Ausarbeitung der betreffenden Texte für die Städte Boskovice, Brno/Brünn, Jihlava/Iglau, Modřice, Telč/Teltsch, Uherské Hradiště/Ungarisch-Hradisch, Uherský Brod und Znojmo/Znaim.

Aus den anderen wissenschaftlichen Aktivitäten muss vor allem die dreijährige intensive Mitarbeit mit Frau H. Sedláčková hervorgehoben werden, die ungeahnte Resultate bezüglich der Problematik des mittelalterlichen und neuzeitlichen Glases aus den Brüner archäologischen Funden geleistet hat (zur Problematik mehr von Sedláčková 2003).

In den letzten drei Jahren halten unsere Facharbeiter das Patronat über dem Seminar Terrain – Theorie und Praxis bei der Anstalt für Archäologie und Museologie FFMU in Brünn. Sie tragen hier die Legislative und Methodik der archäologischen Forschung mit Schwergewicht auf Bodendenkmalpflege vor (Methoden der Grabungsdokumentation, Ausarbeiten von erzielten Daten u.ä.). Die Studenten dieses Instituts nehmen auch immer öfter an den Forschungsarbeiten der Gesellschaft teil, und zwar nicht nur im Terrain, sondern die langfristig Mitarbeitenden wirken auch am Ausarbeiten der Grabungsdokumentation in die Befundberichte mit. Den Interessenten aus den Reihen der Studenten werden geeignete Themen für deren Seminar- und Diplomarbeiten angeboten. Bei den Seminararbeiten überwiegt das Erstellen von ausgewählten mittelalterlichen, neuzeitlichen, vereinzelt auch urzeitlichen Funden aus archäologischen Untersuchungen der Gesellschaft. Bei den Diplomarbeiten wird in der Regel ein umfassenderes Thema synthetisch ausgearbeitet. Hier muss vor allem die Arbeit von A. Zúbek, der die Problematik der ältesten Brüner ungemauerten Architektur zusammenfasste (Zúbek 2001), und von D. Zapletalová erwähnt werden, die das Bild der frühmittelalterlichen Besiedlung auf dem Gebiet der Stadt Brünn ändert (Zapletalová 2002). Die Magisterarbeiten widmeten sich auch der materiellen Kultur oder speziellen Fundsituationen. So versuchen wir zum Teil, die Publikationen der Funde voranzutreiben, wobei für deren Auswertung unsere zeitlichen Möglichkeiten in Grenzen gehalten werden. Diese Arbeiten bleiben zum grössten Teil unveröffentlicht.

Ausser den Archäologiestudenten bewerten dies in ihren Seminar- und Diplomarbeiten auch die Anthropologie- Studenten (siehe oben) und wir haben versucht, die Mitarbeit auch auf die Kunstgeschichte- Studenten FFMU im Rahmen einer Zusammenarbeit bei der Dokumentation der Architektur auszuweiten.

Ziele in die Zukunft

Die Rückseite der Bemühung, eine so systematische Rettungstätigkeit wie möglich zu erzielen, ist der Zeitmangel für eine detailliertere Auswertung der Forschungen. Diesen Mangel versuchen wir mit Grantprojekten, einer Schaffung kleinerer Studien und teilweise auch mittels Zusammenarbeit mit Studenten und anderen Wissenschaftlern zu minimalisieren. Bis anhin ist es gelungen, die Stelle eines wissenschaftlichen Angestellten zu erhalten, das vor allem aus den Grantmitteln sichergestellt wird. In Zukunft möchten wir eine archäologisch orientierte monografische Reihe herausgeben, in welcher die der Brüner Problematik gewidmeten Teilstudien erscheinen würden, bis anhin bleibt es jedoch nur bei den Plänen.

Wir befühlten stark die Absenz einer populärer gerichteten Publikation, welche die Resultate der Brüner Forschungsarbeiten präsentieren würde. Es handelt sich bei weitem nicht um eine zweitrangige Arbeit, wie es den Anschein wecken könnte, denn danach wächst die Nachfrage nicht nur unter den Bewohnern von Brno, sondern auch bei Bauherren und Verwaltungsämtern, die mit unseren Tätigkeiten in Kontakt kommen. Zuerst haben wir versucht, ein eigenes Museum in den Räumen der Handlungsgalerie an der Orlí 3 zu betreiben, nach einem Jahr hat sich jedoch gezeigt, dass diese Aufgabe unsere Kräfte übersteigt. Zur Zeit gelingt es, unsere Arbeiten mittels Medien, Ausstellungen, Vorträgen und an Tagen der offenen Türen an den einzelnen Forschungen zu veröffentlichen und wir arbeiten dabei mit dem Museum der Stadt Brünn zusammen, das mit dem Veranstalten von Ausstellungen reiche Erfahrungen hat. Wir beteiligen uns auch an der Internet- Enzyklopädie von Brünn.

Eine wichtige Aufgabe ist die Beendigung des Terrain- Handbuches. Dieses ist notwendig für ein konsequentes Einhalten der einheitlichen Methodik im Rahmen unserer Gesellschaft, zur Zeit existiert nur dessen nicht publizierte Arbeitsversion. Dieser Umstand erschwert vor allem die Ausbildung der Studenten im Rahmen der Seminare der Terrain – Theorie und Praxis. Bis heute ist es nicht gelungen, dieses zur Publikation zu bringen, ganz zu schweigen vom Lehrbuch der Terrainforschungsmethodik. Gerne würden wir auch die Studenten zur Beteiligung an einzelnen, auch langfristigen, Projekten einladen.

Wir möchten auch in einem grösseren Mass moderne digitale Technologien bei der Dokumentation und der anschliessenden Ausarbeitung der archäologischen Forschungen und Bauuntersuchungen anwenden. Besonders bei historischen Bauten zeigt sich oft die heutige Dokumentations- Art als ungenügend. Momentan stellt die Spitze der Möglichkeiten ein 3D- Scanner dar, der bereits einige male bei der Dokumentation der Relikte von mittelalterlichen Bauten benützt worden ist (Panská Nr. 6–8, Fundamentmauern bei der St. Jakobskirche, das Haus Zelný trh 17).

Über Reserven verfügt eine konsequentere Anwendung von naturwissenschaftlichen Analysen; bis anhin gelingt uns dies nur bei der Dendrochronologie. Ein weiteres Problem, das wir in kurzer Zeit lösen müssen, ist das Fertigstellen des Labors und wir müssen einen Arbeiter bekommen, der sich ausschliesslich mit der Koordination der Ausarbeitung von Fundort- Fonds beschäftigen würde.

Aus organisatorischer Sicht würden wir auch gerne eine gründliche archäologische Forschung auch ausserhalb des Stadtkerns, auf dem Gebiet der historischen Vorstädte, durchsetzen. Diesen Bedarf zeigen klar beispielsweise die Forschungsergebnisse aus dem Bereich des südlichen Zentrums oder der Altstadt Brunn auf, die völlig einmalige und oft auch unvorhergesehene Informationen für das Erkennen der urzeitlichen, frühmittelalterlichen und vorlokalen Besiedlung gebracht haben.